

O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi

LOTIN TILI

*O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi
tomonidan tibbiyot oliy o'quv yurtlari uchun o'quv
qo'llanma sifatida tavsiya qilinadi*

«O'zbekiston milliy ensiklopediyasi»

Davlat ilmiy nashriyoti

Toshkent-2005

Tuzuvchilar: Andijon Davlat tibbiyot instituti lotin va chet tillari kafedrası mudiri, dotsent

L.U.Xo'jayeva

Andijon Davlat tibbiyot instituti lotin va chet tillari kafedrası katta o'qituvchisi

X.A.Zohidova

Andijon Davlat tibbiyot instituti lotin va chet tillari kafedrası katta o'qituvchisi

Z.Z.Rahmatullayeva

Taqrizchilar: I Toshkent Davlat tibbiyot instituti lotin va chet tillari kafedrası katta o'qituvchisi **N.I.Ovcharenko**,
Andijon Davlat tibbiyot instituti, umumiy amaliyot vrachlar tayyorlash kafedrası mudiri, professor **N.S.Mamasaliyev**

L 4306020600 2005
358-2005

ISBN 5-89890-098-5

© «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi»
Davlat ilmiy nashriyoti, 2005.

SO‘ZBOSHI

Ma'lum-ki, kasbni egallash kasb tilini o'rganish, shu bilan birga tushunchalar va ularni ifodalovchi atamalar tizimini o'zlashtirish bilan amalga oshiriladi. Hozirgi zamon tibbiy atamashunosligi tom ma'noda keng va murakkab atamalar tizimi hisoblanib, bir necha yuz ming so'z va so'z birikmalarini o'z ichiga oladi. Tibbiy va biologik atamashunoslikning o'ziga xos xususiyati ko'p asrlik «an'anaviy» lotin tilini qo'llashdadir.

Talabalarining tibbiy kasb tilini muvaffaqiyatli o'zlashtirishlari uchun asosiy o'quv bazasi zarur. «Lotin tili va tibbiy atamalar asoslari» bo'yicha o'quv qo'llanmasi shunday baza bo'lib hisoblanadi.

Ushbu qo'llanma tibbiyot institutlarining I kurs talabalari uchun tuzilgan.

Qo'llanma 3 bo'limdan iborat:

1. Anatomik atamalar.

2. Klinik atamalar.

3. Farmatsevtik atamalar.

Har bir bo'lim qisqacha grammatik material, mustahkamlash uchun mashqlar, mustaqil ishlash uchun mashqlar, LM (leksik minimum) va kasbga oid ibora hamda maqollarni o'z ichiga oladi. Ayrim mavzular bo'yicha o'z-o'zini tekshirish uchun topshiriqlar berilgan bo'lib, ular ma'lum tushunchalarni o'zlashtirish kabi muhim o'quv-uslubiy vazifani bajaradi.

Qo'llanma yuzasidan bildirilgan fikr va mulohazalaringizni mamnuniyat bilan qabul qilamiz.

KIRISH

Lotin tili va tibbiy atamalar asoslari Siz o'quvchilar uchun yangi fandır. Shuning uchun, avval, uni nima maqsadda o'rganiladi? Uning ko'lamini va mazmuni qanday ko'rinishga ega? Nima sababdan 100 yillar mobaynida tibbiyot va biologiyada lotin tili qo'llaniladi — shu to'g'rida tasavvur hosil qilib olish kerak.

ATAMA — ILMY TUSHUNCHA

Fan, texnika, ishlab chiqarishning har qanday sohalarida ham muvaffaqiyat bilan ish olib borish uchun mutaxassis o'sha sohaga tegishli maxsus leksikani, ya'ni atamani to'g'ri tushunishi va qo'llashi zarur.

Atamaning asosiy vazifasi (lotincha *terminus* — chegara) ilmiy tushunchani bir ma'noda aniq ifodalab berishdan iborat. Atama so'z ham (fan, to'qimagen, kasallik, appenditsit, flyurografiya), so'z birikmasi ham (ko'krak qafasi, umurtqa pog'onasi, gipertonik kasallik, gigiyena) bo'lishi mumkin. Atamalar kundalik turmushda ishlatiladigan adabiy tildagi so'zlardan farq qilib, ilmiy va ilmiy texnika tushunchalarini ifodalaydi. U ilmiy nazariy xulosa natijasi, ma'lum bir ilmiy nazariy parcha aksidir (bilimlar ilmiy tizimi).

DEFINITSIYA YOKI ANIQLIK KIRITISH

Kundalik turmushda ishlatiladigan so'zlardan farqli o'laroq, ilmiy tushunchaga definitsiya (lotincha — *definito*) yoki qisqacha tushuntirish qo'shimcha ravishda yoziladi. Definitsiyada ilmiy tushunchaning ba'zi bir muhim tomonlari ochib beriladi.

Maxsus lug'atlarda atamashunoslikka va ensiklopediyaga oid atamalar tushuntirishlar bilan beriladi, masalan: «Pnevmoniya — bu o'pka to'qimalarida mustaqil holda yoki biror kasallik asorati sifatida hosil bo'luvchi shamollash jarayonidir».

Ilmiy tushuncha mohiyatini bilish, bu bir tushunchani ikkinchisi bilan bog'lay bilish — fanning tushunchalar tizimida uning o'rnini belgilab berish demakdir.

ATAMALAR, ATAMALAR TIZIMI

Ma'lum bir fan, atamashunosligi tushunchalar tizimidagi ilmiy tushunchani ifodalashda o'zaro bir-biri bilan aloqada va munosabatda turgan nomlar, so'zlar, so'z birikmalari tizimidir. Atamashunoslik lug'atning boshqa qatlamlaridan farq qilib tartibga, normaga solish predmeti hamdir.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng O'zbekiston Sog'liqni Saqlash vazirligi qoshida o'zbekcha tibbiy atamalarni tartibga solish bo'yicha atamashunoslik qo'mitasi ish olib bormoqda.

Atamashunoslik doimiy harakatda, unda nimadir o'zgaradi, qo'shiladi, iste'moldan chiqadi, chetlashadi. Ko'plab avvaldan tanish maxsus atamalar yangi ilmiy mazmun kasb etadi.

Atamashunoslik – bu fan, ilmiy adabiyot tilining ajralmas tarkibiy qismidir. Akademik V.X.Vasilenko fikricha «aniq bir atamashunoslikning yo'qligi fan uchun nomunosibdir». Vrachlik diplomining olinishi yosh mutaxassisning tibbiy xodim kasbiga oid bo'lgan tilni bilishi haqida guvohlik beradi.

Siz til o'rganish mobaynida yo'liqishingiz mumkin bo'lgan jiddiy obyektiv qiyinchiliklardan biri – bu tibbiy xodim professional tilining o'ziga xos xususiyatlaridir. Bu eng avval yunonizm va lotinizmlarning ya'ni kelib chiqish jihatdan yunoncha va lotincha bo'lgan tildan va yashash o'midan qat'iy nazar har qanday mamlakat shifokori qo'llovchi professional so'zlar, nomlar, atamalar.

Nima sababdan «o'lik til» hisoblanuvchi lotin tili rivojlanishga faol ta'sir o'tkazib kelmoqda? Bu savolga javob berish uchun lotin tili tarixi va uning tibbiyot taraqqiyotidagi roli bilan umumiy holatda tanishib chiqish zarur.

LOTIN TILI TARIXIDAN

Lotin tili (*Lingua Latina*) tillar hindiyevropa oilasining italyan guruhiga taalluqlidir. U juda qadimda paydo bo'lgan.

Avval bu tilda lotinlar – Italiya markazidagi Latsiya orolida yashovchilar (qabila-urug'), shuningdek, qadimgi Rimda yashovchilar va miloddan avvalgi I asrda Apenin yarim orolida Rimning italiya qabilalari hukmronligi ostidagi urug'lari so'zlashgan. Miloddan avvalgi III asr o'rtalaridan boshlab lotin tili rim regionlari bilan qadimgi madaniyat o'choqlari bo'lmish – Yunoniston, Karfagen, Misr, Suriya va boshqalarga hamda Yevropaning o'sha davrda madaniyati kam taraqqiy etgan qabilalariga kirib boradi. Asta-sekin lotin tili territoriyasi hozirgi Ruminiya va Portugaliya yerlarini ham egallangan ulkan Rim imperiyasining hukmron tiliga aylandi. Lekin, agar Yevropaning g'arbiy qismida lotin tili hech qanday qabila tili qarshiligiga uchramay yetarli darajada tez tarqalgan bo'lsa, O'rta yer dengizi havzasida – Yunoniston, Kichik Osiyo, Misrda uzoqroq davr davomida yozma shakllangan, lotin tiliga nisbatan yuqori madaniyat

darajasini o'zida aks ettirgan tillar qarshiligiga uchraydi. Bu regionlarda yunon va ellin yozuvi katta rol o'ynagan. Yunonlar bilan bo'lgan aloqaning boshlanishidayoq rimliklar Yunonistonning yuqori darajada rivojlangan madaniyatining ulkan ta'sirini sezganlar.

Yevropa tibbiyoti «otasi» **Buqrot** (taxm. miloddan avvalgi 460–370-yillarda) yashagan, ijod qilgan. Uning asarlarida ilmiy tibbiy atamashunoslik boshlanishi aniqlangan.

Buqrot o'z asarlarida qo'llagan atamalarning katta qismi xalqaro tibbiy lug'atga kiritilgan. Buqrot dan so'ng qadimgi yunon tilidagi tibbiy atamashunoslikning shakllanishida Aleksandriya tibbiyot maktabidan (miloddan avvalgi IV asr) **Gerofil III** (taxm. miloddan avvalgi 330-yilda tug'ilgan), **Erozistrat** (taxm. miloddan avvalgi 330–240-yillar), keyinroq **Ruf Efesskiy** (taxm. miloddan avvalgi I asr) va o'qimishli olim, faylasuf, vrach, anatom, farmatsevt **Klavdiy Galen** (taxm. miloddan avvalgi 129-yillar) eng ko'p hissa qo'shganlar. Ular Buqrot bilan birga bo'lg'usi ilmiy tibbiy atamashunoslikka asos solganlar va uning birinchi qavatini ko'targanlar. Antik tibbiyotni, asosan yunonlar shakllantirganlar. Rim bino bo'lgandan buyon uning madaniy hayotida Yunonistonning tabiiy, ilmiy va tibbiy fanlari rol o'ynaydi. Juda ko'plab yunoncha va lotinlashgan so'zlar davrlar mobaynida lotin tiliga kirdi (*aēr* – havo, *machina* – mashina, *philosophia* – falsafa, *historia* – tarix, *diaphragma* – diafragma va boshqalar). Yunon yozuvi ta'sirida lotin alifbosi 2 harfga ko'paydi (Y – ipsilon va Z – zet).

Shu bilan birga madaniyat va fan sohasida lotin tilining roli oshib bordi. Rim olimlari va hakimlarining tabiiy va tibbiy fan masalalariga bag'ishlangan asarlari paydo bo'la boshladi. Miloddan avvalgi I asrda **Korneliy Sels** qomusnoma yaratgan, undan «De medicina» («Medicina haqida») traktatning 8 kitobi bizgacha yetib kelgan.

Sels va undan keyin rim olim va hakimlari o'z asarlarida yunon tilidan qabul qilingan atamalardan tez-tez foydalanib turganlar, ma'nodosh so'zlar sifatida yunoncha va lotincha so'zlarni teng qo'llab turganlar. Antik davr hakimlari yunon va lotin tillarini bilishi zarur edi.

Shunday qilib, antik davrdan boshlab atamashunoslik yunon–lotin tillari asosida shakllana boshladi. Bu ikki til tibbiy atamashunoslikning butun davrlari mobaynida an'anaviy tus oldi va hozirda ham davom etmoqda. Yunoncha–lotincha ikki tillilik shu narsada yanada aniqroq ko'rinadiki, anatomik nomlar anatomik ro'yxatlarda lotincha, kasallik ro'yxatlarda kelib chiqishi yunoncha bo'lgan so'zlar bilan beriladi.

Masalan: lotincha *ren* – yunoncha *nephros* – buyrak-nefrit (buyrak yallig'lanishi), lotincha *lien* – yunoncha *splen* – taloq-splenit (taloq yallig'lanishi).

Miloddan avvalgi IV asri oxirlarida Rim imperiyasining G'arbiy va Sharqiy (Vizantiyaning Konstantinopoldagi poytaxti bilan) qismlarga bo'linishi yunon tilining faoliyati kengayishiga, Vizantiyada va G'arbda yunon yozuvi va tilining asta-sekin o'z rolini yo'qotishiga olib keldi.

Miloddan avvalgi 476- yil G'arbiy Rim imperiyasi ag'darilgandan so'ng og'zaki lotin tili asta-sekin o'zining rasmiy rolini yo'qota boradi. Eski roman (lot. *Romanus*) tillari o'rtasidagi farq tobora kuchaya boshladi.

Roman tillarining (italyan, ispan, portugal, fransuz, keyinroq yana bir qator boshqa tillar, masalan rumin, moldavan) keyingi rivojlanish davri IX asrga to'g'ri keladi.

Roman tillariga asos vazifasini og'zaki lotin tili bajardi. Shu bilan birga adabiy lotin tili kitobiy, «ilm» tili sifatida sun'iy ravishda o'sishni G'arbiy Yevropada yana 100 yillar mobaynida o'rta asrlar davrida — o'rta asr lotini, yuksalish (XIV–XVI asrlar) davrida gumanitar lotin nomi bilan davom ettirdi. Lotin tilida o'qitildi, ilmiy asarlar yaratildi. Qadimgi yunon va arab hakimlari asarlari lotin tiliga o'girildi, **Abu Ali ibn Sino** (Avitsenna (980–1037))ning «Tib qonunlari» asari XII asrdayoq lotin tiliga o'girilib, qariyb XVI asr oxirigacha Yevropada tibbiyotni o'qitish uchun asosiy manba sifatida foydalanib kelindi.

Yuksalish davrining insonparvar olimlari lotin tilini soxtalashtirish, dag'allashtirishga qarshilik ko'rsatib, arab so'zlari aralashib borayotgan toza, klassik lotin tilini saqlab qolish uchun keskin kurashib kelganlar. Hozirda aytilishi va yozilishi lotin transkripsiyasida bo'lgan yunoncha so'zlar **Erazm Rotterdamskiy** (1469–1536) tomonidan ishlab chiqilgan. Yuksalish davrida lotin tili o'z mavqeini egallab og'zaki va yozma axborotlarda fanning hamma sohalarida olimlarning munozara va tortishuvlarida qo'llana boshladi.

Xuddi shu davrda xalqaro tibbiy atamashunoslik lotin tili asosiga ko'chadi. Yirik italyan anatomi, ilmiy odam anatomiyasi bunyodkori **Andrey (Andreas) Vezaliy** (1514–1564) anatomiya fani bo'yicha dars bergan va lotin tilida o'zining «*De humani corporis fabrica*» — «Inson tanasining tuzilishi» nomli klassik asarini yozgan. Vezaliy lotincha anatomik atamashunoslikning takomillashishida «to'g'ri» sof lotin tilining qayta tiklanishida Sels asarlariga asoslanib ko'p xayrli, ibratli ishlarni amalga oshirgan. Atoqli ingliz hakimi, qon aylanish tizimini kashf etgan **Uilyam Garvey** (1578–1657) o'zining «*Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus*» — «Hayvonlarda yurak va qon harakati borasida anatomik tadqiqot» asarini lotin tilida yozgan. Lotin tilida Yevropa mamlakatlarining atoqli mutafakkirlari, faylasuflari, olimlari, hakimlari: F.Bekon, T.Moor, M.Malpigi, T.Gobbs, I.Nyuton, R.Dekart, G.V.Leybnis, N.Kopernik, K.Linney va ko'plab boshqalar o'z asarlarini yozib qoldirganlar.

Rossiyada fanning dastlabki qadamlari lotin tilida bitilgan asarlarning tarjimai bilan ham bog'liq. Rus ma'rifatchi olimi **Yepifant Slavneskiy**, ma'lumotlariga qaraganda, **Andrey Vezaliyning** anatomiya haqidagi asarining qisqartirilgan variantini Rossiyada eng birinchi tashkil topgan tibbiyot maktabi o'quvchilari uchun tarjima qilgan.

M.V.Lomonosovning ko'pgina asarlari ham lotin tilida yozilgan. Rus tarjimonlari rus tibbiy atamashunosligi yaratilishida faol mehnat qilganlar, Rossiyada birinchi anatom professor, akademik **F.P.Protasov** rus tilidagi anatomik atamashunoslikka asos soldi. Rivojlanib borayotgan rus tibbiy atamashunosligida ilmiy atamalarni qo'llash va tartibga solishda XVIII asr rus hakimi va ma'rifatchisi **N.M.Maksimovich-Alebadik** xizmat ko'rsatgan.

XVIII asrda lotin tili Yevropa ilm-fanida ommaviy tan olingan til sifatida milliy tillar bilan birgalikda fan tarkibiga kirib ketdi. Hatto XIX asr o'rtalarida ham tibbiyot borasidagi ko'plab asarlar lotin tilida yozilar edi. Masalan: Rus xirurgi **N.I.Pirogov** (1810–1881)ning operativ xirurgiya va topografik anatomiyaga oid («Muzlatilgan murda ustida uch yo'nalishda o'tkaziladigan aralash topografik anatomiya», 1889) asari va boshqalar. Atoqli rus farmakologi **I.Y.Dyadkovskiy** o'zining mashhur «Odam tanasiga dori-darmon ta'sir etishi usullari» nomli dissertatsiyasini lotin tilida yozib, himoya qilgan. 1865- yilgacha rus fuqaro va harbiy farmakopeyalari lotin tilida bosib chiqarildi. Kasallik tarixi ham lotin tilida yozilar edi.

Shunga qaramay, XIX asrda lotin tili ilmiy, yozma, kitobiy muloqotning xalqaro vositasi sifatida hamma joylarda milliy tillarga o'z o'rnini bo'shatib berdi. Lekin shu bilan birga nominatsiya (lot. *nominatio* – ism, nom, atama) uchun xalqaro vosita sifatida o'z funksiyasini saqlab qoldi.

Nominatsiya – bu anatomiya, gistologiya, embriologiya, mikrobiologiya, qisman patologik anatomiya va klinik fanlar hamda farmakologiya, farmakoterapiya fanlarida tushuncha va obyektlarni bildiruvchi nomlardir.

Qadimgi yunon va lotin tillarining leksik va so'z yasovchi boyliklari (o'zak, prefiks, suffiksalar) hozirgi kunda ham minglab atamalar yasash uchun qurilish materiali bo'lib xizmat qiladi. Ularning ko'pchiligi baynalmilal so'z bo'lib, ikki, uch, undan ko'p tillardagi bir xil ma'noni ifodalash uchun qo'llanadi. Agar meditsina, gigiyena, sanitariya, ortodontiya, stomatologiya, patologiya, patogenez, etiologiya, remissiya, retsdiv, abscess, kardiografiya, terapiya, xirurgiya, infeksiya, simptom, sindrom kabi minglab baynalmilal yunonizm va lotinizmlar bo'lmaganda, turli mamlakat hakimlari va olimlari bir-birini qanday tushungan bo'lardi, tasavvur etish ham qiyin.

TIBBIY ATAMALAR ASOSLARI

Tibbiy atamalar – tibbiyot bilan bog'liq bo'lgan tibbiy, tibbiy-biologik va boshqa bir necha fanlarga oid alohida atamashunoslik tizimlaridan iboratdir. Ularning ichida o'z tushuncha va obyektlariga lotincha nom bergan uchta asosiy yo'nalishdagi tizim bor bo'lib, ular lotin tili so'z boyliklaridan turli hajm va darajada foydalanadi.

Tibbiy atamalarning tizimlari quyidagilardan iborat:

1. Anatomik va gistologik nomenklatura.

Bu turkum hozirgi kunda ma'lum bo'lgan barcha anatomik va gistologik atamalarni o'z ichiga oladi.

Hozirgi zamon xalqaro anatomik nomenklaturasi (Nomina anatomica) birinchi marta, Parijda 1955- yilda anatomlarning VI xalqaro kongressida qabul qilingan va lotincha soʻzlarning bosh harfidan iborat qisqartma shakl — RNA tarzida ifodalangan. Oʻsha vaqtdan beri u bir necha bor toʻldirilgan va oʻzgartirishlar kiritilgan. Birinchi Sovet nashri soʻz boshida bu fan tarixida birinchi boʻlib xalqaro tan olingan lotincha anatomik atamalar roʻyxati sifatida qayd etilgan. Hozirgi kunda ham lotin tili fanining barcha sohaları tili boʻlib qolmoqda. RNA 5600 dan ortiq anatomik obyektни qamraydi. 1965- yili Sovet gistologlari tomonidan lotin tilida tuzilib, anatomlarning Leningrad (Sankt-Peterburg)da boʻlib oʻtgan IX xalqaro kongressida rasmiy ravishda qabul qilingan Xalqaro gistologik nomenklatura paydo boʻldi. 1970- yilda Leningrad gistologik nomenklaturasi (INH) yana ham toʻldirildi, oʻzgartirishlar kiritildi, hozirgi kunda u 2750 dan ortiq atamalarni oʻz ichiga oladi. 1980- yilda Meksikada boʻlib oʻtgan anatomlarning XI xalqaro kongressida (RNA) va (INH) toʻldirildi va oʻzgartirildi. Nomenklaturalarning lotincha matni asosida ishlab chiqilgan, keyinroq 1986- yilda boʻlib oʻtgan Butunittifoq anatomlar, gistologlar, embriologlar syezdida tasdiqlangan ruscha ekvivalent atamalar roʻyxati ham hozirgi kunda oʻz ahamiyatini yoʻqotgani yoʻq.

Bu nomenklaturadan unumli va toʻgʻri foydalanish uchun, lotincha atamalarning toʻgʻri talaffuzini bilish uchun, mustaqil holda lugʻatlarsiz lotincha atamalar yasay olish uchun lotin tili boʻyicha oʻtkaziladigan mashgʻulotlarda yetarli darajada bilim va koʻnikmalarni egallash zarur.

2. Klinik atamalar.

(Yunoncha *klinike techne* — hakimlik sanʼati, yotib davolanuvchi bemorlarga qarash). U turli klinik mutaxassislikka oid *pathos* — kasallikni oʻrganuvchi fanlar, jumladan, patologik anatomiya va patologik fiziologiya atamalarini oʻz ichiga oladi. Eng avval, xirurgiya (*cheirurgia*), ish faoliyat, kasalliklarning nomlari, patologik jarayon va holatlar, kasallik belgilari, simptomlar (yunoncha *symptome* — belgi) va sindromlar (yunoncha *syndrome* — belgilar hosil boʻlishi), operatsiya nomlari, tadqiqot va davolash usullari, tibbiy uskunalar, asboblardan va boshqalar ham lotincha nomlanadi. Klinik atamashunoslik bu siz maʼruzalarda, kasallarni tekshirishda, kasallik tarixini yozishda, darslik va yoʻriqnomalar bilan ishlashda duch keluvchi minglab nomlar va atamalardir. Tibbiy atamashunoslikning bu tizimchasida lotin tilini qoʻllash majburiy emas. Bu narsa koʻproq maktabga, anʼanalarga, madaniyat darajasiga va asosiysi tibbiyot xodimi faoliyatini qamrovchi maxsus adabiyotlarning (darslik, lugʻat va b.) turiga bogʻliq. Klinik atamashunoslikda qoʻllangan kasalliklarning rus va oʻzbekcha nomlari bilan birga lotincha ekvivalentlari ham ishlatilaveradi: churra tushish (*hernia*), suyak sinish (*fractura*), rak (*carcinoma*), ich terlama (*typhus abdominalis*) va boshqalar.

Klinik atamalardan mopirona, unumli va samarali foydalanish uchun qadimgi yunon tili soʻz yasash vositalarini bilish zarur, chunki klinik atamashunoslikda ulardan keng foydalaniladi. Bu haqidagi maʼlumot bilan siz lotin tili kursida tanishib chiqasiz.

3. Farmatsevtik atamalar.

Bu oʻsimliklardan va kimyoviy moddalardan tayyorlangan dori-darmonlar nomi. Oʻzbekistonda tayyorlanayotgan har bir dori bir vaqtning oʻzida ham oʻzbekcha, ham lotincha nom oladi. Keyingisi lotin tilida retsept yozilganda qoʻllaniladi. Bizning mamlakatimizda dori preparatlarining minglab nomi bor. Bularga dorivor oʻsimliklar, noorganik va organik, kimyoviy, sintetik va yarimsintetik birikmalar kiradi.

LOTIN TILINING UMUMMADANIY AHAMIYATI

Tibbiyot institutida lotin tili kursi mutaxassislikka oid maqsadlarni koʻzda tutib oʻrganilsa-da, bilim doirangizni, dunyoqarashingizni kengaytirishda Siz uchun ajoyib imkoniyatlar beradi.

Shu maʼnoda qisqa koʻrinishdagi tugal mazmunli lotincha hikmatli soʻzlardan foydalaniladi.

Koʻpgina hikmatli soʻzlar — bu mashhur antik yozuvchilar, faylasuflar, siyosiy arboblarning nutqidan olingan iboralardir. Keyingi yangi davr olimlariga taalluqli lotincha aforizmlar ham oʻziga xos ajoyib va chuqur mazmunlidir.

Baʼzi lotincha hikmatli soʻzlar bemorning hayoti, oʻlimi, sogʻligʻi yoki shifokor faoliyatiga taalluqli boʻlib tibbiyot deontologik taʼlimotiga aylanib ketgan.

Hozirda jahonning koʻpgina tillari fondidagi baynalmilal lugʻatlarda turli maʼnodagi lotinizmlar koʻzga koʻrinarli oʻrinni egallab turadi. Kommunal, kommunikatsiya, kredit, diskreditatsiya, dekret, kredo, kurs, kurator, prokuror, kursant, konkurent, konkurs, ekskursiya, ekskursion, gradus, gradatsiya, degradatsiya, ingredient, agressiya, kongress, progress, regress, yurist, yuristkonsult, kollega, kolleksiya, repetitsiya, appetit, kompetensiya, repetitor, konservator, konservatoriya, observatoriya, rezerv, rezervatsiya, valentnost, valeriana, valyuta, devalvatsiya, invalid, ekvivalent, statuya, monument, ornament, stil, illustratsiya va boshqa shu kabi koʻplab soʻzlersiz hozirgi zamon ziyolisini tasavvur qilish qiyin.

LOTIN ALIFBOSI. FONETIKA. UNLILAR. DIFTONGLAR. UNDOSHLAR. BIRIKMALAR. DIGRAFLAR

1- §. FONETIKA

Lotin alifbosi

Harflarning yozilishi	Harflarning nomlari	Harflarning yozilishi	Harflarning nomlari
A a	a	N n	en
B b	be	O o	o
C c	se	P p	pe
D d	de	Q q	ku
E e	e	R r	er
F f	ef	S s	es
G g	ge	T t	te
H h	ga	U u	u
I i	i	V v	ve
J j	yot	X x	iks
K k	ka	Y y	ipsilon (igrek)
L l	el	Z z	zeta
M m	em		

Lotin alifbosi 25 harfdan iborat. Ulardan oltita unli harflar, qolganlari undosh harflardir.

2- §. UNLILARNING O'QILISHI

- a* – a – *aorta* – [aorta] – aorta
e – e – *vertebra* – [vertebra] – umurtqa
o – o – *foramen* – [foramen] – teshik
i – i – *vita* – [vita] – hayot
u – u – *rotundus* – [rotundus] – yumaloq
y – i – *myologia* – [miologiya] – muskullar haqidagi fan.

3- §. DIFTONGLAR

Diftong — ikkita turli unli harflarning bitta tovush sifatida talaffuz etilishi.

Lotin tilida 6 diftong bor:

<i>au</i> — au — <i>auris</i>	— [auris]	— quloq
<i>eu</i> — eu — <i>pneumonia</i>	— [pnevmoniya]	— pnevmoniya
<i>ae</i> — e — <i>gangraena</i>	— [gangrena]	— gangrena
<i>oe</i> — e — <i>oedema</i>	— [edema]	— shish.

Agar «e» harfi ustida ikki nuqta qo'yilgan bo'lsa, u holda harflar o'zining alohida tovushini ifoda etadi:

<i>aë</i> — ae — <i>aër</i>	— [aer]	— havo
<i>oë</i> — oe — <i>aloë</i>	— [aloe]	— aloë

4- §. UNDOSH HARFLAR

C harfi a, o, i unililar oldida, barcha undosh harflari oldida, so'z oxirida «k» kabi o'qiladi, masalan:

<i>caput</i>	— [kaput]	— bosh
<i>costa</i>	— [kosta]	— qovurg'a
<i>cutis</i>	— [kutis]	— teri
<i>cranium</i>	— [kranium]	— kalla
<i>lac</i>	— [lyak]	— sut

C harfi e, i, y unililari oldida va ae, oe diftonglari oldida tursa «ts» kabi o'qiladi. Masalan:

<i>cito</i>	— [tsito]	— tez
<i>cella</i>	— [tselya]	— hujayra
<i>cyclus</i>	— [tsiklyus]	— sikl
<i>caecus</i>	— [tsekus]	— ko'r
<i>coeruleus</i>	— [tseruleus]	— zangori, ko'k

Hh harfi o'zbekcha «g» kabi o'qiladi:

<i>herba</i>	— [gerba]	— ko'kat
<i>homo</i>	— [gomo]	— inson

Kk harfi lotin tiliga chet tilidan kirgan so'zlarda ishlatiladi. Masalan:
kalium — kalium — kaliy

Ll harfi juda yumshoq talaffuz etiladi:

<i>lac</i>	— [lyak]	— sut
<i>alcohol</i>	— [alkogol]	— alkogol

clavicularis — o'mrov; *scapula* — kurak; *accessorius* — qo'shimcha; *musculus* — muskul; *skeleton* — skelet; *cavum cranii* — kalla suyagi bo'shlig'i; *saccus lacrimalis* — ko'z yoshi qopchasi; *cartilago* — tog'ay; *biceps* — ikki boshli; *cellula* — hujayra; *corpus* — tana; *sulcus palatinus* — tanglay egati; *vertebrae cervicales* — bo'yin umurtqalari; *vertebrae sacrales* — dumg'azaga oid umurtqalar; *bucca* — luj.

3. *i* va *j* unillarining talaffuzi va yozilishini tushuntiring.

Intestinum — ichak; *infraspinalis* — qirra osti; *iater* — vrach; *paries inferior* — pastki devor; *insula* — orolcha; *junctura* — biriktiruv; *jugularis* — bo'yinturuq; *canalis palatinus major* — katta tanglay kanali; *fossa infratemporalis* — chakka osti chuqurchasi; *tuberculum majus* — katta do'mboqcha; *jejunum* — och ichak; *iliacus* — yonbosh.

4. *ss* va *s* undoshining talaffuz qilinishiga ahamiyat bering.

Fossa — chuqurcha; *humerus* — yelka suyagi; *mesenterium* — me'daning o'rta qismi; *impressio* — botiqlik; *sinus* — sinus; *sigmoideus* — sigmasimon; *septum nasi* — burun to'sig'i; *canalis hypoglossus* — til osti kanali; *processus styloideus* — bigizsimon o'simta; *basis cranii* — kalla suyak asosi; *segmentum* — segment; *pars petrosa* — toshsimon qism; *chiasma* — kesishma; *fissura* — yorig'; *dens incisivus* — kesuvchi tish; *platysma* — bo'yinning teri osti muskuli; *mesogastrium* — qorinning o'rta qismi; *mucosus* — shilliqlik; *nasolacrimalis* — ko'z yoshiga va burunga oid; *sulcus sinus transversi* — ko'ndalig bo'shliqning egati.

5. *x* va *z* undoshlarining talaffuziga ahamiyat bering.

Flexio — bukik; *axis* — o'q, ikkinchi bo'yin umurtqasi; *externus* — tashqi; *maxillaris* — yuqori jag'ga oid; *forix* — gumbaz; *index* — ko'rsatkich barmoq; *larynx* — hiqildoq; *dexter* — o'ng; *radix* — ildiz; *extremitas* — yakunlovchi qism; *zygomaticus* — yanoqqa oid; *zona orbicularis* — ko'z sohasi; *vena azygos* — toq vena.

6. Diftonglarning talaffuziga ahamiyat bering.

Vertebrae — umurtqalar; *costae* — qovurg'alar; *oesophagus* — qizilo'ngach; *pleura* — parda; *auricularis* — quloqqa oid; *corpus vesicae felleae* — o't pufagining tanasi; *aponeurosis serbar* — pay; *pseudomembrana* — sohta parda; *uropoeticus* — siydik ishlab chiqaruvchi; *oedema* — shilish; *diploe* — diploe, yalpoq suyakning g'ovakli qismi; *aer* — havo; *haematopoeticus* — qon ishlab chiqaruvchi.

7. *qu* va *ngu* harf birikmalarining o'qilishiga ahamiyat bering.

Squama occipitalis — ensaga oid tangacha; *lamina quadrigemina* — to'rt boshli plastinka; *quadratus* — kvadrat; *vertebra quinta* — beshinchi umurtqa; *lingua* — til; *lingula* — tilcha; *unguis* — tirnoq; *squamosus* — tangaga oid; *angulus* — burchak; *sanguis* — qon.

8. *ti* harf birikmasining o'qilishiga ahamiyat bering:

Articulatio — bog'im; *tibia* — katta boldir suyagi; *ostium* — teshik; *digestio* — ovqat hazm qilish; *spatia intercostalia* — qovurg'alararo; *adductio* — yaqinlashtirish; *abductio* — uzoqlashtirish; *periodontium* — periodont; *foramina nutricia* — oziqlantiruvchi teshiklar.

9. Digraflar va harf birikmalar talaffuziga ahamiyat bering.

Nucha — ensa; *thyreoides* — qalqonsimon; *thorax* — ko'krak qafasi; *linea nuchae superior* — ensaning yuqori chizig'i; *tuberculum pharyngeum* — halqum do'mboqchasi; *os sphenoidale* — ponasimon suyak; *kyphosis* — kifoz, umurtqa pog'onasining orqaga qiyshayishi; *hemispherium* — yarim shar; *splanchnologia* — ichki a'zolarni o'rganuvchi fan; *bronchus* — bronx; *ductus choledochus* — umumiy o't yo'li; *symphysis* — simfiz; *arteria ophthalmica* — ko'z arteriyasi; *vena saphena* — teri osti venasi; *nodus lymphaticus* — limfa tuguni; *os* — ichki quymich suyagi; *incisura ischiadica major* — katta quymich o'yig'i.

10. Yunon so'zlarning o'zagini ajrating.

Synostosis — sinostoz (suyaklarning birikishi); *syndesmosis* — sindesmoz (biriktiruv to'qimasi orqali suyaklarning birikishi); *hypoglossus* — til osti; *hypertonia* — qon bosimining oshishi; *dysenteria* — ichak faoliyatining buzilishi; *dyspepsia* — ovqat hazm qilishning buzilishi; *myocardium* — yurak muskuli; *systole* — sistola.

11. Quyidagi so'zlarni lotincha yozing.

Nervus, *subkutaneus*, *akustikus*, *organon*, *apeks*, *skeleton*, *kapitulum*, *maksillya*, *kauda*, *dentes*, *kvantus*, *tenzor*, *sellya*, *sangvis*, *sellyulya*, *artikulyatsio*, *rinensefalon*, *mukozus*, *kornissura*, *kvadritseps*, *fibroza*, *pleksus*, *vas*, *vaza*, *os kokse*, *diafragmatikus*, *skeleton*.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

1. *In via est in medicina via sine lingua Latina.* —

Lotin tilsiz tibbiyotga yo'l yo'q.

2. *Omnium artium medicina nobilissima est.* —

Barcha san'atlar ichida meditsina eng olijanobidir.

3. *Nullus in serviendo consumor.* —

Yonaman, o'zgalarga xizmat qilaman.

8- §. LEKSIK MINIMUM

OTLAR

atlas	I bo'yin umurtqasi
axis	II bo'yin umurtqasi
caput	bosh, boshcha
cerebrum	katta bosh miya
collum	bo'yin
columna	pog'ona
corpus	tana
cranium	kalla suyagi
dorsum	orqa
encephalon	bosh miya
homo	inson, odam
os	suyak
skeleton	skelet
substantia	modda
thorax	ko'krak qafasi, ko'krak
truncus	tana, gavda
vertebra	umurtqa

SIFATLAR

dexter	o'ng
sinister	chap
distalis	markazdan uzoqlashgan, distal
dorsalis	orqaga oid
externus	tashqi
horizontalis	gorizontal
internus	ichki
lateralis	lateral, yonbosh
major	katta
minor	kichik
medialis	medial, o'rt
medianus	o'rtancha
medius	o'rt
profundus	chuqur
proximalis	proksimal, tanaga yaqin
superficialis	yuz
ventralis	ventral, oldingi

9- §. URG'U QOIDALARI

Maqsad. Urg'u qoidalarini o'zlashtirish. Lotincha so'zlarning urg'uli bo'g'inlarini ajratib o'qiy olish.

1. Lotin tilida ham soʻzlar boʻgʻinlarga boʻlinadi. Soʻzda qancha unli harf boʻlsa, shuncha boʻgʻin boʻladi.

Lotin tilida urgʻu odatda soʻz oxiridan ikkinchi choʻziq boʻgʻinga qoʻyiladi. Agar soʻzning oxirgi ikkinchi boʻgʻini qisqa boʻlsa, u holda urgʻu oxirgi uchinchi boʻgʻinga qoʻyiladi.

me - di - ci - na fo - ve - a

2. Tovushning uzunligi harf ustiga toʻgʻri chiziqcha, qisqaligi – yarim oy qoʻyib belgilanadi:

ā-ā, ō-ō.

3. Boʻgʻinlar soʻzning oxiridan hisoblanadi:

pro - fún - dus
3 2 1

4. Bir boʻgʻinli soʻzlarda urgʻu unli harfga tushadi:

déns, ós

5. Ikki boʻgʻinli soʻzlarda urgʻu soʻz oxiridan ikkinchi boʻgʻinga tushadi:

vé - na, ós - sa
2 1 2 1

CHOʻZIQLIK QOIDALARI

Boʻginlar quyidagi hollarda choʻziq oʻqiladi:

1. ae, oe diftonglari soʻz oxiridan ikkinchi boʻgʻinda kelsa:

di - ae - ta gan - grae - na
3 2 1 3 2 1

2. Unli harf ikki yoki uchta undoshdan oldin kelsa:

li - ga - mén - tum
4 3 2 1

3. Unli harf z va x undoshlaridan oldin kelsa:

re - flé - xus
3 2 1

4. *ur*, *-in* ot yasovchi suffikslari:

in - ci - sú - ra of - fi - ci - na
4 3 2 1 4 3 2 1

5. *at*, *-ar*, *-al*, *-os* sifat yasovchi suffikslari:

ar - cu - a - tus oc - ci - pi - ta - lis
4 3 2 1 5 4 3 2 1
ar - ti - cu - lá - ris ner - vó - sus
5 4 3 2 1 3 2 1

Bo'g'inlar quyidagi hollarda qisqa o'qiladi:

1. Unli «br» birikmasi oldida kelsa:

vér - te - bra	cé - re - brum
3 2 1	3 2 1

2. Unli unlidan oldin kelsa:

ó - le - um	fó - ve - a
3 2 1	3 2 1

3. -ol, -ul ot yasovchi suffikslari:

scá - pu - la	al - vé - o - lus
3 2 1	4 3 2 1

4. -il, -it, -id, -ic sifat yasovchi suffikslari

so - lú - bi - lis	flu - i - dus
4 3 2 1	3 2 1
com - pó - si - tus	tho - rá - ci - cus
4 3 2 1	4 3 2 1

10- §. LEKSIK MINIMUM

OTLAR

acromion — akromion
articulatio — bo'g'im
brachium — yelka
canalis — kanal
cingulum — belbog', kamar
clavicula — o'mrov
coccyx — dum
costa — qovurg'a
dens — tish
fissura — yoriq
foramen — teshik
fossa — chuqurcha
fovea — chuqurcha
hiatus — yoriq

humerus — yelka suyagi
incisura — o'yma
mandibula — pastki jag'
maxilla — yuqori jag'
membrum — a'zo
olecranon — tirsak suyagining
o'simtasi
periosteum — suyak usti
radius — bilak suyagi
scapula — kurak
tuber — do'mboq
tuberculum — do'mboqcha
ulna — tirsak suyagi

SIFATLAR

articularis — bo'g'imga oid
clavicularis — o'mrovga oid
coccygeus — dumga tegishli
costalis — qovurg'aga oid

jugularis — bo'yinturuqqa oid
pharyngeus — halkumga oid
thoracicus — ko'krakka tegishli
transversus — ko'ndalang

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

1. Ikki bo'g'inli so'zlarni o'qing:

costa, arcus, apex, bursa, bulbus, cauda, barba, cavum, minor, cornu, situs, ramus, collum, manus, vomer, sternum, atlas, sella.

2. So'z oxiridan ikkinchi bo'g'inning cho'ziq yoki qisqaligini aniqlang va urgu qo'ying:

medulla ossium, membrum inferius, substantia compacta, ligamentum, processus transversus, corpus maxillae, ductus choledochus, facies poplitea, palpebra superior, periosteum, arcus vertebrae.

3. So'z oxiridan ikkinchi bo'g'inning cho'ziq yoki qisqaligini aniqlang va urgu qo'ying:

hiatus sacralis, incisura vertebralis, clavicularis, mentalis, sulcus pulmonalis, foramen spinosum, fossa glandulae lacrimalis, processus zygomaticus, incisura supraorbitalis, pars squamosa, cribrosus.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

- | | |
|------------------------------------|-------------------------------|
| 1. <i>Amat victoria curam.</i> | Intilganga tole yor. |
| 2. <i>Alit lectio ingenium.</i> | O'qish aqlni oziqlantiradi. |
| 3. <i>Citius, altius, fortius.</i> | Tezroq, balandroq, kuchliroq. |
| 4. <i>Labor corpus firmat.</i> | Mehnat tanani chiniqtiradi. |

11- §. OT VA UNING GRAMMATIK KATEGORIYALARI

LUG'AT SHAKLI. NEGIZ. MOSLASHMAGAN ANIQLOVCHI

Maqsad. Otning grammatik kategoriyalari, besh xil turlanish belgilari, rod belgilari, I–V turlanishdagi otlarning lug'at shaklini bilish; leksik minimumni yodlash; anatomik atama tarkibini tahlil qila olish, atamani tashkil etuvchi so'zlarning grammatik vazifasini aniqlash; atamalarni lotin tilidan o'zbek tiliga va o'zbek tilidan lotin tiliga tarjima qila bilish.

Lotin tilida otlar uchta rodga va beshta turlanishga ega.

- | | |
|----------------------------|---|
| Genus masculinum (m) | – mujskoy rod |
| Genus femininum (f) | – jenskiy rod |
| Genus neutrum (n) | – sredniy rod, ikkita songa |
| Numerus Singularis (Sing.) | – birlik (son) |
| Numerus Pluralis (Plur.) | – ko'plik (son), oltita kelishikka |
| Nominativus (Nom.) | – bosh kelishik – kim? nima? |
| Genetivus (Gen.) | – qaratqich kelishik – kimning? nimaning? |
| Dativus (Dat.) | – jo'nalish kelishik – kimga? nimaga? |

Accusativus (Acc.)	– tushum kelishik – kimda?, nimada?
Ablativus (Abl.)	– o‘rin payt kelishik – kimni?, nimani?
Vocativus (Voc.)	– chiqish kelishik – kimdan?, nimadan?

Turlanish tipi qaratqich kelishigi birlik qo‘shimchasi yordamida aniqlanadi.

Turlanish	I	II		III			IV		V
Rod	f	m	n	m	f	n	m	n	f
Nom. Sing	a	us er	um on	har xil			us	u	es
Gen. Sing	ae	i		is			us		ei

qovurg‘a	costa, ae, f	I turl.
asab	nervus, i, m	II turl.
to‘siq	septum, i, n	II turl.
tirsak o‘simtasi	olecranon, i, n	II turl.
odam	homo, inis, m	III turl.
qism	pars, partis, f	III turl.
suyak	os, ossis, n	III turl.
yoy	arcus, us, m	IV turl.
tizza	genu, us, n	IV turl.
yuza	facies, ei, f	V turl.

OTLARNING LUG‘AT SHAKLI

1. Bosh kelishik birlikda so‘z atama to‘la yoziladi.
2. Qaratqich kelishigi birlik qo‘shimchasi.
3. Rod belgisi.
4. Tarjimasi.

Masalan:

<i>ala</i> , ae, f	–	qanot
<i>digitus</i> , i, m	–	barmoq
<i>sternum</i> , i, n	–	to‘sh

12- §. NEGIZ

So‘zning asosiy qo‘shimchasisiz qismi *negiz* deb ataladi. Negizni aniqlash uchun so‘z qaratqich kelishigiga qo‘yilib uning qo‘shimchasi olib tashlanadi.

Bosh k.	Qaratqich k.	Rod	Negiz
costa	costae	f	cost
nervus	nervi	m	nerv
homo	hominis	m	homin

pars	partis	f	part
corpus	corporis	n	corpor
arcus	arcus	m	arc
genu	genus	n	gen
facies	faciei	f	faci

MASHQ

Quyidagi soʻzlarning negizini aniqlang:

foramen, foraminis n; ala, alae f; articulatio, articulationis f; pubes, pubis f; septum, septi n; nasus, nasi m; pectus, pectoris n; tuber, tuberis n; ramus, rami m; vena, venae f; facies, faciei f; meatus, meatus m; femur, femoris n; tempus, temporis n; occiput, occipitis n.

13- §. MOSLASHMAGAN ANIQLOVCHI

Moslashmagan aniqlovchi qaratqich kelishik birlik yoki koʻplikdagi otdan ifodalanib, gapda aniqlanmishdan keyingi oʻrinda keladi.

Moslashmagan aniqlovchi oʻzbek tiliga ot yoki sifat tarzida tarjima qilinadi.

Masalan:	sulcus nervi	—	nerv egati
	crista tuberculi	—	doʻmboqchanning qirrasi
	ramus mandibulae	—	pastki jagʻ shoxchasi

Moslashmagan aniqlovchini oʻzbek tilidan lotin tiliga tarjima qilinganda ega birinchi oʻrinda keladi, aniqlovchi oʻzi aniqlagan otdan keyin keladi.

Masalan: umurtqa tanasi — corpus vertebrae

Nima? — tana (b. k.) Nimaning? — umurtqaning (q. k.)

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

1. Oʻzbek tiliga tarjima qiling:

spina scapulae, skeleton membri, ossa cranii, crista tuberculi, caput fibulae, angulus mandibulae, basis cranii, tuber maxillae, sulcus sinus, linea nuchae, septum nasi, vena portae, raphe palati.

2. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. Umurtqa tanasi, qovurgʻa boshchasi, aorta yoyi, kalla suyagining asosi, burur boʻshligʻi, kurak boʻyinchasi, boʻyin muskuli, pastki jagʻ oʻymasi, egar orqasi, suyak tanasi, barmoq suyagi, tizza arteriyasi, qovurgʻa boʻyinchasining qirrasi, asab tugunining kapsulasi, yuqori jagʻ doʻmbogʻi.

B. Toʻsh dastasi, yelka suyagining boshchasi, kalla suyagining choki, asab shoxchasi, tirsak oʻsimtasining chuqurchasi, nogʻora boʻshligʻi, tizza qop-qogʻining asosi, bosh miya asabi, bilak suyagining boʻyinchasi, burun yoʻli.

3. Lotin tiliga tarjima qiling:

qovurg'a do'mboqchasining boylami, umurtqa yoyining plastinkasi, qovurg'a bo'yinchasining qirrası, xo'roz tarog'ining qanoti, dahliz suv o'tkazgichining aperturasi, nog'ora.

4. Anatomik atamalarni tarjima qiling:

burun to'sig'i, pastki jag' kesmasi, o'simta chuqurchasi, umurtqa yoyining oyoqchasi, qovurg'a do'mboqchasining yuzasi, o'simta plastinkasi, egar orqasi, shox yadrosi, chig'anoq asosi, burun bo'shlig'ining dahlizi.

MUSTAQIL ISHLASH UCHUN MASHQLAR

1. Otlarning lug'at shaklini tugating va o'zagini aniqlang:

concha; arcus, us; sulcus.i; bulbus, i; incisura; ganglion; septum; scapula; cornu; tuberculum; porus, i; encephalon; collum; fossa; colon; musculus, i; ramus, i; textus, us; lingua; sinus us;

2. Otlarning turlanishini aniqlang:

ala, ae f; facies, ei f; pars, partis f; nervus, i, m; plexus, us m; ramus, i m; colon, i, n; ligamentum, in; dens, dentis. m; foramen, inis. n; tempus, oris.n; genu, us. n; cartilago, inis.f; tuber, eris n. articulatio, onis f; diaphragma, atis n; canalis, is m; cervix, icis f.

3. Anatomik atamalarni o'zbek tiliga tarjima qiling:

os cranii, arcus vertebrae, caput mandibulae, tuberculum sellae, facies maxillae, foramen mandibulae, crista colli costae, cavum tympani, manubrium sterni, ligamentum patellae.

4. Tarjima qiling:

Pastki jag' chuqurchasi, asab yadrosi, bilak suyagining boshchasi, ko'z soqqasi, orqa muskuli, gavda suyaklari, yelka suyagining g'altagi, kurak boylami, chig'anoq bo'shlig'i, miyacha tanasi.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

1. *Scientia potentia est.*

Bilim kuchdir.

2. *Mens sana in corpore sano.*

Sog' tanda, sog'lom aql.

3. *Nulla aetas ad discendum sera.*

O'qishning kechi yo'q.

4. *Conscientia mille testes.*

Vijdon mingta guvohga ega.

LEKSIK MINIMUM

I turlanishdagi otlar

A. ala, ae, f	qanot	B. crista, ae, f	qirra
aorta, ae, f	aorta	lamina, ae, f	plastinka
arteria, ae, f	arteriya	lingua, ae, f	til
concha, ae, f	chig'anoq	mandibula, ae, f	pastki jag'
costa, ae, f	qovurg'a	maxilla, ae, f	yuqori jag'
orbita, ae, f	ko'z kosasi	patella, ae, f	tizza qopqog'i
scapula, ae, f	kurak	sutura, ae, f	chok
spina, ae, f	o'tkir qirra	tuba, ae, f	nay
vena, ae, f	vena	vertebra, ae, f	umurtqa

II turlanishdagi otlar

A. angulus, i, m	burchak	B. calcaneus, i, m	tovon suyagi
brachium, i, n	yelka	digitus, i, m	barmoq
cavum, i, n	bo'shliq	humerus, i, m	yelka suyagi
cranium, i, n	kalla suyagi	manubrium, i, n	dasta
ligamentum, i, n	boylam	radius, i, m	bilak suyagi
musculus, i, m	muskul	sternum, i, n	to'sh suyagi
septum, i, n	to'siq		
sulcus, i, m	egat		
tympanum, i, n	nog'ora		

maxillium

III turlanishdagi otlar

A. corpus, oris, n	tana	B. crus, cruris, n	oyoqcha
foramen, inis, n	teshik	os, ossis, n	suyak

IV turlanishdagi otlar

A. arcus, us, m	yoy	B. genu, us, n	tizza
cornu, us, n	shox		
ductus, us, m	oqim		
meatus, us, m	yo'l		
processus, us, m	o'simta		
sinus, us, m	sinus, bo'shliq		
textus, us, m	to'qima		

a(naytuzum)

V turlanishdagi otlar

A. facies, ei, f	yuza
------------------	------

15- §. SIFAT VA UNING GRAMMATIK KATEGORIYALARI. SIFATLARNING IKKI GURUHI. LUG'AT SHAKLI. MOSLASHGAN ANIQLOVCHI

Maqsad. Lotin tilida sifatning grammatik kategoriyalari bilan tanishish; ikki guruh sifatlarining lug'at shaklini bilish va sifatarni otlar bilan moslashtirish; moslashgan aniqlovchi bilan kelgan atamalarni lotin tilidan o'zbek tiliga va o'zbek tilidan lotin tiliga tarjima qila olish; leksik minimumni o'zlashtirish.

Lotin tilida sifat rus tilidagi kabi rod, son va kelishiklarda o'zgarib o'zi aniqlagan ot bilan rodga, sonda va kelishikda moslashadi. Sifat rod qo'shimchalariga ko'ra ikki guruhga bo'linadi:

I guruh sifatleri – uchta qo'shimchaga ega:

m	f	n
us,	a	um
er,	a	um

uzun – longus, a, um
o'ng – dexter, tra, trum

II guruh sifatleri – ikkita qo'shimchaga ega:

m, f	n
is,	e

qovurg'aga tegishli – costalis, e
umurtqaga oid – vertebralis, e

SIFATLARNING LUG'AT SHAKLI

Sifatlar lug'atda mujskoy rodga to'la yoziladi. Keyin jenskiy va sredniy rod qo'shimchalari yoziladi.

Masalan:

m	f	n
longus,	a	um uzun
liber	era	erum erkin
dexter	tra	trum o'ng

Mujskoy va jenskiy rodga bir xil qo'shimchaga ega bo'lgan sifatlarning lug'at shakli ikki komponentdan: mujskoy va jenskiy rodga bir xil shakldan hamda sredniy rod qo'shimchasidan iborat.

Masalan:

m, f	n
vertebralis, e	umurtqaga oid
frontalis, e	peshonaga oid

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

1. Sifatlarni lug'at shaklida yozing:

transversus, spinosus, cervicalis, osseus, spinalis, ethmoidalis, latus, obliquus, costalis, vertebralis, zygomaticus, orbitalis, longus, costarius, frontalis, ovalis, pelvinus, cerebralis.

2. Nom. Sing. da berilgan sifatlarning rodini aniqlang, mustaqil ravishda lug'at shaklini tuzing:

mastoideus, brevis, alveolare, ruber, propria, album, parva, obliquum, planus, intermuscularis, cerebrale, externus, sacrococcygea, dorsale, communis, nigra, articularis, hepaticum.

16- §. MOSLASHGAN ANIQLOVCHI

Moslashgan aniqlovchi sifat, ravish, olmosh va sonlar bilan ifodalanadi, aniqlovchi o'zi aniqlagan ot bilan rodida, sonda va kelishikda moslashadi va gapda aniqlanmishdan keyingi o'rinda keladi.

B. k. OT		SIFAT	
kim? nima?		qanday? qanaqa?	
Masalan:	sif.	ot	
	qanday?	nima?	
	uzun	muskul	musculus longus
	longus, a, um	musculus, i m	
	uzun	vena	vena longa
	longus, a, um	vena, ae f	
	uzun	suyak	os longum
	longus, a, um	os, ossis n	
	umurtqaga oid	kanal	canalis vertebralis
	vertebralis, e	canalis, is, m	
	umurtqaga oid	plastinka	lamina vertebralis
	vertebralis, e	lamina, ae, f	
	umurtqaga oid	tana	corpus vertebrale
	vertebralis, e	corpus, oris, n	

MAVZUNING O'ZLASHTIRILISH DARAJASINI ANIQLASH UCHUN BAJARILADIGAN MASHQLAR

I. Berilgan sifatlarni qavs ichidagi otlar bilan moslashtiring.

A. ko'ndalang (egat, chiziq, boylam); umurtqaga oid (kanal, kesma, teshik); so'rg'ichsimon (o'simta, o'yma, bo'shliq); venaga oid (yopgich, o'rim, bo'shliq), tanglayga oid (o'simta, suyak, egat); bo'g'imga oid (yuza,

do'mboqcha, teshik); ponasimon (bo'shliq, chig'anoq, suyak); peshonaga tegishli (burchak, chok, do'mboq); qanotsimon (muskul, chuqurcha); yonoqqa tegishli (yoy, suyak).

B. g'alvirsimon (teshik, taroq, labirint); ko'z kosasiga oid (kanal, teshik, egat); iyakka oid (bo'rtiq, do'mboqcha, teshik).

II. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. oval teshik, ko'krak qafasiga tegishli yuza, ichki kapsula, nayza o'qsimon teshik, kallaning tepasiga tegishli bo'lak, yuzaki vena, o'rta chakkaga tegishli arteriya, tohsimon shox, ko'ndalang tanglayga tegishli chok, hiqildoqqa oid o'rim, bo'yinga oid chuqur limfa tuguni.

B. dumg'azaga oid shox, yelka o'sig'ining bo'g'im yuzasi, suyaklarga oid bo'g'im yuzasi, qizil yadro, yonbosh ichakka oid o'q, yonbosh ichakka oid do'mboqcha, dumg'azaga oid segment, o'rta dumg'azaga oid qirra, taroq, tashqi ensaga oid qirra.

17- §. SIFATLARNING TURLANISHI

Birinchi guruh sifatleri I–II turlanishda, ikkinchi guruh sifatleri esa III turlanish bo'yicha turlanadi.

Turlanish	I guruh – us, a, um			II guruh – is, e	
	I	II		III	
Rod	f	m	n	m f	n
Nom	a	us, er	um	is	e
Gen	æ	i	Is		

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

I. Sifatlarining Gen.Sing. shaklini yasang:

spinosus (m), spinosa (f), spinosum (n), spinalis (m), spinalis (f), spinale (n), costarius (m), costaria (f), costarium (n), costalis(f), costale(n), transversus (m), transversa (f), transversum (n), transversalis (m), transversalis (f), transversale (n), osseus (m), ossea (f), osseum (n).

2. Lot'n tiliga tarjima qiling:

A. Umurtqa pog'onasining boylami, ensa arteriyasining egati, peshona bo'shlig'ining aperturasi, qalqonsimon bezning fibroz kapsulasi.

B. Ko'z yoshi qopchasining chuqurchasi, ensa arteriyasining shoxi, bigizsimon o'simta qini, tohsimon asabning egati, eshitish nayining egati, ensa suyagining tangachasi, quymich suyagining shoxi.

MUSTAQIL ISHLASH UCHUN MASHQLAR

I. Lotin tiliga tarjima qiling:

o'ng kurak, teri venasi, chuqur vena, o'qli o'simta, bo'g'im o'simtasi, qizil yadro, qirrali teshik, umurtqa teshigi, burun suyagi, yelka o'sig'ining bo'g'im yuzasi, burunning shilliq pardasi, umurtqa yoyining plastinkasi, bo'yin fassiyasi, qalqonsimon bez, dumg'aza segmenti.

II. Berilgan atamalarni tarjima qiling:

A. burunning suyakka oid to'sig'i, tojsimon bo'shliqning qopqog'i, o'rtta kalla suyagining chuqurchasi, yuqori jag' tanglay o'simtasi, umurtqaning bo'g'imga oid o'simtasi.

B. to'shning bo'yinturuq kesmasi, qovurg'a do'mboqchasining bo'g'imga oid yuzasi.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

1. *Consuetudo est altera natura.* Tarki odat amri mahol.
2. *Exertiratio est optimus magister.* Tajriba eng yaxshi ustozdir.
3. *Per aspera ad astra.* Qiyinchiliklar osha g'alaba sari.
4. *Medicina fructuosior ars nulla.* Tibbiyotdan foydaliroq fan yo'qdir.

18- §. LEKSIK MINIMUM

I turlanishdagi otlar

A. clavicula, ae, f	o'mrov
fascia, ae, f	yuza
B. nucha, ae, f	ensa
fibula, ae, f	kichik boldir suyagi
tibia, ae, f	katta boldir suyagi
squama, ae, f	tangacha
tonsilla, ae, f	bodomcha
ulna, ae, f	tirsak suyagi

II turlanishdagi otlar

A. nasus, i, m	burun
palatum, i, n	tanglay
vestibulum, i, n	dahliz
organum, i, n	organ

III turlanishdagi otlar

A. caput, itis, n	bosh
os, oris, n	og'iz

I guruh sifatlari

A. dexter, tra, trum	o'ng
obliquus, a, um	qiyshiq
osseus, a, um	suyakka oid
palatinus, a, um	tanglayga oid
pterygoideus, a, um	qanotsimon
rectus, a, um	to'g'ri
sinister, tra, trum	chap
thoracicus, a, um	ko'krakka oid
thyr(e)oideus, a, um	qalqonsimon
transversus, a, um	ko'ndalang
venosus, a, um	vena qon tomiriga oid
zygomaticus, a, um	yonoqqa oid
B. albus, a, um	oq
asper, a, um	g'adir-budir
coronarius, a, um	tojsimon
iliacus, a, um	yonbosh ichakka oid
liber, era, erum	erkin
niger, gra, grum	qora
sacer, cra, crum	dumg'azaga oid

II guruh sifatlari

A. alaris, e	qanotga oid
cerebralis, e	miyaga oid
cervicalis, e	bo'yinga oid
ethmoidalis, e	g'alvirsimon
frontalis, e	peshonaga oid
maxillaris, e	yuqori jag'ga oid
mandibularis, e	pastki jag'ga oid
nasalis, e	burunga oid
occipitalis, e	ensaga oid
orbitalis, e	ko'z kosasiga oid
sphenoidalis, e	ponasimon
temporalis, e	chakkaga oid
vertebralis, e	umurtqaga oid
jugularis, e	bo'yinturuq
sacralis, e	dumg'azaga oid

19- §. SIFAT DARAJALARI

Maqsad. Lotin tilida sifat darajalarini yasay bilish; ularning bosh kelishik shaklini yasash; qiyosiy va orttirma darajadagi sifatlar bilan moslashtirib anatomik atamalarni lotin tilidan o'zbek tiliga va o'zbek tilidan lotin tiliga tarjima qilishda sifat darajalarining farqini ajrata bilish.

Lotin tilida sifatlar uchta darajaga ega:

1. Oddiy daraja – *Gradus positivus*.
2. Qiyosiy daraja – *Gradus comperativus*.
3. Orttirma daraja – *Gradus superlativus*.

Oddiy daraja		O'zak	Qiyosiy daraja m f n	Orttirma daraja m f n
Uzun	longus, a, um,	long-	+ ior, ius longior, ius uzunroq	+issim + us, a, um longissimus, a, um eng uzun
Qisqa	brevi, e	Brev-	brevior, ius qisqaroq	brevissimus, a, um eng qisqa
Katta	magnus, a, um	Noto'g'ri sifat	major, jus katta	maximus, a, um eng katta
Kichik	parvus, a, um	darajalari	minor, us kichik	minimus, a, um eng kichik

Qiyosiy darajadagi quyidagi sifatlar anatomik atamalarda oddiy darajada tarjima qilinadi:

Qiyosiy daraja

anterior, ius	oldingi
posterior, ius	orqangi
superior, ius	yuqori
inferior, ius	pastki
major, jus	katta
minor, us	kichik

Orttirma daraja

—
postremus, a, um
supremus, a, um
infimus, a, um
maximus, a, um
minimus, a, um

Qiyosiy darajadagi sifatlar III turlanish bo'yicha turlanadi, ya'ni (Gen.Sin.) is qo'shimchasini oladi:

Masalan:	Nom. Sing.	m, f n
	Gen. Sing.	ior, ius
		ioris, ioris

Qiyosiy darajadagi Gen. Sing. shakli uchchala rod uchun bir xil:

Nom.Sing.	Gen.Sing.
major (m)	
major (f)	majoris
majus (n)	
superior (m)	
superior (f)	superioris
superius (n)	

ESDA TUTING!

1. Qiyosiy darajadagi sifatlarning negizi Gen.Sing. shakli bo'yicha aniqlanadi.
2. Uchchala roddagi sifat negizi bir xil bo'ladi.
3. Qiyosiy darajadagi sifatlarning negizi mujskoy va jenskiy roddagi sifatlarning (Nom.Sing.) shakliga mos tushadi.

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

1. Qiyosiy darajadagi sifatlarning lug'at shaklini yasang:

minor, major, anterior, superior, inferior, posterior, simplicior, longior, brevior, albiior, rubrior.

2. Sifatlarni otlar bilan moslashtiring:

yuqori (o'simta, o'yma, teshik), pastki (yoy, yuza, boylam), katta (egat, qanot, bosh), katta va kichik shox, oldingi (egat, do'mboqcha, taroq, boylam, teshik), pastki (bo'shliq, qism, qirra), kichik (do'mboqcha, teshik, chuqurcha).

3. Tarjima qiling:

katta tanglay kanali, traxeya va katta bronx, pastki burunga tegishli chig'anoq, oldingi ko'z yosh qirrasi, kichik toshsimon nerv, pastki qalqonsimon do'mboqcha, orqa uzunroq boylam, pastki hiqildoqqa tegishli arteriya.

4. Uchchala roddagi qiyosiy darajadagi sifatlarning (Gen.Sing.) shaklini yasang:

major, ius; minor, us; inferior, ius; superior, ius; posterior, ius; anterior, ius; brevior, ius; longior, ius; simplicior, ius; latior, ius; albiior, ius; nigrior, ius.

5. Gen.Sing. ga qo'ying:

processus superior, incisura superior, foramen superius, arcus posterior, facies posterior, ligamentum posterius, sulcus major, ala major, caput majus, cornu majus et minus, labium inferius, ramus superior, incisura ischiadica major, tuberculum obturatorium posterius.

MUSTAQIL ISHLASH UCHUN MASHQLAR

I. Lotin tiliga tarjima qiling:

orqaning eng uzun muskuli, orqa eng uzun muskulining xaltasi, eng yuqori ensa chizig'i, eng katta dumbaga tegishli muskul, ko'krak qafasining eng uzun muskuli, eng yuqori burun chizig'i, eng kichik dumbaga tegishli muskul, bo'yinning eng uzun muskuli, eng kichik barmoq (chimchaloq), chimechaloqning eng qisqa muskuli.

II. Tarjima qiling:

A. katta tanglayga tegishli egat, yuqori ko'ndalang boylam, katta tanglay teshigi, oldingi medial yuza, yuqori ko'ndalang arteriya, yuqori bo'yinga oid gangliy, katta toshsimon asab, orqa g'alvirsimon teshik.

B. kichik quymich o'yig'i, orqa dumba chizig'i, pastki bo'g'imga oid o'simta, yuqori orqa yonbosh o'q, oldingi dumg'azaga oid teshik, oldingi teriga oid shox.

III. Tarjima qiling:

A. pastki toshsimon sinusning egati, katta do'mboqchanning qirrasi, pastki burun chig'anogining o'simtasi, katta qanotning chakkaga oid yuzasi, belga oid umurtqaning yuqori bo'g'im o'simtasi, katta toshsimon asabning egati, bo'yinturuq venaning yuqori piyozchasi.

B. yuqori a'zoning skeleti, kichik boldir suyagi boshchasining oldingi boylami, miyachaning oldingi bo'lagi, siydik pufagining tubi, kichik toshsimon asab kanalining yorig'i, ponasimon suyakning kichik qanoti.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

1. *Natura sanat, medicus curat morbos.* Tabiat sog'lomlashtiradi, shifokor davolaydi.
2. *Ubi concordia, ibi victoria.* Totuvlik bor joyda g'alaba bor.

20- §. LEKSIK MINIMUM

I turlanishdagi otlar

A. bursa,ae,f	xalta
valvula,ae,f	qopqoq
pleura,ae,f	plevra
vena portae	darvoza vena

II turlanishdagi otlar

A. cerebellum,i,n	miyacha	nodus,i,m	tugun
nervus,i,m	nerv, asab	ostium,i,n	teshik, kirish
cerebrum,i,n	katta bosh miya	ganglion,i,n	nerv tuguni, gangliy
encephalon,i,n	bosh miya	oculus,i,m	ko'z

I guruh sifatleri

A. cavus,a,um	bo'sh	B. cutaneus,a,um	teriga oid
laryngeus,a,um	hiqildoqqa oid	ischadicus,a,um	quymichga oid

magnus,a,um	katta	latus,a,um	keng
parvus,a,um	kichik	longus,a,um	uzun
pharyngeus,a,um	halqumga oid	mastoideus,a,um	so'rg'ich-simon
profundus,a,um	chuqur	squamosus,a,um	tangachali
trapezoideus,a,um	trapetsiyasimon		

II guruh sifatlari

A. auricularis,e	quloqqa oid	parietalis,e	tepa suyakka oid
dorsalis,e	orqaga oid	ventralis,e	oldingi
facialis,e	yuzga oid	lacrimalis,e	ko'z yoshga oid
muscularis,e	muskulga oid	lingualis,e	tilga oid

Qiyosiy darajadagi sifatlari:

anterior,ius	old	posterior,ius	orqa
inferior,ius	pastki	major,ius	katta
superior,ius	yuqori	minor,us	kichik

21- §. SIFATLARNING ORTTIRMA DARAJASI

Sifatlarning orttirma darajasi oddiy daraja negiziga *-issim* suffiksi (*-er* qo'shimchali sifatlardan tashqari) va rodlarning qo'shimchalari (m)-us,(f)-a,(n)-um yordamida hosil bo'ladi:

Oddiy daraja negizi	Suffiks <i>-issim</i>	Rod qo'shimchalari <i>u</i>
longus,a,um long	-issim-	longissimus, a, um
brevis,e, brev	-issim-	brevissimus, a, um
ruber,bra,brum	-rim-	ruberrimus, a,um

22- §. LEKSIK MINIMUM

I TURLANISHDAGI OTLAR

mucosa,ae f	shilliq parda
tunica,ae f	parda
flexura,ae f	bukik
urethra,ae f	siydik chiqaruv kanali
conjunctiva,ae f	konyunktiva,biriktiruvchi parda
corona,ae,f.	toj

II TURLANISHDAGI OTLAR

colon, i, n	chambar ichak
duodenum, i, n	12 barmoqli ichak
ileum, i, n	yonbosh ichak
intestinum, i, n	ichak
oesophagus, i, m	qizil o'ngach
peritoneum, i, n	qorin pardasi
rectum, i, n	to'g'ri ichak
uterus, i, m	bachadon
ventriculus, i, m	qorincha
anus, i, m	to'g'ri ichak <i>orfo chigoruv</i>
caecum, i, n	ko'r ichak
crassum, i, n	yo'g'on ichak
fundus, i, m	tub
jejunum, i, n	achchiq ichak
ovarium, i, n	tuxumdon
perineum, i, n	chot
truncus, i, m	gavda

III TURLANISHDAGI OTLAR

dens, dentis, m tish

I GURUH SIFATLARI

hyoideus, a, <i>LM</i>	til osti suyagi
hypoglossus, a, <i>LM</i>	til osti nervi
iliacus, a, <i>LM</i>	yonbosh
maximus, a, um	eng katta
minus, a, um	eng kichik
mucosus, a, um,	shillikli
submucosus, a, um	shilliq qavat osti
supremus, a, um	eng yuqori
sacroccygeus, a, um	dum va
stylomhyodeus, a, um	dumg'azaga oid bigiz til ostiga oid

II GURUH SIFATLARI

intestinalis, e	ichakka oid
simplex, icis	oddiy
teres, etis	yumaloq
vaginalis, e	qinga oid
biceps, itis	ikki boshli
quadriceps, itis	to'rt boshli
tenuis, e	ingichka
triceps, itis	uch boshli
molaris, e	katta oziq tish
premolaris, e	kichik oziq tish

23- §. OTLARNING UCHINCHI TURLANISHI. UCHINCHI TURLANISH. MUJSKOY RODDAGI OTLAR

Maqsad. Uchinchi turlanishdagi otlarning o'ziga xos xususiyatlari va rod belgilarini aniqlash ko'nikmalarini shakllantirish; ikkala guruh sifatlarini III turlanish mujskoy roddagi otlar bilan bosh kelishik va qaratqich kelishik bildirida moslashtirish ko'nikmalarini o'stirish; mavzu bo'yicha LMni o'zlashtirish.

1. Uchinchi turlanishga mujskoy, jenskiy va sredniy roddagi otlar kiradi. Ularning bosh kelishik birlikda qo'shimchalari har xil bo'lib, qaratqich kelishigida esa *-is* qo'shimchasiga ega.

m f n
 is

Masalan:

homo, inis, m	odam	gaster, tris, f	oshqozon
apex, icis, m	cho'qqi, uch	mater, tris, f	ona, miya pardasi
radix, icis, f	ildiz	pia mater	yumshoq miya pardasi
os, ossis, n	suyak	dura mater	qattiq miya pardasi

2. Ko'pchilik otlarning bosh kelishik va qaratqich kelishik birlikdagi o'zagi mos tushmaydi.

Nom.	cort-ex	rad-ix	crus	pes
Gen.	cortic-is	radic-is	crur-is	ped-is

3. Uchinchi turlanishdagi otlarning bosh va qaratqich kelishik birlik o'zaklari teng bo'g'inli yoki noteng bo'lishi mumkin.

Teng bo'g'inli		Noteng bo'g'inli	
<i>Nominativus</i>	<i>Genetivus</i>	<i>Nominativus</i>	<i>Genetivus</i>
rete	retis	apex	apicis
canalis	canalis	dens	dentis
pubes	pubis	pars	partis

4. Uchinchi turlanishdagi otlarning negizi faqat ular qaratqich kelishigiga qo'yilib, *-is* qo'shimchasini olib tashlash yo'li bilan aniqlanadi.

24- §. UCHINCHI TURLANISH MUJSKOY RODDAGI OTLAR

Mujskoy roddagi otlar bosh va qaratqich kelishik birlikda quyidagi qo'shimchalarga ega:

Nom.Sing:	-os	-or	-o	-er	-es	-ex
Gen.Sing:	-oris	oris	onis	eris	tis	lets
			inis		dis	

Misol:

flos, oris m – gul
tremor, oris m – qaltirash (tremor)
carbo, onis m – ko‘mir
trochanter, eris m – ko‘st

apex, icis m – uchi
pes, pedis m – tovon, oyoq
paries, etis m – devor

Istisno:

og‘iz – os, oris, n
suyak – os ossis n

yurak – cor, cordis, n
do‘mboq – tuber, eris, n

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

1. Quyidagi otlardan Gen.Sing. yasang va negizni aniqlang:

pulmo, arbo, embryo, sapo, mos, flos, tumor, humor, rubor, calor, dolor, doctor, tuber, paries; apex, culex, pulex, liquor, pollex, aer, venter, gaster.

2. Sifatlarni ot bilan moslashtiring:

paries (anterior, mastoideus, jugularis), tuber (ischiadicus, frontalis, parietalis), pes (calcaneus, planus), trochanter (major, minor), venter (posterior, frontalis), humor (vitreus, aquosus), liquor (cerebrospinalis, flavus).

3. Tarjima qiling:

A) miyacha po‘stlog‘i, katta bosh miya po‘stlog‘i, katta va kichik ko‘st, yurak cho‘qqisi, o‘ng va chap o‘pka, til osti suyagi, peshonaga oid do‘mbog‘, dimog‘ egati, o‘pkaning medial yuzasi, chap o‘pkaning yurak o‘ymasi, oshqozonning old devori.

B) til osti suyagining kichik shoxi, me‘daning muskul pardasi, bo‘yinturuq devor, ponasimon suyak, me‘daning oldingi devori, yonoq suyagining chakka o‘simtasi, quymich do‘mbog‘i, o‘zangi qopqog‘i, muskul qorinchasi.

25- §. MUSKULLARNING VAZIFASIGA KO‘RA NOMLARI

Quyidagi muskul nomlarini esda tuting:

m. abductor	uzoqlashtiruvchi muskul
m. adductor	yaqinlashtiruvchi muskul
m. buccinator	engak muskuli
m. constrictor	qisuvchi muskul
m. depressor	tushiruvchi muskul
m. levator	ko‘taruvchi muskul
m. masseter (eris)	chaynovchi muskul

m. rotator	aylantiruvchi muskul
m. tensor	taranglovchi muskul
m. corrugator	jimiruvchi muskul
m. cremaster (eris)	moyakni ko'taruvchi muskul
m. dilatator	kengaytiruvchi muskul
m. extensor	yoyuvchi muskul
m. flexor	bukuvchi muskul
m. pronator	pronator
m. sphincter (eris)	sfinkter
m. supinator	supinator

I. Tarjima qiling:

A. musculus tensor fasciae latae, musculus levator scapulae, musculus rotator cervicis, musculus levator palpebrae superioris, musculus depressor anguli oris, musculus constrictor pharyngis medius.

B. musculus extensor indicis, musculus flexor pollicis longus, musculus sphincter ductus choledochi, musculus abductor digiti minimi, musculus flexor digiti minimi brevis.

II. Lotin tiliga tarjima qiling:

nog'ora qopqog'ining taranglovchi muskuli, kurakning ko'taruvchi muskuli, bo'yinning aylantiruvchi muskuli, qalqonsimon bezning ko'taruvchi muskuli, pastki labning tushiruvchi muskuli.

MUSTAQIL ISHLASH UCHUN MASHQLAR

1. Yozib tarjima qiling:

A. pulmo sinister, apex pulmonis sinistri, lobus pulmonis superior, paries lateralis orbitae, ala vomeris, dura mater spinalis, os parietale, apex ossis sacri, os palatum.

B. musculus depressor septi nasi, os ischii, corpus humeri, musculus rotator thoracis, musculus pronator teres.

2. Lotin tiliga tarjima qiling:

hiqildoqning o'rtta konstruktori, tanglay pardasining ko'taruvchi muskuli, og'iz burchagining tushiruvchi muskuli, bo'yinning aylantiruvchi muskuli, bosh barmoqning yaqinlashtiruvchi muskuli, chimchaloqning uzoqlashtiruvchi muskuli.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

1. *Semfer avarus eget.*

Xasisning qorni to'ysa ham ko'zi to'ymas.

2. *Medicus amicus et servus aegrotorum.*

3. *Primum non nocere.*

4. *De lingua stulta in comoda multa.*

Shifokor bemorning ham do'sti, ham qulidir.

Avvalo zarar keltirma!

Avval o'yla, keyin so'zla.

26-§. LEKSIK MINIMUM

apex, icis, m
cortex, icis, m
flos, oris, m
homo, inis, m
liquor, oris, m
paries, etis, m
pulmo, onis, m
venter, ntris, m
vertex, icis, m
vomer, eris, m
index, icis, m
humor, oris, m
pes, pedis, m
pollex, icis, m
stapes, edis, m
ureter, eris, m

uchi (burun, til)
po'stloq, qobiq
gul
odam
(orqa miya) suyuqligi
devor
o'pka
qorincha, qorin
cho'qqi
dimog'
ko'rsatkich barmoq
namlik, tananing suyuq qismi
oyoq
bosh barmoq
uzangi
siydik yo'li

ISTISNO SO'ZLAR

os, oris, n	og'iz	tuber, eris, n	do'mboq
os, ossis, n	suyak	gaster, tris, f	me'da, oshqozon
cor, cordis, n	yurak	mater, matris, f	ona, miya pardasi
		dura mater	miyaning qattiq pardasi
		pia mater	miyaning yumshoq pardasi

27-§. OTLARNING UCHINCHI TURLANISHI. JENSKIY RODDAGI OTLAR

Maqsad. Uchinchi turlanishdagi otlarning jenskiy rod belgilarini aniqlash ko'nikmalarini shakllantirish; ikkala guruh sifatlarini III turlanish jenskiy roddagi otlar bilan bosh kelishik va qaratqich kelishik birlikda moslashtirish ko'nikmalarini o'stirish; Mavzu bo'yicha LM ni o'zlashtirish.

Jenskiy roddagi otlar bosh va qaratqich kelishik birlikda quyidagi qo'shimchalarga ega:

Nom.Sing:	-io	-do	-go	-as	-is	-es	-s	-x
Gen.S.ng:	-ion	-din	-gin	-at	-is	-is	-nt/rt	-ng/ic
	+is	+is	+is	+is			+is	

palpatio, onis, f
consuetudo, inis, f
imago, inis, f

paypaslab ko'rish
odat
tasvir

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

I. Berilgan otlarni qaratqich kelishiga qo'ying va negizni ajrating:

tuberositas, extremitas, pars, dens, lens, mors, thorax, cartilago, appendix, cervix, fornix, radix, larynx, pharynx, meninx, tendo, margo, articulatio, constrictio, formatio, dilatatio, regio, iris, asperitas.

II. Qavs ichidagi sifatlarni otlar bilan moslashtirib lotin tiliga tarjima qiling:

A. (miyaga oid, plevraga oid, nog'oraga oid, bo'g'imga oid) bo'shliq; (deltasimon, qanotsimon, yorbosh, chaynovchi) g'adibudirlik; (o'rta, ichki, tashqi) quloq; (toshsimon, medial, yuqori, oldingi, o'ng, chap, suyakka oid, chuqur, belga oid, to'shga oid, yurakka oid) qism; (qanotsimon, qovurg'aga oid, qanotga oid, katta, qalqonsimon, bo'g'imga oid) tog'ay.

B. (kapilyar, limfatik) tomir; (oldingi, songa oid, tovonga oid) soha; (oldingi, peshonaga oid, tangachali, yuqori, erkin, so'rg'ichsimon, o'ng) chet.

MUSTAQIL ISHLASH UCHUN MASHQLAR

Tarjima qiling:

+ A. Bosh miya qattiq pardasi, pilorik kanal, miyachaning hayot daraxti, oshqozon gumbazi, halqum gumbazi, katta toshsimon nerv kanali, og'iz burchagi, yelka bo'g'imi, me'da osti bezining kapsulasi, o'rta quloqning nog'ora bo'shlig'i, katta tanglay kanali, burun to'sig'ining tog'ayi.

+ B. Bachadon bo'yinchasining kanali, yuqori chanoq aperturasi, konyuktivning pastki gumbazi, halqumning qiyshiq qismi, yurakka oid botiqlik, qizilo'ngachning muskul pardasi, o'pkaning uchi va ildizi, bachadonning o'ng cheti, oddiy bo'g'im, pastki jag' asosi, tizzaning oldingi sohasi.

II. O'zbek tiliga tarjima qiling:

Basis cranii externa, cartilago thyreoidea, pars thoracica, glandula carotis accessoria, cartilago alaris major, margo inferior pulmonis sinistri, auris externa, tuberositas phalangis distalis, phalanx media, basis phalangis mediae, apex patellae, pars thoracica, pyramis renalis, margo uteri dexter, extremitas uterina, tuberositas masseterica, cartilago nasi.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

- | | |
|--|--|
| 1. <i>Hygiena amica valetudinis.</i> | Tozalik sog'liqning garovidir. |
| 2. <i>Barba non facit philosophum.</i> | Hamma soqol qo'rganlar donishmand bo'lavermaydi. |
| 3. <i>Corpus sine spiritu cadaver est.</i> | Dardsiz kesak ishtisiz eshak. |
| 4. <i>Finis coronat opus.</i> | Jo'jani kuzda sana. |

3 (28-). LEKSIK MINIMUMNI YODLANG

- | | |
|--|---|
| <p>A. Appendix, icis, f
 a, carotis, tidis, f
 articulatio, onis, f
 auris, is, f
 basis, is, f
 cavitas, atis, f
 cervix, icis, f
 cutis, is, f
 frons, frontis, f
 gl. parotis, tidis, f
 meninx, ngis, f
 pars, partis, f
 radix, icis, f
 pelvis, is, f
 pelvis renalis
 pyramis, idis, f
 regio, onis, f
 synchondrosis, is, f

 symphysis, is, f
 tuberositas, atis, f</p> | <p>o'simta, ortiq
 uyqu arteriyasi
 bo'g'im
 quloq
 asos
 bo'shliq
 bo'yin, bo'yincha
 teri
 peshona
 quloq oldi bezi
 miya pardasi
 qism
 ildiz
 tos (chanoq)
 buyrak jomchasi
 piramida
 soha
 sinxondroz (tog'ay yordamida ikki
 suyakning birikishi)
 birikish
 g'adir-budirlilik</p> |
| <p>B. bilis, is, f
 extremitas, atis, f
 impressio, onis, f
 iris, idis, f
 lens, lentis, f
 phalanx, ngis, f
 pubes, is, f</p> | <p>o't, safro
 qo'l-oyoqlar uchi, oxiri
 botiqlik
 ko'zning kamalak pardasi
 ko'z gavhari
 panja suyagi
 qov (qov suyagi)</p> |

ISTISNO SO'ZLAR

- | | |
|-----------------|--------------------------------|
| axis, is, m | o'q, ikkinchi bo'yin umurtqasi |
| canalis, is, m | kanal |
| dens, dentis, m | tish |

margo, inis, m	chet
sanguis, inis, m	qon
tendo, inis, m	pay
pancreas, atis, n	me'da osti bezi
vas, vasis, n	tomir
coccyx, ygis, m	dum
fornix, icis, m	gumbaz
larynx, ngis, m	hiqildoq
pharynx, ngis, m	halqum
thorax, acis, m	ko'krak qafasi

29- §. OTLARNING UCHINCHI TURLANISHI. SREDNIY RODDAGI OTLAR

Maqsad. Uchinchi turlanishdagi otlarning rodini aniqlash ko'nikmalarini shakllantrish: ikkala guruh sifatlarini III turlanish sredniy roddagi otlar bilan bosh kelishik va qaratqich kelishik birlikda moslashtirish ko'nikmalarini o'stirish.

Sredniy roddagi otlar bosh va qaratqich kelishik birlikda quyidagi qo'shimchalarga ega.

Nom.Sing:	-en	-ma	-us,ur	-e	l	-ar	-ut.
Gen.Sing:	-in+is	-at/is	-o/e/u+ris	-is	ll/al	ar+is	-it+is +is

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

I. Berilgan otlarni qaratqich kelishigiga qo'ying va negizini ajrating:

tegmen, foramen, abdomen, semen, genus, pectus, tempus, crus, sulfur, femur, stroma, systema, rete, caput, occiput, zygoma, oedema, chiasma, diaphragma.

II. Qavs ichidagi sifatlarni otlar bilan moslashtirib lotin tiliga tarjima qiling:

(bo'yinturmoqqa oid, yumaloq oval, katta, ensaga oid so'rg'ichsimon) ~~teshik~~; (o'ng, chap, lateral, qisqa, uzun, medial, oddiy, umumiy, oldingi) ~~oyoqcha~~; (uzun, qisqa, chuqur qiyshiq, lateral) ~~bo'sh~~ (g'orsimon, shishasimon, yog'simon) ~~tana~~; (o'ng, chap, harakatchan, bo'lakka oid, kistoz) ~~buyrak~~; (~~qo'shimcha~~, harakatchan) ~~taloq~~; (dumga oid, ~~aortaga oid~~) ~~to'pcha~~; (sentral, asab, ~~limfatik~~) ~~tizim~~; (harakatchan, bo'lakka oid, zichlashgan) ~~jigar~~.

III. Tarjima qiling:

glomus caroticum, ~~ren accessorius~~, systema lymphaticum, sinus ossipitalis durae matris, cavitas abdominis, ~~glomus pulmonale~~, pancreas accessorium, foramen palatinum majus, tegmen tympani, ~~cavitas oris propria~~,

foramen venae cavae, lobus hepatis dexter, hepar mobile, rete venosum, musculus longissimus capitis, diaphragma oris, corpus mandibulae, foramen mentale, crus anterius, rete articulare genus,

IV. Lotin tiliga tarjima qiling:

Limfatik (tomir, tugun, qopqoq); bo'g'imga oid (bo'shliq, o'simta, tog'ay); oldingi (chet, yuza, to'siq); bo'yinturuqqa oid (do'mboq, kesma, teshik); ko'ndalang (o'simta, bo'lak, piramida, boylam, arteriya); ensaga tegishli (soha, bo'lak, teshik); uxlatuvchi (do'mboq, egat, kanal).

MUSTAQIL ISHLASH UCHUN MASHQLAR

I. Tarjima qiling:

Yuzaki limfatik tomir, trapetsiyasimon tananing orqa yadrosi, ichki uxlatuvchi arteriya, yurak asosi, yurak uchi, o'pka ildizi, bachadon bo'shlig'i, buyrak jomi, qalqonsimon tog'ay, jigarning chap bo'lagi, tanglay aponevrozi, qorinning tashqi qiyshiq muskuli, og'izning shilliq pardasi, o'pkaning yurakka tegishli botiqligi, sut bezining tanasi, bachadon bo'yinchasining kanali, boshning eng uzun muskuli, yuzning oldingi sohasi, bo'yinning yonbosh sohasi, kalla suyagining tashqi asosi.

II. Qavs ichidagi sifatlarni otlar bilan moslashtirib lotin tiliga tarjima qiling:

(tovonga tegishli, o'tirgich, uxlatuvchi) do'mboq; (uzun, kalta, trapetsiyasimon, g'alvirsimon, yonbosh, umurtqaga tegishli, tizza kosasiga tegishli) suyak; (g'orsimon, trapetsiyasimon, kiprikka tegishli, moyli) tana, (o'ng, chap, uzun, chuqur, qiyshiq, ko'ndalang, umumiy, oldingi, orqa, yuqori, pas.ki) oyoqcha.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

- | | |
|---|--|
| 1. <i>Tempora mutantur et nos mutamur in illis.</i> | Zamonlar o'zgaradi, ular bilan biz ham o'zgamiz. |
| 2. <i>Una hirunda non facit ver.</i> | Bitta qaldirg'och bahor olib kelmaydi. |
| 3. <i>Mala herba cito crescit.</i> | Begona o't joy tanlamaydi. |
| 4. <i>Optima est legum interpers consuetudo.</i> | Rasm-rusum qonunning eng yaxshi tahlilidir. |

30-5. LEKSIK MINIMUM

III turianish sredniy roddagi otlar

- | | |
|---------------------|-------|
| A. abdomen, inis, n | qorin |
| caput, itis, n | bosh |

corpus, oris, n
 diaphragma, atis, n
 foramen, inis, n
 cruris, cruris, n
 hepar, atis, n
 occiput, itis, n
 pectus, oris, n
 stroma, atis, n
 tempus, oris, n
 tegmen, inis, n
 zygoma, atis, n
 viscus, eris, n

tana
 diafragma
 teshik
 oyoqcha
 jigar
 ensa
 ko'krak ✓
 tayanch
 chakka
 qopqoq
 yonoq
 ichki organlar

B. chiasma, atis, n
 femur, oris, n
 glomus, eris, n
 systema, atis, n

kesishma
 son
 to'pcha
 tizim

ISTISNO SO'ZLAR

ren, renis, m
 lien, lienis, m

buyrak
 taloq

31- §. I-V TURLANISHDAGI OTLAR VA I-II GURUH SIFATLARINING BOSH KELISHIK KO'PLIK SHAKLINI YASASH

Maqsad. Ot va sifatlarning bosh kelishik ko'plik shaklini yasash ko'nikma va malakalarini shakllantirish; sifatlarni ot bilan bosh kelishik ko'plikda moslashtirish ko'nikmalarini o'stirish; mavzu bo'yicha LM ni o'zlashtirish.

Anatomik atamalar qismida biz organlar va tana qismlarining nomlarini bosh kelishik birlikda yasashini o'rganib oldik, lekin amaliy anatomiyada bosh kelishik ko'plik ham qo'llanadi.

I. Jadval yordamida otlarning bosh kelishik ko'plik, turlanish va rodlarda o'zgarishlarini kuzating:

Turlanish \ Rod	M	F	N
I		-ae	
II	-i		-a
III		-es	-a -ia (-e, -al, -ar qo'shimchali otlar)
IV	-us		-ua
V		-es	

Berilgan misollarni tahlil qiling:

Lugat shakli	Turl.	Negiz	Nominativus pl.
vertebra, ae, f	I	vertebr-	vertebrae
sulcus, i m	II	sulc-	sulci
ligamentum, in	II	ligament-	ligamenta
dens, dentis m	III	dent-	dentis
cartilago, inis f	III	cartilagin-	cartilagine
foramen, inis n	III	foramin-	foramina
processus, us m	V	process-	processus
genu, us n	IV	gen-	genua
facies, ei f	V	faci-	facies

II. Jadval yordamida otlarning bosh kelishik ko'plik shaklining yasalishiga diqqat qiling.

Otlarning bosh kelishik ko'plik shaklini yasash uchun quyidagi amallar bajariladi:

1. Otlarning lug'at shakli olinadi
2. Turlanishi aniqlanadi.
3. Negizi ajratiladi.
4. Negizga bosh kelishik ko'plik qo'shimchasi qo'shiladi.

III. Jadval yordamida sifatlarning bosh kelishik ko'plik qo'shimchalarining rodlarda, guruhlarda va qiyosiy darajada o'zgarishini kuzating:

Rod	Birinci guruh (I-II turlanish) va orttirma daraja	Ikkinchi guruh (III turlanish)	Qiyosiy daraja (III turlanish)
M	-i	-es	(ior)-es
F	-ae	es	(ior)-es
N	-a	-ia	(ior)-a

IV. Jadval yordamida sifatlarning bosh kelishik ko'plik shaklining yasalishiga e'tibor bering:

Nom. Sing	Guruh	Turl.	Rod	Negiz	Nom. Plur
Pilosus	I	II	m	pilos	Pilosi
Pilosa	I	I	f	pilos	Pilosae
Pilosum	I	II	n	pilos	Pilosa

Vertebralis	II	III	m,f	vertebral	Vertebrales
Vertebrale	II	III	n	vertebral	Vertebralia
Simplex	II	III	m,f	simplic	Simplices
Simplex	II	III	n	simplic	Simplicia
Posterior	qiyosiy daraja	III	m,f	posterior	Posteriores
Posteriorius	qiyosiy daraja	III	n	posterior	Posteriora

Sifatlarning bosh kelishik ko'plik shaklini yasash uchun quyidagi amallar bajariladi.

1. Sifatlarning lug'at shakli olinadi.
2. Uning guruhi yoki darajasi aniqlanadi.
3. Uning turlanishi aniqlanadi.
4. Uning rodi aniqlanadi.
5. Uning negizi ajratiladi.
6. Bosh kelishik ko'plik qo'shimchasi qo'shiladi.

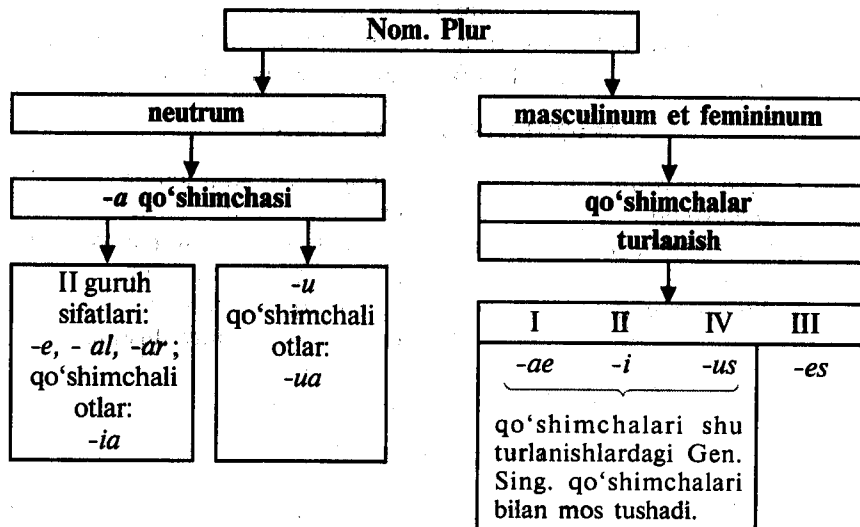
I. Ot bilan sifatlarning bosh kelishik ko'plikda moslashtirish bo'yicha berilgan mashqni bajaring.

1. Nodi (lumbales, lymphatici, pectoralia, epigastrici, pulmonales, dextri, internae, iliaci, occipitales, profunda, mastoideli, regionales); papillae (linguales, conicae, fungiformes, vallatae, filiformes, foliatae, renales, sinistri, lentiformes, minora); ligamenta (interosseae, interspinalia, flava, palmaria, cruciata, intercarpei, alaria, radiata, dorsalia, supraspinalia, costoxiphoidea,) dentes, (acustici, incisivi, molares, longae, canini, premolares, decidui, permanentes, majores, brevia, minores,) plexus, (iliaci, rectales, inferiores, gastricae, medii, vesicales, medianae, viscerales, vasculares) foramina (ethmoidalia, minora, nervosae).

√2. a) Bo'yining qirralararo muskullari, old va orqa chakkaga tegishli arteriyalar, katta bosh miyaning pastki venalari, oshqozonga tegishli chuqurchalar, bo'laklararo tugunlar, ko'krak yurakka tegishli tarmoqlar, kichik til ostiga oid oqimlar, tilning dorsal shoxlari, old yuqori alveolyar arteriyalar.

b) Ko'stga oid yuqori o'rta dumba muskullari, to'g'ri ichakning ko'ndalang burmalari, kichik buyrakka oid kosalar, qora moddaning shoxlari, yonbosh ichakka oid o'rmlar, sohilchanning katta burmalari.

Ot va sifatlar Nom. Plur. qo'shimchalarining umumiy sxemasi



II. Tarjima qiling va lug'at shaklini ayting:

Nomlar, segmentlar, kesmalar, disklar, sinxondrozlar, venalar, tutamlar, qinlar, asablar, tishlar, oqimlar, teshiklar, so'rg'ichlar, chetlar, umurtqalar, kesishmalar, tepa tosh choklar, qirralar, burmalar, qovurg'alar, uymalar, bo'shliqlar, bezlar, to'siqlar, bo'g'imlar, egatlar, sohalar, tolalar, barmoqlar, chuqurchalar, yadrolar, botikliklar.

III. Tarjima qiling:

(Bosh, ko'z, tanglay, bo'yin, hiqildoq, ko'krak, qorin) muskullari; (tos, yuqori qism, ko'z soqqasi) diafragmalari; (bo'yin, ko'krak, bel) aylanti-ruvchilari; (yuz, kalla suyagi, qo'l, kaft, oyoq kafti, kamar (belbog'), ko'krak qafasi) suyaklari; (miya, kiprik, miyacha) venalari.

IV. Atamalarni bosh kelishik ko'plikka qo'ying va tarjima qiling:

Kichik qanot, yuqori kesuvchi tish, g'alvirsimon teshik, eng kichik vena, kichik qoziq tish, kiprik o'simtasi, bo'g'im yuzasi, pardali oyoqcha, dumg'aza asab tuguni, orqa tishli qism.

O'ZINGIZNI TEKSHIRING

Nuqtalar o'rnini to'ldiring.

1. Bosh kelishik ko'plikda -es qo'shimchasini ..., ... turlanishdagi otlar, ... turlanish ... daraja, ... va ... roddagi sifatlar oladi.

2. Bosh kelishik ko'plikda *-a* qo'shimchasini ... roddagi ot va sifatlar oladi. II guruhdagi sifatlar, shuningdek *-e*, *-al*, *-ar* bilan tugagan otlar bosh kelishik ko'plikda ... qo'shimchasiga ega.

3. Bosh kelishik ko'plik va qaratqich kelishik birlik qo'shimchalari ..., ... turlanish va ..., ... roddagi ot va sifatlar uchun bir xil.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

- | | |
|---|--|
| 1. <i>Omnium artium medicina nobilissima est.</i> | Tibbiyot san'atlar ichida eng olijanobidir. |
| 2. <i>Libri amici, libri magistri.</i> | Kitob do'stimiz, kitob ustozimiz. |
| 3. <i>Mens sana in corpore sano.</i> | Sog' tanda, sog'lom aql. |
| 4. <i>Nil desperandum.</i> | Hech vaqt afsuslanma, keyingi pushaymon o'zinga dushman. |

32- §. LEKSIK MINIMUM

I turlanishdagi otlar

ampulla,ae f	ampula	glandula,ae f	bez
apertura,ae f	apertura	retina,ae f	to'rcha
cellula,ae f	hujayra	palpebra,ae f	qovoq
fibra,ae f	tola	plica,ae f	burma
gingiva,ae f	milk	papilla,ae f	so'rg'ich

2 turlanishdagi otlar

alveolus,i m	alveola	metacarpus,i m	kaft
bulbus,i m	piyozcha	metatarsus,i m	oyoq kafti
gyrus,i m	burma	folium, i n	barg

4 turlanishdagi otlar

manus,us m	qo'l, kaft	recessus,us m	chuqurlik
------------	------------	---------------	-----------

I guruh sifatleri

cavernosus,a,um	g'orsimon
fibrosus, a, um	fibrozli, tolaga oid
gastricus,a,um	me'daga oid
hepaticus, a, um	jigarga oid
nutricius, a, um	oziqlantiruvchi
oesophageus,a,um	qizil o'ngachga oid
pelvinus, a, um	chanoqqa oid
proprius, a, um	xususiy
accessorius, a,um	qo'shimcha
flavus,a, um	sariq
gluteus,a,um	dumbaga oid
subcutaneus,a,um	teri osti

II guruh sifatlari

communis, e	umumiy	brevis, e	kalta
corticalis, e	po'stloqqa oid	radialis, e	bilak suyagiga oid
lumbalis, e	belga oid	ulnaris, e	tirsak suyagiga oid
pectoralis, e	ko'krakka oid	ciliaris, e	kiprikka tegishli
pulmonalis, e	o'pkaga oid	labialis, e	labga tegishli
spinalis, e	orqa miyaga oid	papillaris, e	so'rg'ichsimon
superficialis, e	yuzaki		

33-§. OT VA SIFATLARNING GENETIVUS PLURALIS SHAKLINI YASASH

Maqsad. Ot va sifatlarning Gen.Plur qo'shimchalarini bilish; sifatlarini barcha turlanishdagi otlar bilan Gen.Plur. da moslashtirish ko'nikmalarini o'stirish.

Gen. Pl. Shaklini yasash uchun quyidagilarni bilish shart.

1. Otlarning va sifatlarning lug'at shakli.
2. Turlanishi.
3. Negizni to'g'ri aniqlash.
4. Negizga Gen. Pl. qo'shimchasini qo'shish.

Eslab qoling:	Turlanish	Gen. pl.
	I	-arum
	II	-orum
	IV	-uum
	V	-erum

I, II, V turlanishdagi otlarga I guruh hamda orttirma daraja sifatlariga qaratqich kelishigi qo'shimchasining umumiy komponenti «um» xarakteri unli asosga «r» orqali qo'shiladi.

IV turlanishdagi otlarga esa bevosita xarakterli unli «u» ga qushiladi.

Lug'at shakli	Turlanishi	Negizi	Xarakterli unli	Qo'shimcha	Gen. Pl.
glandula, ae, f	I	glandul	a	rum	glandularum
nervus, i, m	II	nerv	o	rum	nervorum
septum, i, n	II	sept	o	rum	septorum
ganglion, i, n	II	gangli	o	rum	gangliorum
textus, us, m	IV	text	u	um	textuum
cornu, us, n	IV	corn	u	um	cornuum
facies, ei, f	V	faci	e	rum	facierum
thoracicus, us	II	thoracic	o	rum	thoraciorum
thoracicus, a	I	thoracic	a	rum	thoracicarum
thoracicus, um	II	thoracic	o	rum	thoraciorum

OTLARNING VA II GURUH SIFATLARINING GEN. PL. SHAKLINI YASASH UCHUN QUYIDAGILARGA AHAMIYAT BERING!

Negizi bitta undosh bilan tugagan otlar «undosh tip» deb hisoblanadi va «um» qo'shimchasini oladi. Negizi ikkita undosh bilan tugagan «aralash» hisoblanadi. *-is, -es* bilan tugagan teng bo'g'inli otlar ham «aralash tip» hisoblanadi, *e, al, ar-* bilan tugagan otlar unli tip hisoblanib «ium» qo'shimchasini oladi.

II guruh sifatlari ham «unli tip» hisoblanadi.

Otlarning Gen. Pl. ni yasash uchun quyidagilarga ahamiyat bering:

a) Negiz bitta yoki ikkita undosh bilan tugallansa,

masalan: radix, icis, f – radic -um
 pars, partis, f – part- ium

b) *es, is* bilan tugagan teng yoki noteng bo'g'inli otlar,

masalan: paries, etis, m – pariet-um
 pyramis, idis, f – pyramid-um
 auris, is, f – auri-um

d) *e, al, ar-* bilan tugasa -rete, is, n – reti-um

2. Sifatlarning Gen. Pl ni yasashda quyidagilarni esda tutish kerak:

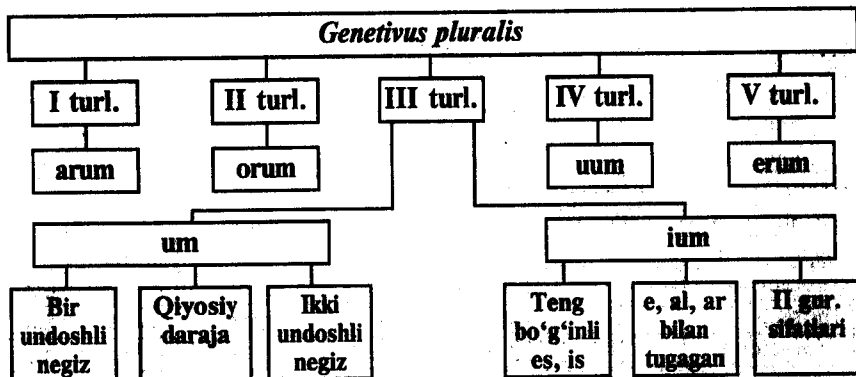
a) II guruh sifatlari *-ium, -ra*

brevis, e – brev -ium
simplex, icis – simplic -ium

b) Qiyosiy darajadagi sifatlarning *-um* qo'shimchasi *-ior* negiziga qo'shiladi:

anterior, ius- anterioris – anterior – negiz
Gen Pl. – anteriorum

34- §. GEN. PL. QO'SHIMCHALARINING UMUMIY SXEMASI



NB. III turlanishdagi ot vas, vasis, n – qon tomir Gen. Pl. II turlanish bo'yicha o'zgaradi. Gen Pl. – vasorum.

O'zingizni tekshiring

Nuqtalar o'rnini to'ldiring:

1. Otlar va sifatlar Gen Pl. qo'shimchalarining umumiy komponenti ...
2. I guruh jenskiy roddagi sifatlarning Gen. Pl. qo'shimchasi ... turlanishdagi otlarning qo'shimchasiga mos tushadi. I guruh mujskoy va sredniy roddagi sifatlarning qo'shimchalari esa ... turlanishdagi otlarning qo'shimchasiga o'xshash.
3. Negizi bir undosh bilan tugasa III turlanishdagi noteng bo'g'inli otlar Gen. Pl. da xuddi qiyosiy darajadagi sifatlar kabi ... qo'shimchasiga ega.
4. 1 ..., 2 ..., 3 ..., 4 ..., Gen. Pl. da *-ium* qo'shimchasiga ega.
5. Birlikda vas, vasis, n – oti ... turlanish bo'yicha turlanadi. Gen. Pl. da esa ... turlanish bo'yicha o'zgaradi.

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

1. Otlarning turlanishini jadval yordamida aniqlang:

concharum, sulcorum, processum, digitorum, facierum, lamellarum, arteriarum, oculorum, lingularum, ligamentorum, plexum, genuum, aperturatum, recessum.

2. Otlarni lug'at shaklida yozing va Gen. Pl. yasang:

tugun, bez, bo'shliq, yuza, kirish, teshik, boylam, arteriya, o'rim, yurak bo'lmachasi, burchak, shox, egat, lunj, gangliy, dahliz.

3. Atamlarni tarjima qiling, Nom. Pl. va Gen. Pl. yasang:

konussimon so'rg'ich, til osti-ustki muskuli, yonoq o'simtasi, tanglay egati, til osti chizig'i, eng kichik vena, kesuvchi muskul, ko'ndalang tanglay burmasi, g'orsimon o'rim, ko'rish nervi.

4. O'qing Gen. Pl. qo'shimchasini ajrating va negizdagi *-um*, *-ium* qo'shimchasini tushuntiring:

dentium, tendinum, pulmonum, aurium, ossium, articulationum, retium regionum, partium, certium, cervicalium, posteriorum, nasalium.

5. Gen. Pl. shaklini yasang:

pes, pedis, m, cavitas, atis, f, foramen, inis, n, unguis, is, m, thenar, aris, n, dens, dentis, m, caput, itis, n, frons, frontis, f, paries, etis, m, tempus, oris, n, canalis, is, m, apex, icis, m, calcar, aris, n, tuberositas, atis, f, cervix, icis, f, os, ossis, n; ars, artis, f, stapes, edis, m, glans, glandis, f, meninx, ngis, f.

6. Oddiy va qiyosiy darajadagi sifatlarning Gen. Pl. shaklini yasang:

frotalis, e; anterior, ius; dentalis, e; orbitalis, e; posterior, ius; molaris, e; infraorbitalis, e; superior, ius; sphenoidalis, e; major, jus; premolaris, e; minor, us.

7. Tarjima qiling:

katta qanot, ko'z qismi, engak do'mboqchasi, alveolalararo to'siq, til osti burmasi, lateral yuza, kichik tanglay teshigi, pastki premolyar bo'yin umurtqasi, kesuvchi tish, simpatik o'rim, peshona bo'shlig'i, o'pka venasi, bel umurtqasi, quloq venasi, katta tanglay kanali, orqa cho'zinchoq boylam, tashqi qovurg'alararo muskul.

8. Tarjima qiling.

Qovurg'alarining ko'taruvchi uzun muskullari, qovurg'alarining ko'taruvchi qisqa muskullari, paylar kesishmasi, kesuvchi va katta oziq tishlarning medial yuzasi, bukuvchi paylarning tutqichi, paylarning boylamlari, qon tomirlari, qizil va sariq suyak ko'migi, peshona bo'shliqlarining to'sig'i, chap yurak bo'lmachasining o'pkaga oid venalarining teshiklari, bo'yin umurtqalarining old va orqa do'mboqchalari, simpatik o'rirlarning gangliylari, o'ng yurak dahlizining bo'sh venalarining sinusi.

35- §. LEKSIK MINIMUM

I turlanishdagi otlar

A. commissura ae, f	jipslashuv
glandula, aef suprarenalis	buyrak usti bezi
medulla, ae f	miya moddasi
m. oblongata	uzunchoq miya
m. ossium	suyak iligi
m. spinalis	orqa miya
trachea, ae, f	traxeya, kekirdak
vagina, ae, f	qin
vesica, ae, f	pufak
B. valvula, ae, f	klapan
vesica fellea	o't pufagi
vesica urinaria	siydik pufagi

II turlanishdagi otlar

A. atrium, i n	dahliz
bronchus, i, m	bronx
lobus, i m	bo'lak

retinaculum, i, n
stratum, i, n
thalamus, i, m
thymus, i, m,

tutqich
qavat, qatlam
miyaning kurish do'mbog'i
ayrisimon bez

B. carpus, i, m
lumbus, i, m
metacarpus, i, m
nodulus, i, m

kaftning ustki qismi
bel
qo'l kafti
tuguncha

III turlanishdagi otlar

A. abscessus, us, m
sensus, us m

absess, yiring to'planishi
sezgi, tuyg'u

I guruh sifatleri

A. arteriosus, a, um
cardiacus, a, um
oblongatus, a, um
pyloricus, a, um
sanguineus, a, um
B. membranaceus, a, um
opticus, a, um
peron(a)eus, a, um
ruber, bra, brum
spurius, a, um
urinarius, a, um

arteriaga oid
yurakka oid
uzunchoq
pilorik
qonga oid
pardaga oid
ko'ruv
chot, oraliqqa oid
qizil
soxta
siydikka oid

II guruh sifatleri

A. cerebellaris, e
generalis, e
medullaris, e
paranasalis, e
semilunaris, e

miyachaga oid
umumiy
miyaga oid
burun atrofi
yarim oy

B. analis, e
biliaris, e
fibularis, e
intermuscularis, e

orqa chiqaruv teshigiga oid
o'tga oid
kichik boldir suyagiga oid
muskullararo

O'TILGAN MATERIALNI TAKRORLASH VA MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

Maqsad. 9—13 Mashg'ulot materiallarini takrorlash: tibbiy atamalarni boch kelishik va qaratqich kelishik birlik va ko'plikda tarjima qilish ko'nikmalarini mustahkamlash.

Qo'llanmada berilgan jadvaldan foydalanib mashqlarni bajaring.

1. Ot va sifatlarni lotin tiliga tarjima qiling va lug'at shaklini ayting:

Qirra, chuqurlik, yuqori jag', yelka suyagi, o'yma, ko'ndalang, umurtqaga oid, toshsimon, yuza, burchak, dasta, oldingi, katta, so'rg'ichsimon, ko'krakka tegishli, chok, tirsak suyagi, teshik, bo'g'imga oid, chakka, yonoqqa oid, o'pka, tog'ay, barmoq suyaklari, ko'ndalang, qanotsimon.

2. Ot va sifatlarni moslashtirib lotin tiliga tarjima qiling:

Oldingi qirg'oq, lateral qism, g'alvirsimon teshik, katta va kichik tanglay kanali, burun suyagi, ko'krak nerv tuguni, bo'g'im tog'ayi, o'pkaga tegishli to'pcha, bosh sohalari, chuqur qism, katta tanglay teshigi, oldingi yonbosh yuza, kesuvchi tish, qovurg'a suyagi, o'ng va chap buyrak.

3. Lotin tiliga tarjima qiling:

Qorinning ko'ndalang muskuli, burunning lateral tog'ayi, qo'l bosh barmog'ining rostlovchi muskuli, son suyagining suyaklararo nervi, jigarning o'ng bo'lakchasi, kekirdakning ko'ndalang devori, vena va arteriyaga tegishli qon, to'r pardaning ko'rish qismi, muskulning old qorinchasi, peshona suyagining tanasi, tizzaning bo'g'imga tegishli turi, kalla suyagining tashqi asosi, kurakning ko'taruvchi muskuli.

4. Lotin tiliga tarjima qiling:

Dumg'aza shoxchalari, ko'z kosasiga tegishli egatlar, oyoq bo'g'imlarining oldingi qirg'oqlari, kichik tanglay kanallari, qanotsimon boylamlar, chuqur chakka arteriyalari, qorinning teri osti venalari, yuqori bo'g'im o'sintalari, yuzning suyaklari, yuza limfa tomirlari, kesuvchi tishlar, katta miyaning pastki venalari, boshning muskullari, kiprik o'siqlari.

5. Tarjima qiling.

Barmoqlarning yuzaki bukuvchi muskuli, barmoqlarning qisqa yozuvchi muskuli, qo'l barmoqlari payining sinovial qini, kichik boldir suyagi paylari-ning yuqori tutuvchi muskuli, qo'l barmoqlarining fibroz qini, bukuvchi muskullarning umumiy sinovial qini, dumba muskullarining muskullararo xaltalari, uzoqlashtiruvchi muskullar payining va qo'l bosh barmog'i qisqa yoyuvchi muskullarining qini, kaft orqa qismi bilak suyagi yoyuvchi muskullari paylarining qini.

6. Tarjima qiling.

Jigarga tegishli umumiy oqim, orqa miya nerv tuguni, ichki eshitish yo'li, vena chigali, quloq nog'orasining katta qirrasi, tepa suyak do'mbog'i, yuqorigi katta oziq tish, chakka chizig'i, tishlararo so'rg'ich, burun to'sig'ining ko'taruvchi muskuli, ko'krak qafasining aylantiruvchi muskuli,

halqumning yuqori qisuvchi muskuli, og'iz burchagining tushiruvchi muskuli, bosh muskullari, yonbosh ichakka tegishli chigal, qisqa oshqozon venalari, kichik tanglay kanallari, tos suyagiga tegishli nerv tugunlari, tana sohalari, qattiq miya pardasining sinuslari, tog'ay o'ymalari, orqa miyaning oldingi o'rta venalari, og'iz lablari, hiqildoq (qorin, ko'krak) muskullari, yurak o'ng bo'lmachasi, bo'sh venalarining sinusi, aorta klapanlarining yetishmovchiligi, orqaning eng keng muskuli, kalla suyagi nervlarining chigali, jigar boylamlari, umumiy uyqu chigali, ensa shoxining piyozchasi, bel nervlari, umumiy o't yo'li sfinkteri, qizil suyak iligi, taloqning visseral yuzasi, qo'shimcha umurtqa venasi, pariyetal qorin parda, qo'l bosh barmog'ining yaqinlashtiruvchi muskuli, orqa dumg'aza teshiklari, tizza boylamlari, qo'l barmoqlarining fibroz qini, segmentar bronxlar shoxlari, o't pufagining tanasi, siydik chiqarish kanalining tashqi teshigi, siydik pufagining muskul qavati, yuqorigi oldingi yonbosh ichak qirrasini, qovurg'a boshchasining bo'g'imi, oyoq falangalari, o'ng o'pka venalari, terini tutib turuvchi muskullar, nog'ora pardaning orqa botiqligi, buyrak usti bezining yuqori cheti.

**36- §. QO'LLANMANING BIRINCHI QISMIGA
KIRITILGAN ASOSIY GRAMMATIK MA'LUMOTLARNING
UMUMIY JADVALI**

OTLAR						SIFATLAR					
Turl.	Rod	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Nom. Pl.	Gen. Pl.	Guruh	Rod	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Nom. Pl.	Gen. Pl.
I	f	-a	-ae	-ae	-arum	I ort.	m	-us, -er	-i	-i	-orum
II	m	-us, -er	-i	-i	-orum	dar. (I-II tur)	f	-a	-ae	-ae	-arum
	n	-um,		-a			-i	-a	-orum		
III	m	-os, -or, -o, -er, -ex, -es	-is	-es	-um	II (III turl.)	m, f	-is, -x, -s va boshq.	-is	-es	-ium ium
	f	-s, -do, -io, -x, -go		-a			-ia				
	n	-en, -us, -l, -ur, -ma, -ut -al, -ar, -e		-ia			-ia				
IV	m	-us	-us	-us	-uum	Qiyosiy daraja (III turl.)	m, f	-ioris	-iores	-iorum	
	n	-u		-ua			n			-ius	-iora
V	f	-es	-ei	-es	-erum						

37- §. KLINIK ATAMASHUNOSLIKKA KIRISH.
KLINIK ATAMALARNI YASASH USULLARI.
PREFIKSATSIYA. LOTIN-YUNON
SO'Z YASOVCHI PREFIKSLARI

Maqsad. Klinik atamalarni tahlil qilish; so'z yasash vositalari va usullari bilan tanishish; murakkab atamalarni tahlil qilish va yasash ko'nikmalarini o'stirish.

1. Yunon-lotin dublet va antonimik old qo'shimchalarni bilish.

2. Prefiks va prefiksial – suffiksial yasama so'zlarni tahlil qilish va yasashni bilish.

Bo'lajak vrachni atamashunoslik (terminologik) jihatdan tayyorlash undan faqatgina atamalarni tushunishgina emas, balki ularni o'zlashtirib amalda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishni ham talab qiladi. Meditsina bilim yurtida o'qish davomida bo'lajak vrach turli mediko-biologik va klinik fanlarga oid atamalarga duch keladi.

Bu esa unga o'z kasbining ilmiy tilini egallashga yordam beradi. Klinik atamashunoslik anatomiyadan keyin, ya'ni talabalar lotin grammatikasining asosiy qoidalarini o'zlashtirib bo'lgach o'rganiladi.

Klinik atamashunoslikni o'rganish atama element deb nomlanuvchi alohida komponentlarning tahliliga asoslanadi. Har qanday so'z yasovchi element (o'zak, negiz, old qo'shimcha prefiks, suffiks) atama element deyiladi. Atama elementlar muayyan ma'noga ega. Shuning uchun bir necha atama elementlardan tuzilgan atamalarni tahlil qilishda asosiy ma'no tashuvchi atama elementlarga ilmiy jihatdan yondoshish maqsadga muvofiqdir.

Masalan, *proctorrhagia* atama elementlarni o'rganishda *proctorrhagia* atamasi beriladi – proktoragiya, to'g'ri ichakdan ko'p miqdorda qon aralash yiring ajralishidir. Ma'no tashuvchilar – to'g'ri ichak va qon aralash yiring ajralishi.

Atama elementlar quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Yunon o'zak atamaelementlari – lotincha anatomik nomlarning ekvivalentlari. Masalan:

Burun – rhin – nasus, i, m

Lab – cheil – labium, i, n

2. So'z oxirida qo'llanuvchi atama element – organ va to'qimalardagi patologik o'zgarishlar, operatsiya turlari, diagnostik tekshirish yoki davolash usullarini ifodalaydi. Masalan: *ectomia* – organni butunlay olib tashlash, *scopia* – maxsus asbob yordamida organlarni ichki devori va yuzlarini tekshirish, *necrosis* – to'qima va organlarni o'lishi.

3. Affiksalar (prefiks va suffiksalar) – ma'no tashish jihatidan o'zak atama elementlarga teng. Masalan: *dys-* – buzilish, biror bir funksiyaning

izdan chiqishi; *-itis*, *-itidis* – biror narsaning yallig‘lanishi. Masalan: *dystonia* – tonusning buzilishi, *gastritis* – oshqozonning yallig‘lanishi.

Atama elementlarni o‘zlashtirish talabalarga so‘z boyligini kengaytirib meditsinaga oid atamalarni bemalol tushunish imkonini beradi. Masalan:

Arteria – atama elementdan 50 ga yaqin, *haem* va *aemia* atama elementdan esa 150 dan ortiq atama yasalgan. *Oste* atama element esa 100 atama tarkibida uchraydi. Atama element ba‘zan bir necha so‘z yasovchi elementlar: o‘zak + suffiks + qo‘shimcha yoki prefiks + o‘zak + suffiks + qo‘shimchadan ifodalanishi mumkin. Masalan: *scler* + *os* + *is*, *ec-tom-i-a* atama elementlar asosan so‘z boshida yoki so‘z oxirida keluvchi komponentlarga bo‘linadi. Masalan: *hyper* – yuqori, normadan yuqori, usti; *steth* – ko‘krak – boshlang‘ich atama elementlar, *prhagia* – qon ketish, *oma* – o‘sma, shish – oxirgi atama element va hokazo.

Lekin juda ko‘p atama elementlar atamaning boshida ham, oxirida ham qo‘llanishi mumkin. Masalan: *splenomegalia*, *ae f = megalosplenja*, *ae f – taloqning kattalashuvi*.

Ayrim mustaqil ma‘noga ega bo‘lgan so‘zlar ham so‘ng atama element sifatida qo‘llanishi mumkin: *ptosis*, *is f – ptoz*, ko‘z qovog‘ining tushishi; *gastro ptosis*, *is f – gastroptoz*, oshqozonning tushishi, pasayishi; *necrosis*, *is f – nekroz* – to‘qima yoki organning o‘lishi; *osteonecrosis*, *is f – osteonekroz*, suyak bo‘limining o‘lishi.

Klinik atamashunoslikni o‘zlashtirish metodikasi alohida atama elementlarning ma‘nosini tushunish va yasama yoki murakkab atamalar yasash usullarini nazarda tutadi. Klinik atamalar odatda yasama yoki qo‘shma so‘zlardan ifodalanadi. Yasama so‘zlar prefiks + o‘zak; prefiks + o‘zak + suffiks; o‘zak + suffiks: *nephritis* – nefrit, buyrakning yallig‘lanishi; *para + neph + itis* – paranefrit, buyrak atrofi klechatkasining yallig‘lanishi va hokazo.

Qo‘shma so‘zlar ikki yoki undan ortiq o‘zakdan yasaladi. Yunoncha o‘zaklardan qo‘shma so‘z yasalganda ko‘pincha «o» interfiks qo‘llanadi. Masalan: *gastr + o + scopia* – gastrokopiya, gastrokop yordamida oshqozon shilliq pardasini tekshirish; *ot + o + rhin + o + logia* – meditsinaning quloq, burun, tomoq kasalliklarni davolash bilan shug‘ullanuvchi bo‘limi.

Lekin «o» unlisi tushib qolishi ham mumkin: *tonsillectomia* – tonzil- lektomiya – bodomchani to‘la olib tashlash.

Ko‘pchilik yunon va lotin atamalari o‘zbek tiliga (o‘zbek tili grammatik qoidasiga asosan) tarjimasiz ko‘chiriladi. Masalan: *chronicus*, *a, um* – xronik; *infarctus*, *us m* – infarkt. Ba‘zi hollarda atama bilan birga uning tarjimasini ham berilishi mumkin. Masalan: *necrosis*, *is f – nekroz*, o‘lish; *transplantatio*, *onis, f* – transplantatsiya, kuchirib o‘tkazish.

Bir so‘zli atamalar yasash uchun o‘zak va atama elementlarni bilish zarur. Meditsinaga oid atamalarda urg‘u qo‘yish qiyinchilik keltirib chiqaradi. *-ia* qo‘shimchasi bilan tugallanuvchi yunoncha klinik atamalarda

urg'u so'z oxiridan 2- bo'g'inga, *logia* so'zida esa oxiridan 3- bo'g'inga qo'yiladi. Masalan: *nephrectomia, hemiplegia, hypertonia, biologia, fiziologia; -pathia, -graphia, -phonia* atama elementlari meditsinaga oid atamalarda qo'llanganda urg'u so'z oxiridan 2- bo'g'inga, boshqa sohalarga oid atamalarda esa so'z oxiridan 3- bo'g'inga tushadi.

Solishtiring:

mastopathia — sympathia
 cardiographia — photographia
 aphonia — symphonia

Lotin va yunon tillarining ixcham va mukammalligi o'zbek tilida bir necha so'zda berilgan tushunchani bir so'zda ifodalash imkonini beradi. Masalan: *stomatitis, is f* — og'iz bo'shlig'i pardasining yallig'lanishi.

Meditsinaga oid atamalarni o'rganishda so'z yasash vositalari va usullarini bilish katta ahamiyatga ega. So'z yasashda muhim o'rinni egallaydigan yunon—lotin prefikslari quyidagilar:

Lotin-yunon prefikslari

T.r.	Prefikslar		Ma'nosi	Misollar	Tarjimasi
	Lotin	yunon			
1	2	3	4	5	6
1	ad		yaqinlashtiruvchi	adductor	yaqinlashtiruvchi m.
2	ab	apo	uzoqlashtiruvchi	abductor apophysis	uzoqlashtiruvchi m. o'simta
3	intra intro	endo	tashqaridan ichkariga harakat	intraabdominalis endoderma	qorin ichidagi, pusht pardasining ichki varag'i
4	extra	ecto exo	sirtqi ichkaridan tashqariga	extrauterinus exoglossia exoplasma	bachadondan tashqari tilning kattalashuvi protoplazmaning tashqi qavati
5	infra sub	hypo	ost, ostki normadan kam	infrascapularis hypogastricus hypotonia	kurak osti qorin osti me'da oyi qon bosimining pasayishi
6	super supra	epi hyper	yuqorigi, ustki normadan ortiq	superior supraorbitalis epiphysis epigastricus	yuqorigi ko'z kosasi usti, uzun suyaklarning ikki uchi, me'da usti
7	ante prae	pro	old	antebrachium anteuterinus pronephros	bilak bachadonning old qismi oldingi buyrak,
8.	post	meta	orqadagi boshqa qiyofaga kirish	posterior postoperativus metacarpus metabolismus	orqadagi, ortki operatsiyadan so'ng kaft modda almashuvi

1	2	3	4	5	6
9.	inter	meso	oralig, o'rt, aro	intervertebralis interscapularis interdentalis mesoderma	umurtqalararo qovurg'alararo tishlararo pushtning o'rt, aro varag'i
10.	circum	peri Para	atrofida aylanma, to'garak	circumferentia periosteum parasternalis	doira suyak ustki pardasi to'sh yoni
11.	trans	dia	ko'ndalang	transplantatio transversus diathermia	ko'chirib o'tkazish ko'ndalang issiq o'tkazish
12.	retro re	—	orqadan, qaytadan boshlanmoq, tiklash	retromandibularis retroflexio reanimatio rehabilitatio	pastki jag' orqasidagi orqaga bukish jon kiritish, jonlash faoliyatni tiklash
13.	con com	sym syn	bilan	compressor symbiosis synostosis syndesmologia	qisish birga yashash ikki suyakning suyak qatlami bilan birikishi boylamlar va bo'g'imlar haqida ta'limot
14.	contra	anti	qarama-qarshi	contralateralis contraindicatio antitoxia	bir-biriga qarshi turgan biror dori yoki davolashning yoqmasligi, to'g'ri kelmasligini ko'rsatuvchi belgi zaharga qarshi
15.	in im	en endo	tashqaridan, ichkariga harakat	internus injectio endoderma encephalon endocardium	ichkari dori yuborish pusht pardasi ichki bosh miya yurakning ichki pardasi
16.	ex	ec	ichkaridan, tashqariga harakat	externus extremitas ectropium ectoderma	tashqari uchi, oxiri qovoqning tashqariga qayrilishi tashqi varaq
17.	im in	a, an	-siz	impotentia impar analgia anorganicus	bequvvatlik, kuchsizlik, toq, og'riqni qoldirish, noorganik, organik bo'lmagan
18.		dys	to'zg'ib ketish, faoliyatni buzish	dystonia dyspepsia	qon bosimining buzilishi ovqat hazm qilishning buzilishi
19.		eu	normal faoliyat	eurhythmia eupnoe	normal, marom (ritm) to'g'ri nafas olish
20.	dis	dia	bo'lish, taqsimlanish, raz	disseminatio diagnosis	tarqalib, sochilib ketmoq kasallikni aniqlash
21.	de des	se	ajratib olish	desinfectio depressor	zararli mikroblardan tozalash tushiruvchi muskul

Ayrim yunon prefikslari birlamchi va ikkilamchi yoki ko'chma ma'noga ega. Birlamchi ma'noda ular ko'proq morfologik nomlarda, ko'chma ma'noda esa klinik atamalarda qo'llanadi. Shuningdek, lotin prefikslari lotincha negizga, yunon prefikslari esa yunoncha negizga qo'shiladi. Ba'zan istisno so'zlar ham uchrashi mumkin.

Misollar:	hypoglossus	til osti suyagi
	internus	ichki
	sublingualis	til osti
	epicardium	epikard
Istisno:	episternalis	to'sh usti
	endocervicalis	bo'yin ichi

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

1. Quyidagi atamalar uchun umumiy AE (atama element) ajrating, atamalarni tarjima qiling:

- | | | |
|--------------------|-----------------|-------------------|
| 1) submandibularis | 2) episternalis | 3) transplantatio |
| supramandibularis | parasternalis | transfusio |
| retromandibularis | suprasternalis | transversus |
| infrasternalis | transthoracalis | |
| 4) endoderma | 5) atonia | |
| dystonia | ectoderma | |
| hypertonia | mesoderma | |
| hypotonia | epidermis | |

II. Berilgan AE lardan atamalar yasang. AE va atamalarning ma'nolarini solishtiring:

- 1) inter (costalis, muscularis, vertebralis)
- 2) contra (tussim, lateralis, indicatio)
- 3) re (constructio, animatio, spiratio)
- 4) (a, dys, hyper, hypo) trophia
- 5) (meso, epi, hypo) gastrum

III. Berilgan atamalarni tarkibiy qismlarga ajratib ma'nosini tushuntiring:

extrapyramidalis, extramuralis (lat. *murus* — devor), paravesicalis, submandibularis, retrobuccalis, premolaris (dentes), subpleuralis, connectivus (*textus* — to'qima: necto — to'qimoq, birlashtirmoq), adducens (lot. *duco* — o'tkazmoq), abducens, abductio, praeglaucoma, praecancerosus, infraorbitalis, supraclavicularis, infratrochlearis, supratrochlearis, interclavicularis, interosseus, intralobularis, intramuscularis, parasternalis,

episternalis, suprasternalis, subcorticalis, subduralis (miya pardasi), epitympanicus, endocervicalis, applicatio (*applico* – yopishtirmoq), antenatalis (lot. *natus* – tug‘ilish), postnatalis, intertarsea, intranatalis, mesoduodenum, interalveolaris, subcutaneus, extrapulmonalis.

IV. Quyidagi ma’nolarni ifodalovchi atamalar yasang:

Yaqinlashtiruvchi muskul, uzoqlashtiruvchi muskul, til osti (yunon, lotin prefikslari bilan), operatsiyadan so‘ng, kasallikni aniqlash, ishga layoqatsiz, ovqat hazm qilishning buzilishi, oldindan bilish, terining ichki (o‘rta, tashqi) qavati.

V. Sifatlarni tarjima qiling:

Pastki jag‘ osti, ensa osti, til osti, bo‘g‘imlararo, muskullararo, to‘sh orqasi, lunj orqasi, qorin tashqarisi, muskul ichi, qirg‘oq tepasi, to‘sh usti (2 xil old qo‘shimcha bilan), til osti, umurtqalararo, qorin orqasi, halqum orqasi, kapsula ichi, buyrak usti, ko‘krak ichi.

VI. Berilgan atamalarni lotincha yozing:

Diagnoz, invalid, ektoblast, transplantatsiya, distoniya, gipoksiya, gipertrofiya, prognoz.

O‘ZINGIZNI TEKSHIRING:

1. Qaysi lotincha va yunoncha prefikslar «orqali» biror narsa orasida bo‘lish ma’nosini bildiradi?

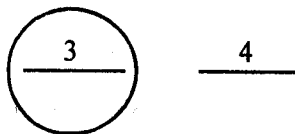
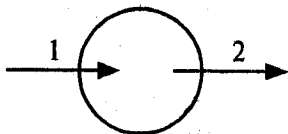
2. Qaysi prefikslar funksiya buzilishi, funksiya kuchsizlanishi yoki kuchayishi ma’nosini bildiradi?

3. a) Lotin tilidagi qaysi prefiks o‘zbek tilidagi «ko‘chirib o‘tkazish» ma’nosini beradi?

b) O‘zbek tilidagi «qarshi» prefiksi lotin va yunon tilidagi qaysi prefikslarga mos keladi?

4. Lotin tilidagi qaysi prefiks betaraf qilish ma’nosini beradi?

5. Quyidagi timsoliy tasvirlardagi yo‘nalish, bor bo‘lish ma’nolarini qaysi prefikslar yordamida ifodalaysiz?



6. So‘z o‘zagida ifodalangan belgining yo‘qligi, inkor qilinishi qaysi prefikslarda ifodalanadi?

7. Endoderma, mezoderma, ektoderma so‘zlaridan qaysi biri terining ichki qavati hisoblanadi?

8. Yurak devorlari qatlami nomlaridan qaysi biri yuqorigi qatlamga kiradi (endokard, miokard, epikard)?

9. Qaysi prefiks «yangilanish, harakatning qaytalanishi» ma'nosini beradi?

10. Qaysi hodisani assimilyatsiya deyiladi? Misol keltiring.

11. *Synostosis, synchondrosis, syndesmosis, symphysis* atamalari qanday ma'noga ega?

12. Qaysi prefiks ma'no jihatdan «ad» prefiksiga qarama-qarshi?

13. *vasa af-ferentia* va *ef-ferentia* atamalarini qanday tarjima qilasiz (*ferens, ferentis* – tashuvchi)?

14. Qaysi lotincha va yunoncha prefikslar so'zga mos kelishlik, birlashish, aloqa ma'nolarini beradi?

15. Apatiya, simpatiya, antipatiya so'zlarining ma'nosini qanday tushuntirasiz?

16. Nafasning kuchsizlanishi, nafasning tezlashuvi, nafasning to'xtab qolishi, nafas olishning qiyinlashuvini qaysi atamalar yordamida ifodalaysiz?

17. *euphoria eyforiya* atamasi bemor kayfiyatining sababsiz ko'tarilishini, quvnoq kayfiyatini ifodalaydi. Aksincha xavotirlanish, o'zgaruvchan kayfiyatni qaysi atamalar ifodalaydi?

18. *-tonia* AE tonusni ifodalaydigan (organ va to'qimalarda) tonusning yo'q bo'lishi, buzilishi va tonusning ko'tarilishini qaysi atama bildiradi?

19. Qorin ichi organlarining tutqichi ma'nosini beruvchi atamalar qaysi prefiks yordamida yasaladi?

20. *para-* prefiksi «yonida, atrofida» ma'nosiga ega. Bu prefiks quyidagi klinik atamalarda qanday ma'no kasb etadi: *paracusia* – soxta eshitish, *parageusia* – ta'm sezishning buzilishi.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

1. *De gustibus et coloribus non est disputandum.*

2. *Feci quod potui, faciant meliora potentes.*

3. *Summum bonum medicinae sanitas.*

Ta'm va rang haqida tortishmaydilar.

Men qo'limdan kelganini qildim, kim uddalasa undan yaxshiroq qilsin.

Salomatlik tibbiyotning oliy maqsadidir.

38- §. KLINIK ATAMALAR YASOVCHI ATAMA ELEMENTLARI

Maqsad. Qo'shma so'z yasash qoidalari, dublet va yakka AE minimumi; klinik atamalarning tarkibiy xususiyatlarini bilish; qo'shma so'zlarni semantik tomondan tahlil qila olish; yunon–lotin dubletlarini to'g'ri qo'llashni o'rganish.

1. A'zo va tana qismlarini ifodalovchi yunon--lotin dubletlari.

Klinik atamalar yasashda qo'llanadigan quyidagi yunon--lotin dubletlari, ya'ni ikkala tilda takrorlanuvchi AE lar hamda yakka AE larni yod oling.

Yunon AE	Lotincha so'zlar	Ma'nosi
A. kephalo-, cephalo-, -cephalia (kephale)	caput, itis n	bosh
somato-, -soma (soma, atos)	corpus, oris n	tana
osteo - (osteon)	os, ossis n	suyak
acro-, -acria (akron)	membrum, i n	qo'l, oyoq
stetho (stethos)	pectus, oris n thorax, acis m /yun/	ko'krak
spondylo- (spondylos)	vertebra, ae f	umurtqa
cardio-, -cardium (kardia)	cor, cordis n ostium cardiacum (PNA)	yurak
arthro- (arthron)	articulatio, onis f	bo'g'im
stomato- (stoma, stomatos)	os, oris n	og'iz
gloss-, -glossia (glossa)	lingua, ae f	til
rhino-(rhis, rhinos)	nasus, i m	burun
odonto-, -odontia (odus, odontos)	dens, dentis m	tish
B. cheiro-, chiro-, -cheiria, -chiria (cheir)	manus, us f	qo'l

2. Ta'limot, fan, diagnostik tekshirish usullari, davolash, kasallik, dardni ifodalovchi yunon yakka AE lari.

39- §. ILMNI, FANNI, DIAGNOSTIK USULLARNI, DAVOLANISHNI, ISTIROBNI, KASALLIKLARNI IFODALOVCHI YUNON ATAMA ELEMENTLARI

Yunon AE	Ma'nosi
-logia (logos)	fan, ta'limot
-logo- (logia)	nutq
-scopia (skopeo)	asbob yordamida tekshirish
-metria, -metr- (metreo) (metrom)	o'lchash
-graphia (grapho)	grafik tasvirlash
-gramma (gramma)	yozish
-therapia (therapeia)	davolash
-noso- (nosos)	dard, kasallik
patho-, -pathia (pathos)	iztirob, kayfiyat, kasallik
alg-, -algia, -algesia, <i>algesis</i>	og'riq
-odynia (odyne)	

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

I. Berilgan atamalar uchun umumiy AE ni ajrating: atamalarni tarjima qiling:

- | | | |
|---|---|---------------------------------------|
| 1. logopaedia
logotherapia
logopathia
cephalalgia | 2. odontalgia
acralgia
arthralgia
cardiopathia | 3. apathia
sympathia
antipathia |
| 4. somatoscopia
stomatoscopia
rhinoscopia
stethoscopia | 5. cardiologia
cardialgia
cardioscopia
elektrocardiogramma | |

II. Berilgan AE lardan atamalar yasang va ma'nosini tushuntiring:

- a) arthro (pathia, graphia, metria, algia), stetho (gramma, scopia, scopus, metria);
b) (stomato, cardio, osteo, arthro) logia (spondylo, acro, glosso, rhachi) odynia.

III. Atamalarni AE larga ajrating va ma'nosini tushuntiring:

A. Osteologia, osteoarthropathia, somatologia, somatoscopia, acralgia, spondylodynia, arthropathia, stomatologia, pathologia, stethometria, cardiographia, hormonotherapia, vasoconstrictio, nosologia, brachialgia, logopathia, spondylographia, rhinologia, periosteum, osteogenus, hepatogenus, glossalgia, odontalgia, pancreatodynia, ilaeocaecalis, ileocolicus, iliofemoralis, lymphonodus, thyreopathicus, thyreoglossus, ischiococcygeus, thyreogenus.

✓ B. Podalgia, acheiria, chiroscopia, gonalgia, apodia, chirospasmus, macropodia, brachicephalicus.

IV. Berilgan atamalarni lotincha yozing:

ensefalometriya, kardiografiya, spondilodiniya, logopatiya, patogen, artrologiya, stetoskop, elektroterapiya, gonalgia, osteologiya, xirurgiya.

✓ V. Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang:

yurak xastaligi, bilan bog'liq umurtqa pog'onasidagi og'riq, tishlarni davolash, ko'krak qafasidagi og'riq, boshni o'ichash, ogizni asbob yordamida tekshirish, burun (devorchalarini) asbob yordamida ko'rish, bosh miyani rentgen yordamida tekshirish, qo'l va oyoq xastaligi, tishlar xastaligi, bosh miya xastaligi, tish og'rig'i, burun xastaligi, bo'g'imlar xastaligi, yurak xastaligi.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

- | | |
|--|---|
| 1. <i>Omne vivum ex cellulae.</i> | Barcha tirik mavjudot hujayradan iborat. |
| 2. <i>Homo locum ornat,
non hominem locus.</i> | O'rin insonni emas,
inson o'rinni bezaydi. |
| 3. <i>Optimum medicamentum
quies est.</i> | Osoyishtalik eng yaxshi doridir. |

40- §. KLINIK ATAMALAR YASASH

Maqsad. Yuqorida keltirilgan sufikslarning va yangi yunon—lotin dubletlarini hamda AE larning ma'nolarini o'rganish; murakkab va qisqartma so'zlarni tahlil qilish va yangi murakkab atamalar yasash ko'nikmalarini o'stirish.

Klinik atamashunoslikda eng ko'p qo'llanadigan lotin suffikslari:

Suffikslar	Ma'nosi	Misollar	Ma'nosi
-osis -iasis	Yallig'lanishdan tashqari kasallik, hujayralar miqdorining ortib ketishi, patologik jarayon va uning natijasi	stenosis	torayish
		sclerosis	zichlashish, qattiqlashish
		toxicosis	zaharlanish
		lithiasis	tosh hosil bo'lishi
		psoriasis	terining toshmalı kasalliklari
-ismus	O'zak ma'nosi bilan bog'liq patologik holat yoki ko'rinish	Infantilismus	jismoniy yoki aqliy jihatdan bola yoshi darajasida qolish
		Virilismus	ayollarda erkaklarga xos belgilarning paydo bo'lishi
-itis	Yallig'lanish	Arthritis	bo'g'imlarning yallig'lanishi
		Stomatitis	ogiz bo'shlig'ining yallig'lanishi
-oma	O'sma, shish	Osteoma	suyak to'qimalaridan hosil bo'lgan o'sma
		Neuroma	nerv tolalaridagi o'sma

**41- §. YUNON–LOTIN DUBLETLARI VA
YAKKA ATAMA ELEMENTLARI**

Yunon AE	Lotincha soʻzlar	Maʼnosi
splanchno- (splanchna pl)	viscera, n l	ichki aʼzolar
gastro-, gastria (gaster, gastros)	ventriculus, i m	meʼda, oshqozon
entero- (enteron, entera pl)	intestinum, i n, intestina, pl intestinum tenue	ichak ingichka ichak
laparo-(lapare)	abdomen, inis n venter, ntris m	qorin
procto-(proktos)	anus, i m rectum, n	orqa chiqaruv teshigi toʻgʻri ichak
pneumo-, pneumono- (pneumon)	pulmo, onis m	oʻpka
nephro- (naphros)	ren, renis m	buyrak
spleno- (splen)	lien, enis m	taloq
pyelo-(pye.os)	pelvis renalis	buyrak jomchasi
cysto- (kystis)	vesica, ae f vesica urinaria	pufak siydik pufagi
cholecysto- (chole- doche) (-kystis)	vesica fellea s.v. biliaris	oʻt pufagi
choleodocho- (chole – doche)	ductus choledochus	oʻt oqimi
metro-, metra, -metrium, (metra) hystero-(hustera)	uterus, i m	bachadon
omphalo-(omphalos)	umbilicus, i m funiculus umbilicalis	kindik
typhlo-(typhlon)	c (a) ecum, i n	koʻr ichak
dacryocysto- (dacryon+kystis)	saccus lacrimalis	koʻz yoshi qopchasi
colpo-(kolpos)	vagina, ae f	qin
oophoro-(oophoron)	ovarium, i n	tuxumdon
oo -(oon)	ovum, i n	tuxum
salpingo (salpinx, salpingos)	tuba uterina tuba auditiva	bachadon nayi eshitish nayi
trachelo- (trachelos)	cervix, icis f (uteri)	bachadon boʻyinchasi
orchi-, orchidi-, orchidia, -orchia (orchis; orchidion)	testis, is m	moyak

42- §. ORGANLARDAGI VA TO'QIMALARDAGI PATOLOGIK O'ZGARISHLARNI, TERAPEVTIK VA XIRURGIK USULLARINI IFODALOVCHI YUNON ATAMA ELEMENT

Yunon AE	Ma'nosi
A. -iatria,-iater (iatria; iatros)	davolash, vrach
-ectasia, -ectasis (ektasis)	kengayish
-ptosis (ptosis)	pasayish, tushish
steno-, -stenosis (stenos, stenosis)	tor, torayish
sclero-, -sclerosis (skleros, sklerosis)	qattiqlash, zichlashish
-malacia (malakos, malakia)	yumshab ketish
-lysis, -lyt (lysis)	parchalanish
-plastica (plastike, plasso)	nafis operatsiyasi, qayta tiklash
-tomiz (tome)	kesib organi ochish
tomo- (tomos)	qatlam, kesma
-ectomy (ektome)	olib tashlash
-stomia (stoma, stomatos)	sun'iy teshik ochish
-pexia (pexis)	biriktirish, mustahkamlash
B. -schisis	parchalanish
-rhexis	yorilish
-desis	mustahkamlash
-euryis (eurys)	kengaytirish usuli
-eurynter (euryno)	kengaytiruvchi asbob
-clasia (klasis)	buzish
-centesis (kentesis)	igna sanchish
-privus	organni olib tashlash bilan bog'liq

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

1. Quyidagi atamalarni tarkibiy qismlarga ajratib ma'nosini tushuntiring:

1) **A. Acidosis** (*acidum* – kislota), **coniosis** (yun. *konias* – chang), **pneumoconiosis**, **ascariidosis**, **mycosis** (yun: *mycos* – zamburug'), **fibrosis** (totali biriktiruvchi to'qimaning ortib ketishi), **osteofibrosis**, **tuberculosis**, **lymphologia**, **lymphocytus**, **lymphocytosis**, **lymphocytoma**, **lymphoma**, **morphinismus**, **mercurialismus** (simobdan surunkali zaharlanish), **prostatismus** (sindrom), **arthrosis** (surunkali kasallik), **arthritis**, **nephrositis**, **hepatosis** (distrofik o'zgarish), **hepatitis**, **cholangiitis**, **spondylosis** (distrofik o'zgarish), **spondylitis**, **thrombocytosis**, **cretinismus** (fr. *cretin* – kretin), **amoebiasis**, **pyelitis**, **helminthosis**, **silicosis** (*silicium* – kromniy),

myocardium, myocardiosclerosis, myocardiofibrosis, myositis, myoma, myoblastoma, ventriculitis, thrombosis, rhinitis, thrombocytus, thrombocytosis, sarcomatosis (sarcoma, atis n), papillomatosis, varicosis.

B. Omphalitis, typhlitis, oophoritis, dacryocystitis, trachelitis, cervicitis, salpingitis, orchitis, gonarthrosis, diverticulitis, mastoiditis, thyreotoxicosis, sigmoiditis, thyreocytus, thyreoiditis, gigantismus, ureteritis.

② Splanchnologia, gastroenterologia, intestinoplastica, ileocoloplastica, laparotomia, laparothoracotomia, gastrectasia, bronchoectasis, vagotomia, spondylotomia, enteroptosis, proctospasmus, hydrotherapia, pneumonopexia, stenocardia, ileosigmoidostomia, pylorostenosis, choledochoplastica, phthisiatria (yun. phthisis tuberkulyoz), choledochostomia, colostomia, acroparalysis, choledochogastrotomia, splenoptosis, hysteroscopia, tomographia, nephrotomographia, nephrostomia, splenitis, hepaticoduodenostomia, splenographia, osteomalacia, chondromalacia, splanchnoptosis, metroplastica, pancreatotomia, pancreatocholangiorentgenographia, thoracolarotomia, thoracogastroschisis.

II. Be'ilgan AE lardan atamalar yasang va ma'nosini tushuntiring:

- 1) -itis (gastr-, enter-, cholecyst-, nephr-)
- 2) -oma (odont-, osteo-, lip-, epiteli-)
- 3) -pneumo - (-ectasia, -ectomia, -malacia, -pexia)
- 4) -cysto - (-tomia, -stomia, -scopia, -graphia)
- 5) -plastica (rhino-, glosso-, gnatho-, choledocho-)
- 6) -rhapsia (laparo-, hystero-, procto-, cheilo-)

III. Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang:

A. Umurtqa pog'onasidagi og'riq, harakatchan buyrak fiksatsiyasi, bachadonning tushishi, bachadonni olib tashlash, buyrakka sun'iy teshik ochish, buyrak (parenximasini) kesish, chambar ichak fiksatsiyasi, chambar ichakni (ochish) kesish, chambar ichakka sun'iy teshik qo'yish, tish shishi, yo'g'on ichak spazmi, (harakatchan) taloq fiksatsiyasi; suyak, tog'ay, bosh miya, plastik operatsiyasi, o'pkaning kengayishi, tish travmasi, asoratli kariyes.

B. Qin, sigmasimon ichak, bo'shliq yallig'lanishi, qin va chot plastikasi, qin yorilishi, kindikni kesish, ko'z yosh xaltachasining yallig'lanishi, bachadon naylarining rentgenografiyasi, bachadon naylari va tuxumdonning yallig'lanishi, operatsiya yo'li bilan bachadon nayida teshik ochish, qin kengayishi, suyak sinishi, to'g'ri ichakni kengaytiruvchi asbob, umurtqaning parchalanishi.

IV. Quyidagi atamalarni lotincha yozing:

rinoplastika, nefrit, xolesistotomiya, splanxnologiya, osteomalasiya, stenokardiya, enterestomiya, gisteroptoz, tomografiya, proktostenoz, pneumonopeksiya, ensefalit, litiaz, splenografiya, pediatriya, odontoma.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

- | | |
|--|--|
| <p>1. Asinus asinorum,
in saecula saeculorum.</p> <p>2. Bene dignoscitur, bene curatur.</p> <p>3. Hygiēna amica valetudinis.</p> | <p>Kuchuk boqsang it,
xo'tik boqsang eshak bo'lur.
To'g'ri aniqlangan kasallik
to'g'ri davolanadi.
Ozodalik sog'liqning
dugonasidir (garovidir).</p> |
|--|--|

43- §. KLINIK ATAMALAR YASASH

a) To'qimalar, organlar, suyuqliklar, sekretlar, jins hamda yoshni ifodalovchi yunon—lotin dubletlari.

b) Funktsional va patologik holat hamda jarayonlarni ifodalovchi yakka AE lar.

Maqsad. Yangi yunon—lotin AE larning ma'nolarini bilish; turli ma'no anglatuvchi atamalar yasash va ularni tarkibiy qismlarga bo'lib tahlil qilish ko'nikma va malakalarini shakllantirish.

Quyidagi yunon—lotin dubletlari va yakka AE larni yodlang:

Yunon AE	Lotincha so'zlar	Ma'nosi
A. haemo-, haemato-, aemia	sanguis, inis m	qon
histo-, histio-	textus, us, m	to'qima
myo-, -mysium	musculus, i, m	muskul
cyto-, -cytus (kytos)	cellula, ae, f	hujayra
chondro- (chondros)	cartilago, inis f	to'g'ay
cele (kele)	hernia, ae, f	churra
neuro-, neuro- (neuron)	nervus, i m	nerv, asab
adeno- (aden)	1) glandula, ae f 2) nodus lymphaticus (lymphonodus)	bez limfa tuguni
angio (angeion)	vas, vasis n vasculum, i n	tomir
blasto-, blastus (blastos)	germen, inis n	pusht
phlebo- (phleps, phlebos)	vena, ae f	tomir
tendo- (tenon)	tendo, inis, m	pay
dermo-, dermato-, derma (derma, atos)	cutis, is, f	teri
uro-, -uresis, -uria (urion)	urina, ae f urinarius, a, um	siydik
chole-, -cholia (chole)	fel, fellis n bilis, is f	o't, safro

chylo-, chylia (chylos)	lymp ha, ae f	limfa
pyo (pyon)	pus, puris n	yiring
hidro- (hidros)	sudor, oris m	ter
hydro- (hydor, hydratos)	aqua, ae f	suv
toxo-, toxico-, toxi-	venenum, i n	zahar
(toxon, toxicon)		
litho-, -lithiasis (lithos)	calculus, i m	tosh
onco- (oncos, oncoma)	tumor, oris m	shish
myelo-, -myelia(myelos)	medulla spinalis	orqa miya
	medulla ossium	suyak ko'migi
	mamma, ae f	sut bezi
	auris, is f	quloq
	oculus, i m	ko'z
masto-(mastos)	pulsus, us, m	tomir urishi
oto-, -otia(us, otos)	femina, ae f	ayol
ophthalmo-, -ophthalmia	femininus, a, um	
(ophthalmos)	mas, maris m	erkak
sphygmo-, sphygmia	masculinus, a, um,	
gyno-, gynaeco-(gyne,	vir, i m	
gynaicos)	infans, ntis m, f	bola
andro-, -andria (ander,	puer, eri m	davolash usuli
andros)		
	senex, senis m	keksa
paedio-, paedo- (pais,	senilis, e	
paidos, paedion)	locus, i m	o'rin
paedia (paidea)	medicamentum, i n	dori
geri-, gero-, geronto-		
(geron, gerontos)		
topo- (topos)		
pharmaco- (pharmacon)		
B. tricho-, -trichia	papillus, i m	soch
onycho-, -onychia	unguis, is m	tirnoq
dacryo- (dacryon)	lacrima, ae f	ko'z yoshi
sialo-, -sialia (sialon)	saliva, ae f	so'lak
opro-, (kopros)	faeces, ium f (pl)	axlat, najas
	stercus, oris n	
galacto-(gala, galactos)	lac, lactis n	sut
lipo- (lipos)	adeps, ipis m	yog'
op-, -opt-, optico-,	visus, us m	ko'rish
opia, -opsia (ops, opos)	visio, onis f	
phaco-, -phakia (phacos)	lens, lentis f	ko'z gayhari
blepharo- (blepharon)	palpebra, ae f	qovoq
kerato-(keras, atos por)	cornea, ae f	shox paria
phono-, -c phonia(phone)	vox, vocis f	tovush
	sonus, i, m	

**44- §. FUNKSIONAL VA PATOLOGIK HOLAT HAMDA
JARAYONLARNI IFODALOVCHI YAKKA
ATAMA ELEMENTLAR**

Yunon AE	Ma'nosi
A. bio- (bios)	hayot
pnoë, -pnoëa (pnoe; pnoia)	nafas
geno-, -genesis, -genesia, -genia (genos, genesis)	tug'ilish, rivojlanish
aesthesio-, -aesthesia (aesthesia)	sezish
astheno (asthenes, asthenos, asthenia)	kuchsizlik, toliqish
spiro- (spiro, spiratum)	nafas olish
pneumo-, pneumato (pneuma, atos)	organdagi havo, gaz
aëro- (aer, aeros; aer, aeris)	havo
kinesia, kinemato-, kinemo-, kineto- (kinesis)	harakat
crin-, -crinia (krino)	ajralib chiqish
penia (penia)	yetishmaslik
cytosis (cytus osis)	hujayra miqdoring ortishi
rhoëa (rhoia, rhoë, rheo)	oqish
rhagia (rhagos, haemorrhagia)	qon ketish
stasis (stasis)	to'xtash
tono-, -tonia (tonos, tonus)	tonus, bosim
plasia (plasis)	shakllanish
tensio (tensio)	gidrostatik bosim
tropho-, -trophia (tropho)	oziqlanish
oxy-, oxia (oxys, oxygenium)	kislorod
phago-, -phagia (phagein)	yutish
philo-, -philia (phielo, philia)	moyillik
phobo-, -phobia (phobos)	qo'rqish
tropo-, -tropia (tropos, trope)	yo'nalish
psycho-, -psychia (psyche)	ruh, ruhiyat
B. -plegia (plege)	falaj
aetio- (aitia)	sabab
athero- (athere)	yog'simon modda
morpho-, -morph- (morphe)	tuzilish
ergo-, -ergia, -urgia (argon)	faoliyat
dynamo-, -dynamia (dynamis)	kuch
gnosis, -gnosis (gnosis)	bilish
po (i) ësis, -po (i) et (poiesis)	ishlab chiqarish
mnesia (mnesis)	xotira
phrenó-, -phrenia (phron)	aql, idrok, es, hush
phrenico- (nervus phrenicus)	diafragma oïd

Eslatma:

1. «pneumo» boshlang'ich AE i organ nomi bilan birikma holda qo'llanganda, shu organda havo borligini bildiradi. Agar atamada «graphia» AE i bo'lsa «pneumo» kontrast rentgenografiya maqsadida organga gaz yuborilishini ifodalaydi. «O'pka» tushunchasi odatda «pneumon» bilan, ba'zi hollarda esa «pneum» negizi bilan ifodalanadi.

2. «haemo» yoki «haemato» boshlang'ich AE organ nomi bilan birikmada kelsa, shu organ bo'shlig'iga qon quyilishini bildiradi. Bunda organ nomi qoidaga binoan bosh kelishikda suffikssiz qo'llanadi (haematocolpos). Organ bo'shlig'ida suyuqlik yoki yiring to'planishini ifodalovchi atamalar ham shu yo'sinda yasaladi (*hydrometra* — bachadonda suyuqlik bo'lishi).

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

I. Berilgan atamalarni tarkibiy qismlarga ajratib ma'nosini tushuntiring:

A.1) Haemolysis, haemotherapia, haemostasis, empyema, haemangioma, haemangiomatosis, haemarthrosis, haematologia, haematoma, haematonephrosis, azotaemia, cholaemia, uraemia, haematuria, urohaematoma, ureteritis, vasoresectio, vasotomia, ectopia, vasoconstrictio, myoma, myoblastus, thymocytus, myoblastoma, perimysium, endomysium, acrohidrosis.

2) Myocardium, myometrium, carcinosarcoma, cytopenia, hydraemia, lymphocytus, lympho(cyto)penia, hydrarthrosis, lymphorrhoea, chondroblastus, chondroblastoma, chondrogenesis, herniorrhaphia, perivascularitis, epicranium, epipharynx, gastrocele, meningocele, anaemia, toxaemia, myasthenia.

3) Neurosis, neuritis, neuroma, neurolysis, angioneurosis, adenotomia, lymphadenitis, lymphangiitis, hyperaemia, lymphadenoma, lymphangiadenographia, hidradenitis, anhidrosis, aesthesiologia.

4) Angiectasia, phlebectasia, anaesthesia, hypaesthesia, phlebosclerosis, erythroblastus, ovocytus, dermatosis, dermatographia, mesoderma, periderma, dermatitis, dermatostomatitis, sphymographia, ureterolysis, pneumolysis, pneumomalacia, lithotomia, lithiasis, cholelithiasis, urolithiasis, broncholithus, broncholithiasis, dysfunctionio, chylothorax, chyluria, chylocele.

5) Pyodermia, pyaemia, pyorrhoea, pyothorax, pyuria, pyometra, dyscrinia, secretio, incretio, endocrinologia, haemorrhagia, gastrorrhagia, odontorrhagia, oncogenesis, oncogramma.

6) Synostosis, myelopathia, aplasia, hyperplasia, dysplasia, metaplasia, myelodysplasia, mesodermadenum, myelosis, osteomyelitis, mastoptosis, hydrocephalia, otoneurologia, otitis, ophthalmologia, cholekinesis,

hypopituitarismus, ductus bilifer, vesica biliaris, vesica fellea, gynaecologia, paediatrica, logopaedia, chondrocytus, haemocytus, gerontologia, hydrophilia, hydrophobia, geriatria.

7) Aphoë, hypopnoë, pneumocephalia, tenorrhaphia, aërohaemotherapia, pneumographia, respiratio, inspiratio, pneumoarthrosis, sphygmogramma, atrophia, dystrophia, hypertrophia, vagotropus, anoxia, hypoxia, haemophilia, aërophagia, aërotherapia, ophthalmorheographia.

B. 1) Anergia, synergia, asynergia, hypergia, chirurgia, chondrodysplasia, tenodësis, atrichia, anonychia, onychorrhëxis, dacryoadenitis, dacryolithus seu calculus lacrimalis, hyperdynamia, hypodynamia, amnesia, sialoadenitis, sialorrhoea, coprostasis, galactostasis, lipoma, dysmorphosis, pyoophoritis, pyosalpinx, pyovarium, morphologia, phacomalacia, blepharitis, keratoma, keratosis, keratitis, asthenopia, biopsia.

✓ 2) Cardioplegia, ophthalmoplegia, hypertrichia, aphonia, sphygmophonia, aethiologia, aethiopathogenesis, phrenicotomia, schizophrenia, paraphrenia, phacoma, phacomatosis, lipodystrophia, dacryocystographia, dacryocystorrhinostomia, hydrorrhachijhaemopoësis.

II. Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang:

1. Ter bezlarida hosil bo'ladigan o'sma, ayrisimon bez to'qimalarida hosil bo'ladigan o'sma, siydikda gemoglobinning bo'lishi, qon tarkibida safroning bo'lishi, tomirdagi tosh, yog' bezlaridagi o'sma, yutishning qiyinlashuvi, perikardda qon va yiring to'planishi, muskul kuchsizligi, qon haqidagi fan, hujayralar patologiyasi, terining yallig'lanishi, rivojlanishning buzilishi, ingichka ichak tutqichi, limfa tomirlarining yallig'lanishi, limfa tugunlarining yallig'lanishi, qon bilan davolash.

2. Sut bezining (oshqozon osti bezining, vena tashqi qavatining, vena ichki qavatining, oshqozon osti bezi atrofining) yallig'lanishi.

3. Limfasitlar miqdorining ortishi, o'tning to'xtashi, qonning to'xtashi, harakatning buzilishi, bachadondan qon ketishi, hujayradan tashqari, oziqlanishning buzilishi, sezuvchanlikning buzilishi, tomirlarning torayishi, qon bosimining pasayishi, nafas olishning pasayishi.

III. Organ nomlarini lotincha yozing:

Me'daning chiqish qismi, jigar, o'n ikki barmoqli ichak, qorincha, qizilo'ngach, halqum, hiqildoq, kekirdak, qorin pardasi.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

1. *Consuetudo est altera natura.*

Tarki odat amri mahol.

2. *Habitus aegroti.*

Bemorning tashqi ko'rinishi.

3. *Ignoti nulla curatio morbi.*

Aniqlanmagan kasallikni davolash mumkin emas.

45- §. KLINIK ATAMALAR YASASH

Turli fizik xususiyat, sifat, munosabat va boshqa belgilarni ifodalovchi yakka AE lar.

Maqsad. Yangi yunon—lotin AE larini bilish. Ular yordamida klinik atamalar yasash va tahlil qilish ko'nikmalarini o'stirish.

Quyidagi jadvalni yodlang:

Yunon AE	Ma'nosi
A. auto (autos)	o'z, xususiy
allo (allos)	boshqa
hetero (heteros)	har xil
homeo, homo (homoios,	bir xil
iso- (isos)	teng
aniso- (anisos, an+isos)	noteng, teng emas
neo- (neos)	yangi
tele- , teleo-, telo- (tele, telos)	olis, masofada
pseudo- (pseudos)	soxta, yolg'on
ortho- (orthos)	to'g'ri
xero- (xeros)	quruq
cryo- (kryos)	muzdek, o'ta sovuq
thermo-, -thermia (therme, thermos)	issiq, yuqori harorat
pyr-, pyro-, pyreto- (pyr, pyretos)	o't, olov
macro- (macros)	yirik
micro- (micros)	kichik
megalo-, -megalia (megas, megalu)	kattalashgan
oligo- (oligos)	yetishmas, kam
poly- (poly, polys)	ko'p, ortiq
pan-, panto- (pan, pantos)	to'la, bari
brachy- (brachys)	qisqa
brady- (bradys)	sekin
tachy-, tacho- (tahys, tachos)	tez
chromo-, chromato-, -chromia	rang, bo'yoq
leuco- (leucos)	oq
erythro- (erythros)	qizil
cyano- (kyanos)	ko'k
melano- (melas, melanos)	qora, to'q
glyco-, gluco-, (glycys)	shakar, shirin qand
B. pachy- (pachus)	zich
lepto- (leptos)	nozik, nafis
dolichos- (dolicos)	uzun
bary-, baro- (barys, baros)	og'ir

bathy-, batho- (bathys, bathos)	chuqur
platy- (platys)	yassi
hemi- (yun.), semi- (lot.)	yarim, birtomonlama
chloro- (chloros)	yashil
xantho- (xanthos)	sariq
polio- (polios)	kulrang
necro- (necros)	o'lik

Eslatma: *auto-*, *allo-*, *xeno-* boshlang'ich AE lari *-plastica* va *trans-* (ko'chirib o'tkazish) komponentlari bilan kelgan birikmada quyidagi ma'noga ega: *auto* – organizmning o'zidagi organ yoki to'qimalaridan foydalanish, *allo* – boshqa odamning organ yoki to'qimalaridan foydalanish, *xeno* – hayvon organlari yoki to'qimalaridan foydalanish.

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

1. Quyidagi atamalar uchun umumiy AE ni ajrating, atamalarning ma'nosini tushuntiring:

- | | |
|--|---|
| 1. hyperthermia
hypothermia
diathermia
isothermia
anisothermia | 2. glucosuria
glycaemia
hyperglycaemia
hypoglycaemia |
| 3. hemialgia
hemianopsia
hemiatrophia
hemiplegia
hemicrinia | 4. panarthritis
panhysterotomia
panalgia
pancarditis |
| 5. leucopenia
Leucopoesis
leucocytosis
leucosis
leucocyturia | 6. polyuria
polydactylia
polyneuritis
polyavitaminosis |
| 7. macroglossia
macrocephalia
macromastia
macropodia | 8. tachycardia
tachyphagia
tachysphygmia |

II. Nuqtalar o'rnini to'ldiring: ✓

- | | |
|---------------------|---------------|
| sekin yutish | – ...phagia |
| yassi bosh | – ...cephalia |
| uzun barmoq | – ...dactylia |
| qizil qon tanachasi | – ...cytus |

siydik bilan melanin ajrab chiqishi	— ...uria
jigarning kattalashuvi	— ...hepato
terining quruqlab ketishi	— ...dermia
tishning yetishmasligi	— ...odontia
murdadan qo'rqish	— ...phobia
o'z qoni bilan davolash	— ...haemotherapia
soxta torayish	— ...stenosis
qisqa nafas	— ...pnoe
chuqur nafas	— ...pnoe

NI/ Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang:

Keksalar haqidagi fan, sut bezini olib tashlash, sut bezi sohasidagi og'riq, havoni yutish, qonda insulinning kam bo'lishi, qonda kaliyning kamayishi, hamma arteriyalarning yallig'lanishi, siydik ajratishning buzilishi, sezuvchanlikning ortishi, nafas olishning buzilishi, oziqlanishning buzilishi, gidrostatik bosimning ortishi, taloq razmerining kichikligi, jigarning kattalashuvi, ko'richakning kengayishi, qonda kislorod miqdorining kamayishi, yurak qisqarishining tezlashuvi, qonda eritrotsitlarning etishmovchiligi, o't pufagini rentgen yordamida tekshirish, siydik pufagini tekshirish, bachadonning tushishi, bachadonni olib tashlash, siydikning oz ajralishi, siydikning ko'p ajralishi, qonda leykotsitlarning ortishi, pastki jag'ning kichik bo'lishi, yuqori jag'ning kichik bo'lishi.

IV. Berilgan atamalarni lotincha yozing:

Angiografiya, gipesteziya, endokrinologiya, eritrotsit, ezofagektaziya, pioderma, bradisistoliya, poliomiyelet, braxidaktiliya, oftalmoplegiya, taxikardiya, leykopeniya, gipertrofiya, termofiliya, krioxirurgiya, telepatiya, sianoz, giperqlikemiya.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

- | | |
|-----------------------------------|------------------------------|
| 1. <i>In observatione.</i> | Kuzatish davomida. |
| 2. <i>Ars longa, vita brevis.</i> | Umr qisqa, san'at abadiydir. |
| 3. <i>Homo est mundi pars.</i> | Inson dunyoning bir qismi. |

46- §. KLINIK ATAMASHUNOSLIK VA SO'Z YASASH BO'YICHA KONTROL ISHGA TAYYORGARLIK UCHUN MUSTAQIL ISH

Maqsad. II bo'lim bo'yicha materiallarni takrorlash; turli so'z yasash vositalari yordamida klinik atamalar yasash, ularni semantik — tarkibiy tahlil qilish ko'nikmalarini mustahkamlash.

Metodik ko'rsatmalar

1. Dubletlar, yakka AE lar, yunon—lotin prefiks va suffikslarini takrorlang.

2. Tibbiy atamashunoslikda ko'p ma'noli yoki bir-biriga o'xshash yaqin ma'noli AE larga alohida e'tibor bering.

3. Ma'lum ma'nodagi atamalar yasash ancha murakkab bo'lgani sababli, bu sohaga mustaqil ish davomida ko'proq vaqt ajratish maqsadga muvofiqdir.

MASHQLAR

I. AE larning ma'nosini og'zaki tushuntiring:

A1. uskunalar

audio-
barestezio-
bato-
gemosito-
kalori-
mioestezio-
oksigemo-
tono-
uro-
algezi-
steto-
piro-
pnevmotaxo-
psixro-
pulsotaxo-
ezofago-
gastroduodeno-

+ -metr

A 2. uskunalar

endo-
amnio-
ano-
kerato-
laparo-
laringo-
oto-
oftalmo-
fotosisto-
rekto-
steto-
fonendo-
telebato-
uretro-
xoledoxo-
aerosisto-
gastro-
torako
fotokerato
entero

+ -skop

A3. arthr-

cephal-
encephal-
ot-
gloss-
my-
neur-
neph-
cyst-
cardi-
gastr-
rhin-
lumb-
odont-

+ -algia

A 4. cysto-

oesophago-
deno-
thoraco-
laparo-
phlebo-
cholecysto-
tonsillo-
tracheo-
spondylo-
osteo-
gastro-
entero-

+ -tomia

A 5.

- bacteriosis
- aesthesia
- genesia
- plasia
- topia
- ostosis
- uria
- hidrosis
- crinia
- menorrhoea

dys+ {

- pepsia
- pnoë
- proteinaemia
- thyreosis
- tonia
- trophia
- phagia
- functio
- cholia
- chromia
- morphopsia

A 6.

colo+ {

- pexia
- plastica
- pathia
- ptosis
- stasis
- stomia
- tonia
- kinesia

B 1. chole-
homeo-
bacterio-
hypo- (tananing pastki
qismidagi organ-
larida qonning
to'xtab qolishi)

lympho-
chylo-
sialo-
copro-
galacto-
uro-
haemo-

B 2.

colp (o)+ {

- eurisis
- eurynter
- itis
- graphia
- keratosis
- pexia
- po(i) esis
- rhapsia
- tomia
- scopia

+ -stasis

B 3.

makr(o) + {

- otiya
- podiya
- xeyriya
- sefaliya
- daktiliya

B 4.

olig (o)+ {

- emiya
- artrit
- daktiliya
- kineziya
- pnoye
- steatoz
- freniya
- sitemiya
- uriya

II. Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang:

Miya pardasining churrasi, nervni kesish, nervni tikish, nerv kasalligi, ko'p miqdordagi nervlarning yallig'lanishi, yiringga xos, bo'g'imlarning yallig'lanishi, limfa bezlarining yallig'lanishi, tog'ay to'qimalarining hosil bo'lishi, muskul tolalaridan hosil bo'lgan o'sma, tovushning yo'qligi, bronxlarning torayishi, bachadonni olib tashlash, buyrakning pasayishi, oshqozondan qon ketishi, suv bilan davolash, ruhiy kasallarni davolash, ruhga ta'sir etib davolash, ayol a'zolari kasalliklarini o'rganuvchi fan, so'lak oqishi, soch to'kilishi, siydik tarkibida leykotsitlarning bo'lishi, qon to'xtashi, bir tomonlama og'riq, yurakning tez urishi, taloqning kattalashuvi, burunni tekshiradigan asbob, terining quruqshab ketishi, xotiraning yo'qligi, muskullarning toliqishi, o'ta sezuvchanlik, orqa miya kul rang moddasining yallig'lanishi.

III. Quyidagi nomlarning yunon—lotin dubletlarini ayting:

A. O'pka, muskul, bosh, nerv, tomir, vena, taloq, ogiz, suyak, tog'ay, suyak ko'migi, orqa miya, to'qima, hujayra, bez, limfa tuguni, ko'krak, bo'g'im, me'da, yo'g'on ichak, ingichka ichak, to'g'ri ichak, qorin, umurtqa, yurak, ko'z, quloq, burun, tish, buyrak, buyrak jomchasi, sut bezi, bachadon.

B. Qin, tuxumdon, bachadon nayi, kindik, oyoq, barmoq, ko'r ichak, siydik pufagi, o't pufagi, o'pka.

IV. Berilgan atamalardagi teri ranglarini aniqlang:

Melanosis, xanthosis, leucoderma, erythrodermia, chlorosis.

V. Yozma tarjima qiling:

A. Gangrenoz adenit, infeksiyon adenit, submandibulyar adenit, gepatosellyulyar adenoma, seroz adenofibroma, teri osti emfizemasi, atrofik emfizema, o'pka arteriyasi emboliyasi, orqa miya emboliyasi, gematogen xolangiit.

B. Tuberkulyoz empiyemasi, arteriovenoz angioma, bosh miya gematomasi, orqa miya gematomasi, gemolitik koma, giperglikemik koma, yurak daxlizi asistoliyasi, mushaklarning surunkali atrofiyasi, limfa bezlari absessi, bo'g'im ichidagi sinish, progressiv usmir falaji, yuzaki keratit, idionatik keratoz, oshqozonning piloroantral rezeksiyasi, teri osti simfiziometriyasi, terining ok atrofiyasi, yurak yorilishi yoki kardjoreksis.

VI. Atamalarni AE ga ajratib ma'nosini tushuntiring:

Haematomyelia, splanchnomegalia, xenogenus (a,um), cholangioenterostomia, polyotia, chylothorax, anhidrosis, hypaesthesia, endophitus (a,um), exophitus (a,um), autopyotherapia, erythrocytus, erythrocytosis, erythrophobia, bradypnoë, tachypnoë, bradysystolia, hemiparesis, osteoarthritis, osteogenesis, lymphadenitis, lymphangiitis, lymphangioma, lymphadenographia, lymphadenosis, glycolysis, lymphangioendothelioma,

lymphangiomatosis, lymphangiomyoma, lymphoma, lymphomatosis, lymphopenia, panserositis, lymphorhoea, lymphosarcoma, lymphosarcomatosis, lymphocytus, lymphocytoma, lymphocytosis.

VII. Berilgan atamalarni lotincha yozing:

Giperkineziya, teleendoskopiya, platispondiliya, spondilodez, xoledoxoduodenostomiya, xolangioenterostomiya, xolesistoyeyunostomiya, paratireopriv, koloproktektomiya, psixortopediya, splenoortoxolangiografiya, miyeloradikulit, dekapitasiya, miyelosele, panmiyeloz, pantofobiya, psixoterapiya, megakolon, megalomastiya yoki makromastiya, megaloureter, megarektum, splenomegaliya, geterogen, poliuriya, geteroxromiya, melanoma, ksantoma, ksantopsiya, telerentgenografiya, xloroma, desensibilizatsiya, allomiyelotransplantasiya, degenerativ, neyrotrop, etiotrop, morfogenez, polimastiya, patogenez, ksenoplastika, kseroftalmiya, krioterapiya, krioxirurgiya, polispleniya, bradisfigmiya.

47- §. FARMATSEVTIK ATAMASHUNOSLIK. AYRIM ASOSIY FARMATSEVTIK ATAMALAR

Maqsad. a) Asosiy farmatsevtik so'z yasash usullarini, dorilar va dori preparatlarning o'ziga xos tarkibini o'rganish.

b) Dori-darmon nomlari, tarkibiy qismlarning bog'lanish xususiyatlari bilan tanishish.

Farmatsevtik atamashunoslik «Farmatsiya» (yun. *pharmakeia* – dori tayyorlash va qo'llash) nomi ostiga birlashuvchi va dori-darmonlar tarkibini o'rganish, qidirib topish, ishlab chiqarish va qo'llash bilan shug'ullanuvchi qator maxsus fanlar majmuasidan iborat. Bu majmuada markaziy o'rinni qo'llash uchun rasmiy ruxsatnomaga ega bo'lgan dorivor moddalar va preparatlar ya'ni dori-darmonlar nomenklaturasi egallaydi.

Masalan:

1. Dori-darmonlar – biron bir davlatning kasallikni oldini olish, aniqlash va davolash maqsadida qo'llash uchun kafolat beruvchi tashkilot tomonidan belgilangan tartibda berilgan ruxsatnomaga ega bo'lgan moddalar yoki modda birikmalari.

2. Dorivor moddalar – o'ziga xos kimyoviy birikmalar yoki biologik moddalarni namoyon etuvchi dori-darmonlar;

3. Dorivor o'simliklar xomashyosi – tabobatda qo'llash uchun ruxsat etilgan o'simliklar xomashyosi.

4. Dori shakllari – dori-darmon yoki dorivor o'simlikning qo'llash jarayonida davolovchi xususiyatlarini saqlab qolishni ko'zlab keltirilgan qulay holati.

5. Dori preparati – ma'lum bir shaklga keltirilgan dori-darmon.

6. Dorivor moddalar – dori-darmonlarning terapevtik, profilaktik yoki diagnostik ta'sir ko'rsatuvchi komponentlari.

7. Murakkab dori-darmonlar – bir dori shaklida belgilangan dozalarda birdan ortiq ta'sir etuvchi moddalarga ega bo'lgan dori-darmonlar.

Dorivor moddalarning trivial nomlari

Dorivor moddalar sifatida qo'llanuvchi ko'pchilik kimyoviy birikmalar ikki xil nomga ega:

1. Ilmiy yoki tizimli nom.
2. Trivial (lot. *trivialis* – odatdagi) nom.

Ilmiy nom dorivor moddalarning kimyoviy tarkibini ifodalaydi. Lekin o'zining murakkabligi, qiyinligi bilan retseptlarda, yorliqlarda, apteka savdosida qo'llash uchun noqulay hisoblanadi.

Trivial nomlar esa o'zining ixcham qisqa va soddaligi bilan amalda qo'llashga qulaydir.

Trivial nomlar	Ilmiy nomlar
Analgin	1-fenil-2,3-dimetil-4-metilamina-pirazolon-5-metansulfanat natriya
Fenasetin	1-etoksi-4-asetaminobenzol trano-9,13-dimetil-7
Retinol (vitamin A)	1,1,5-trimetilsiklogeksen-5-il-6/ nonatetrayen-7,9,11, 13-ol

Dori-darmonlarning trivial nomi turli so'z yasovchi tarkibga ega.

Uning asosini lotin yoki yunon tiliga mansub o'zaklar tashkil etadi. Bundan tashqari trivial nomlarni yasashda boshqa so'z yasash vositalari ishtirok etadi. Shunga ko'ra, trivial nomlar oddiy, yasama, qo'shma va qisqartma so'zlardan iborat bo'lishi mumkin.

Masalan: Mentholum, Analginum,
Papaverinum, Apisarthronum,
Dimexidum, Sulfadimezinum.

Trivial nomlar yasashda eng ko'p qo'llaniladigan so'z yasash usuli abbreviatsiyadir (qisqartirish). Bunda ilmiy nom qisqartiriladi.

Trivial nomlar/ abbreviatura	Ilmiy nomlar
Dimexidum dimeksid	Dimetilsulfaksid
Aethacridinum etakridin	Laktat 2-etoksin-6,9-dinaminoakridin
Phenaminum fenamin	Sulfat d, 1-fenil 2-aminopropana N-fenilkarbomoid-3 (B-fenilizopropil)
Sydnocarbum sidnokarb	Sidnonimin

48- §. TRIVIAL NOMLARDAGI TARKIBIY QISMLAR

1. Tarkibiy qismlar taxminan anatomik, fiziologik va terapevtik xarakterdagi axborotni berishi mumkin.

Lotincha	O'zbekcha	Ma'nosi
-cor-, card-	-kor-, -kard-	yurakka ta'sir etuvchi, yurak tonusiga ta'sir etuvchi,
-vas-, -angi-	-vaz-, -angi-	toj tomirlarni kengaytiruvchi qon tomirlarni kengaytiruvchi, spazmolitik
-sept-	-sept-	zararsizlantiruvchi, antiseptik
-dol-, -alg-	-dol-, -alg-	og'riqsizlantiruvchi, analgetik
-pres (s)-, -ten (s)-	-pres (s)-, -ten	qon bosimini tushiruvchi
-sed-	-sed-	tinchlantiruvchi, sedativ
-pyr-	-pir-	haroratni tushiruvchi, antipiretik
-aesthes-	-estez-	og'riqsizlantiruvchi, anestetik
-test-, -vir-	-test-, -vir-	erkak jinsiy gormonlaridan tayyorlangan
-andr-	-andr-	androgen
-thyr-	-tir-	qalqonsimon bez faoliyatiga ta'sir etuvchi
-myco-	-miko-	zamburug'larga qarshi
-chol-	-xol-	o't haydovchi
-cid- (lot. <i>occidere</i> – o'ldirmoq)	-sid-	mikrobgga qarshi

Masalan:

Corvalolum, Cardiovalenum, Valosedan, Aprepressinum, Angiotensinamidum, Promedolum, Sedalgin, Antipyrinum, Anaesthesinum, Testosteronum, Agovirin, Androfort, Thyrotropinum, Cholosasum, Streptocidum, Mycoseptinum, Enteroseptolum.

2. Farmakologik axborot beruvchi tarkibiy qismlar:

Lotincha	O'zbekcha	Farmakologiyaga mansubligi
-sulfa-	-sulfa-	Antimikrob sulfanilamidlar
-cillin-	-sillin-	Antibiotik penitsillinlar
-mycin-	-misin-	Mikrobgga qarshi antibiotiklar, Streptomyces va boshqa zamburug' shtammlaridan olinadigan mikrobgga qarshi.

-cyclin- -barb-	-siklin- -barb-	Tetratsiklin hosilalari antibiotiklar Uxlatuvchi – barbituratlar, barbiturat kislota hosilalari
-cain- -cort-	-kain- -kort-	Mahalliy og'riq qoldiruvchi Kortikosteroidlar – buyrak usti bezi po'stlog'i gormonlari va ularning sintetik analoglari
-oestr-	-estr-	Estrogenlar – ayol jinsiy gormonlari va ularning sintetik analoglaridan tayyorlangan preparatlar
-andr- -ster-	-andr- -ster-	Androgen steroidlar – erkak jinsiy gormonlari va ularning sintetik analoglaridan tayyorlangan preparatlar

Masalan: Sulfadimezinum, Penicillinum, Streptomycinum, Tetracyclinum, Barbamylum, Novocainum, Corticotropinum, Oestradiolum, Methandrostenolonum.

49- §. DORI SHAKLLARI HAQIDA QISQACHA MA'LUMOT

Aërosolum, i n	aerazol
Granulum, i n	granula
Gutta, ae f	tomchi
Unguentum, i n	surtma
Linimentum, i n	suyuq surtma
Pasta, ae f	tarkibida 20–25% kukunsimon moddasi bo'lgan surtma
Emplastrum, i n	malham
Suppositorium, i n	shamcha
Pulvis, eris m	kukun
Tabuleta, ae, f	tabletka
Tabuleta obducta	po'st qoplangan tabletka
Dragee (fr.)	draje (fransuzcha)
Solutio, onis f	eritma
Suspensio, onis f	suspenziya
Emulsum, i n	emulsiya
Pilula, ae f	hab dori
Tinctura, ae f	nastoyka
Infusum, i n	damlama
Decoctum, i n	qaynatma
Sirupus, i m	sharbat (dorivor)
(mediciinalis)	
Species, ei f	yig'ma
(ko'p. Species, erum f)	

Capsula, ae f	kapsula
C. gelatinosa	jelatinli kapsula
C. amyloacea seu oblata	kraxmalli yoki o'ramli kapsula
Membranula ophthalmica seu	
Lamella ophthalmica	ko'z plenkalari
Extractum, i n	ekstrakt

Preparat nomlarida dori shaklining ifodalanishi

Agar dori shakli preparat nomi bilan ifodalansa birinchi o'rinda dori shaklining nomi, ikkinchi o'rinda esa qaratqich kelishigida dori-darmonning nomi qo'llanadi.

Masalan:	Unguentum Streptocidi	— Streptotsid surtmasi
	Solutio Novocaini	— Novokain eritmasi
	Tabulettae Analgini	— Analgin tabletkalari

Murakkab dori-darmon nomlari dori shaklining nomiga ilova tarzida bosh kelishikda qo'shtirnoq ichida beriladi.

Masalan:	Unguentum «Calendula»	— «Kalendula» surtmasi
	Tabulettae «Urosalum»	— «Urosal» tabletkalari

Dori shaklini belgilovchi moslashgan aniqlovchi preparat nomida oxirgi o'rinda qo'llanadi va dori shakli bilan moslashadi.

Masalan:	Unguentum Hydrargyri cinereum	— Simobning kulrang surtmasi
	Extractum Belladonnae spissum	— Belladonna quyuq ekstrakti

Qaynatma va damlama nomlarida xomashyo nomi dori shakli hamda o'simlik nomlari o'rtasida qaratqich kelishigida qo'llaniladi.

Masalan:

Infusum radices Valerianae	— Valeriana ildizining damlamasi.
Decoctum rhizomatis Tormentillae	— g'ozpanja ildizpoyasining qaynatmasi.

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

I. Dorivor moddalar va preparatlar nomini o'qing, Sizga tanish bo'lgan tarkibiy qismlarni AE, qo'shimchalarni ajratib va tarjima qiling.

1. Valocordinum, Cocarboxylasum, Morphinum, Testoenatum, Mycosolon, Sarcocollinum, Bicillinum, Rifothyroinum, Amycazolium, Mammophysinum, Oestronum, Erythromycinum, Aevitum, Valosedan, Diiodthyrosinum, Chlorophthalmum, Methicillinum, Kanamycinum, Cholosasum.

2. Rifamycinum, Novurit, Sulfacidum, Pyocidum, Streptodecasum, Norsulfazolium, Urodanum, Adrenalinum seu Epinephrinum, Gonadotropinum, Somatotropinum, Histidinum, Novocainum, Haemodesum, Enterodesum, Haemophobinum, Panangin, Quadevitum.
3. Synoestrolum, Gentamycinum, Phenobarbitalum, Barbamylum, Leucogenum, Laevomycesinum, Mycoseptinum, Myelosanum, Glycerinum, Glucosum, Asthmatinum, Anaesthesinum, Hydrocortisonum.

II. Dorivor moddalar nomini lotincha transkripsiyada yozing.

1. Streptotsid, heparin, fibrinogen, pankreatin, lidaza, apressin, gidrolizin, dikloksatsilin, dikain, korvalol, insulin, nitroglitserin, rezorsin, raunatin, rezerpin, validol, neodikumarin, papaverin, akrixin, antotsit, angiotenzinamid.

2. Tetratsiklin, penitsillin, xinin, bruneomitsin, olivomisin, amidopirin, piromekain, kardiovalen, oraza, rutin.

III. O'qing, tarjima qiling, preparat nomlarining grammatik strukturasi tushuntiring.

1. Solutio Strophanthini, tabulettae Prednisoloni, granula Orasi, tabulettae Octoestrolis, tabulettae Pantocrini, unguentum «Psoriasinum», species antiasthmaticae, solutio Camphorae oleosa, emplastrum Epilini, Streptocidum solubile, solutio Streptocidi solubilis.

2. Suspensio «Cindolum», suppositoria vaginalia «Osarbonum», tabulettae Mycoheptini obductae, species cholagogae, unguentum Tetracyclini ophthalmicum, linimentum «Sanitas», tabulettae «Cholenzymum», tabulettae «Praegoestrolum», flores Calendulae, solutio Glucosi, tabulettae «Panhexavitum», dragee «Aevitum», species amarae.

3. Extractum placentae, tabulettae olei Menthae, folium Farfarae, radix Althaeae, sirupus Althaeae, solutio Dicaini, cortex Frangulae, emplastrum Plumbi compositum, tabulettae Varbamyli, extractum Leonuri fluidum, suppositoria «Anaesthesolum», tabulettae «Bellesthesinum», tabulettae Aloes obductae, infusum foliorum Digitalis, fructus Crataegi, chole conservata medicata.

IV. Tarjima qiling.

1. Sharbatlar, ekstraktlar, eritmalar, yog'lar, damlamalar va qaynatmalar, shamchalar, murakkab kukunlar, urug'lar, gullar, ildizlar, oq ildizpoya, po'stloq, tomchilar, rutin tabletkalari, promeran tabletkalari, lyuternurin suyuq surtmasi, vazelin moyi, monomitsin tabletkalari, miyelosan tabletkalari, moychechak gullari, nitroglitserin tabletkalari, «Piramein» tabletkalari, dibiomitsin ko'z surtmasi.

2. «Flakarbin» granulalari, arbabodiyon yog'i, novokain eritmasi, «Undevit» dragesi, arbabodiyon mevasi, streptotsidning suyuq surtmasi, heparin surtmasi, arslonquyruq nastoykasi, emari po'stlog'ining qaynatmasi, chayon o't barglari.

③ Tetratsiklin surtmasi, daktinomitsin eritmasi, yodning spirtli eritmasi, «Kamfomen» aerzoli, follikulinning yogli eritmasi, eritilgan furagin, tinchlantiruvchi yig'ma, amidopirin va butadion tabletkalari, valeriana ildizining damlamasi, valeriana ekstraktining tabletkalari, marvaridgul o'ti.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

- | | |
|--|--|
| 1. <i>Pigritia est mater vittorum.</i> | Yalqovlikning oxiri xo'rlik. |
| 2. <i>Repetitio est mater studiorum.</i> | Takrorlash bilimlar onasi. |
| 3. <i>Praemia cum poscit medicus satana est.</i> | Agar vrach kasaldan mukofot talab qilsa, u iblisdir. |

50- §. LEKSIK MINIMUM

cortex, icis m	po'stloq
flos, floris m	gul
folium, i n	barg
fructus, us m	meva
gemma, ae, f	kurtak
herba, ae, f	o't
radix, icis, f	ildiz
rhizoma, atis n	ildizpoya
semen, inis n	urug'

51- §. FE'L VA UNING GRAMMATIK KATEGORIYALARI

Maqsad. Fe'llarning buyruq va shart mayllarini yasash va ularning retseptura shakllarini bilish; fe'llarning o'zagini topish va tuslanishini aniqlash; buyruq va shart maylining ayrim shakllarini tarjima qilish ko'nikmalarini o'stirish.

Predmetning harakatini bildirib «nima qildi?», nima qilyapti?, nima qilmoqchi?» so'roqlarga javob beradigan so'z turkumi *fe'l* deb ataladi. Lotin tilida fe'llar shaxs, son va zamonda o'zgaradi. Fe'l 3 ta shaxs, 2 ta son (birlik va ko'plik), 6 ta zamon, 4 ta mayl, 4 ta tuslanishga ega:

Fe'llarning tuslanishi o'zakdagi so'ngi unli bilan bir-biridan farq qiladi.

I tuslanish	II tuslanish	III tuslanish	IV tuslanish
-a	-e	undosh yoki -u	-i

FE'LNING LUG'AT SHAKLI

Fe'lning lug'at shaklida yozilishiga ahamiyat bering.

1. Fe'l hozirgi zamon I shaxsda -o qo'shimchasi bilan to'liq yoziladi.
2. Fe'l noaniq shaklining oxiriga 3 ta harfi yoziladi.
3. Fe'lning tuslanishi raqam bilan ko'rsatiladi.

Misollar:

Lug'at shakli	Tuslanish	Infinitiv	Olib tashlang	Negiz
do, dare	I	dare	Re	da
habeo, ere	II	habere	Re	habe
addo, ere	III	addere	Ere	add
diluo, ere	III	diluere	Ere	dilu
finio, ire	IV	finire	Re	fini

BUYRUQ MAYLI (Imperativ)

Retsepturada buyruq mayli birlikda ishlatiladi xolos. I, II, IV tuslanishlarda fe'ning buyruq mayli negizi bilan mos tushadi. III tuslanishdagi fe'ning negiziga unli «e» qo'shiladi.

Jadvalga e'tibor bering:

Lug'at shakli	Negiz	Buyruq mayli (birlik)	Tarjima
signo, are 1	signa	signa	belgila
misceo, ere 2	misce	misce	aralashtir
recipio, ere 3	recip	recipe	ol
audio, ire 4	audi	audi	eshit

SHART MAYLI

Shart mayli fe'l negizini o'zgartirish bilan yasaladi: I tuslanishda «a» «e» ga o'zgaradi. II, III, IV tuslanishlarda negizga «a» qo'shiladi.

Fe'ning ma'nosi	Lug'at shakli	Negiz	O'zgargan shakli
belgilamoq	signo, are 1	signa	signe
aralashtirmoq	misceo, ere 2	Misce	miscea
takrorlamoq	repeto, ere 2	Repet	repeta
tinglamoq	audio, ire 4	Audi	audia

52- §. RETSEPTURA FORMULIROVKALARI

Retseptning lotincha qismi buyruq maylidagi «Recipe» – «Ol» fe'li bilan boshlanadi. Uning lug'at shakli *recipio, ere 3* – «olmoq» bo'lib, retseptda shart maylida ishlatilmaydi.

ESLAB QOLING:

Buyruq mayli

Misce. Da. Signa.	—	Aralashtir. Ber. Belgila.
Sterilisa.	—	Sterilizatsiya qil.
Repete.	—	Takrorla.
Da tales doses.	—	Shunday dozalarda ber.
Adde.	—	Qo'sh.

Shart mayli:

Misceatur.	—	Aralashtirilsin.
Detur.	—	Berilsin.
Signetur.	—	Belgilansin.
Sterilisetur.	—	Sterilizatsiya qilinsin.
Repetatur.	—	Takrorlansin.
Dentur tales doses.	—	Shunday dozalarda berilsin.

53- §. *fi*, *fieri* FE'LINING RETSEPTURA FORMULIROVKALARI

fi, *fieri* fe'li o'zbek tiliga «hosil bo'lmoq» deb tarjima qilinadi. Uning shart mayli quyidagicha hosil bo'ladi. «*fi*» negiziga suf. «*a*» qo'shiladi va 3 shaxs birlikda *fiat* shakliga ega bo'ladi, 3 shaxs ko'plikda *fiant* shakliga ega.

fi, *fieri* FE'LI BILAN QO'LLANADIGAN STANDART RETSEPTURA FORMULIROVKALARI

Birlik

1. Misce, fiat pulvis.	Aralashtir, kukun hosil bo'lsin.
2. Misce, fiat unguentum.	Aralashtir, surtma (maz) hosil bo'lsin.
3. Misce, fiat linimentum.	Aralashtir, liniment hosil bo'lsin.
4. Misce, fiat pasta.	Aralashtir, pasta hosil bo'lsin.
5. Misce, fiat emulsum.	Aralashtir, emulsiya hosil bo'lsin.
6. Misce, fiat suppositorium.	Aralashtir, sham hosil bo'lsin.
7. Misce, fiat suppositorium vaginale.	Aralashtir, vaginal shamcha hosil bo'lsin.

Eslatma. Bu formulirovkalarda *Misce* — Aralashtir fe'li buyruq maylida birlikda berilgan, shart maylida qo'llanmaydi.

MASHQLAR

I. Berilgan fe'llarning buyruq va shart maylini hosil qiling:

belgilamoq, tozalamoq, bermoq, davolamoq, aralashtirmoq, qo'llamoq, takrorlamoq, yashamoq, sog'lom bo'lmoq, eshitmoq, o'zgararmoq.

II. Atamalarni tarjima qiling:

Kseroform surtmasi, dibazol tabletkalari, yalpiz tindirmasi, papaverin eritmasi, yalpiz barglarining damlamasi, adrenalin eritmasi, qalampir yalpiz moyi, amidopirin donachalari, ixtiol surtmasi, evkalipt barglarining damlamasi, sulfadimezin tabletkalari, evkalipt moyi, kanakunjut moyining emulsiyasi, novshadil spirti.

III. Gaplarni tarjima qiling:

- A)
- 1,5 ml kanakunjut moyidan qo'sh.
 - 30,0 kseroform surtmasini ol.
 - 10 ml marvaridgul tindirmasini va 15 ml. valeriana tindirmasini aralashtir.
 - 3 ml qalampir yalpiz moyidan qo'sh.
 - 25,0 sintomitsin linimentidan ber.
 - Kanakunjut moyining emulsiyasini ol.
 - 10 ml adrenalin eritmasidan ber.
 - 20 ml kanakunjut moyini sterilizatsiya qil.
- B)
- Dibazol va papaverin berilsin.
 - Shamchalardan 6 dona berilsin.
 - Evkalipt moyi berilsin.
 - Amidopirin eritmasi berilsin.
 - Valeriana ildizining damlamasi berilsin.
 - Novokain eritmasi sterilizatsiya qilinsin.
 - Surtma (maz) takrorlansin.
 - Ekstrakt berilsin.
 - Vaginal shamchalar berilsin.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

- | | |
|---|--|
| 1. <i>Si invatur natura laudatur,
si non invatur medicus accusatur.</i> | Foyda bersa, tabiatni maqtashadi, foyda bermasa, vrachni ayblashadi. |
| 2. <i>Verba movent, exempla trahunt.</i> | So'zlar uyg'otadi, misollar o'ziga tortadi. |
| 3. <i>Sol lucet omnibus.</i> | Quyosh hammaga teng boqadi. |

54- §. LEKSIK MINIMUM

FE'LLAR

addo, ere 3	qo'shmoq, qo'shimcha qilmoq
audio, ire 4	eshitmoq
curo, are 1	davolamoq
do, dare 1	bermoq
finio, ire 4	tugamoq, tugatmoq
misceo, ere 2	aralashtirmoq
recipio, ere 3	olmoq
repeto, ere 3	takrorlamoq
salveo, ere 2	sog'lom bo'lmoq, salom bermoq (salomlashuvda ishlatiladigan fe'l)
signo, are 1	belgilamoq
steriliso, are 1	sterilizatsiya qilmoq
valeo, ere 2	sog'lom bo'lmoq (xayrlashuvda ishlatiladigan fe'l)
verto, ere 3	aylantirmoq, burmoq, o'girmoq, ag'darmoq

DORIVOR O'SIMLIKLARNING NOMLARI

Convallaria, ae, f	marvaridgul
Eucalyptus, i, f	evkalipt
Mentha (ae, f), piperita(us, a, um)	qalampir yalpiz
Salvia, ae, f	qalampir mavrak
Valeriana, ae, f	valeriana

DORILARNING NOMLARI

Adrenalinum, i, n	adrenalin
Amidopyrinum, i, n	amidopirin
Dibazolium, i, n	dibazol
Ichthyolum, i, n	ixtiol
Norsulfazolum, i, n	norsulfazol
Novocainum, i, n	novokain
Oleum(i, n) Ricini	kanakunjut moyi
Papaverinum, i, n	papaverin
Solutio Ammonii (um, i, n) caustici (us, a, um)	novshadil (ammoniy gidroksid) spiriti
Sulfadimezinum, i, n	sulfadimezin
Synthomycinum, i, n	sintomitsin
Xeroformium, i, n	kseroform

BOSHQA SO‘ZLAR

rectificatus, a, um	tozalangan
spiritus, us, m	spirt
spirituosus, a, um	spirtli

55- §. KO‘MAKCHILAR. RETSEPT VA UNING TARKIBI. KO‘MAKCHILAR BILAN QO‘LLANILADIGAN RETSEPTURA IBORALARI

Maqsad. Akkuzativ va Ablyativ bilan keladigan ko‘makchilarning vazifalarini bilish; retsept yozish qoidalarini o‘rganish.

Lotin tilida ko‘makchilar ikkita kelishik: Akkuzativ va Ablyativda ishlatiladi. Quyidagi ko‘makchilarni Sizlar old qo‘shimcha sifatida o‘rganib oldingiz.

1. Akkuzativda qo‘llanadigan ko‘makchilar:

ad (gacha, uchun, ichida) 20,0	—	20,0 gacha
ad usum internum	—	ichkariga qo‘llash uchun
ad vitrum nigrum	—	qora shishada
contra (qarshi) — contra tussim	—	yo‘talga qarshi
per (orqali) — per os	—	og‘iz orqali
per inhalationem	—	ingalyatsiya yordamida
post	—	keyin
post mortem	—	o‘limdan so‘ng

2. Ablativus bilan qo‘llanadigan ko‘makchilar

cum (bilan) — cum extracto	—	ekstrakt bilan
ex (-dan) — ex aqua	—	suvdan
pro (uchun) — pro injectionibus	—	ineksiya uchun

56- §. RETSEPTURADA ENG KO‘P QO‘LLANILADIGAN IBORALAR

ex tempore	—	talab darajasida, keragicha
in ampullis	—	ampulalarda
in capsulis	—	kapsulalarda
in oblatiis	—	g‘ilofchalarda
in spritz-tubulis	—	shpris-tyubiklarda
in tabulettis	—	tabletkalarda
obductis-	—	g‘ilofchali tabletkalarda
in vitro	—	shishada
in vitro nigro	—	qora shishada
in vivo	—	tirik mavjudotda
per inhalationem	—	ingalyatsiya orqali

per os	—	og'iz orqali
per rectum	—	to'g'ri ichak orqali
per se	—	toza holda
pro auctore (pro me)	—	muallif uchun (o'zimga, men uchun)
pro die	—	sutkalik dozasi
pro dosi	—	bir marta ichish uchun
pro infantibus	—	bolalar uchun
pro inhalatione	—	ingalyatsiya uchun
pro injectionibus	—	inheksiya/uchun
pro narcosi	—	narkoz uchun
pro r(o) entgeno	—	rentgen uchun
pro <i>injectione</i>	—	<i>inheksiya</i> uchun

1- **mashq.** Nuqtalar o'rni kerakli ko'makchilar bilan to'ldiring:

methylenum coeruleum in capsul ..., solutio Oestradioli oleosa in ampull ..., Collargolum in vitr ... nigr ..., rhisoma cum radic ..., suppositoria cum extract ... Belladonnae, suppositoria cum Euphyllin ..., tabulettae contra tuss ..., tabulettae Dimedroli pro infant ..., aqua pro injection ..., oleum pro inhalation ..., praepara ex tempor ..., solutio Iodi ad us ... intern ..., Chloroformium pro narcos ..., remedium pro dos ..., pulvis pro suspension ..., solutio Dimedroli in spritz-tubul

2- **mashq.** Tarjima qiling:

Dibazol eritmasi inheksiya uchun, ildizpoya valeriana ildizlari bilan, shamchalar dimedrol bilan bolalar uchun, yo'talga qarshi tabletkalar, furatsilin eritmasi tashqaridan qo'llash uchun, diprofillin eritmasi ampulalarda, dimedrol eritmasi shpris tyubiklarda, kapsulalardagi kanakunjut moyi toza holda, narkoz uchun efir, validol tabletkalarda, «Aevit» kapsulalarda, amidopirin va fenatsetin tengma-teng 0,25, ampitsillin kukini suspenziya uchun.

3- **mashq.** Kerakli qo'shimchalarni qo'ying:

Recipe; Suppositori ... cum Ichthyol ... numero 10

Recipe; Tabulett... extract ... Valerian ... 0,02,02 obduct ... numero 50

Recipe; Spirit ... aethylic ... 95% — 20 ml Aqu ... pro injection ... 10 ml.

Recipe; Pulver ... cum Oxytetryclin ... pro suspension ... 30,0

57- §. RETSEPT STRUKTURASI

Retsept quyidagi qismlardan iborat:

1. Meditsina muassasasining shtamp va shifri.
2. Retsept berilgan sana.
3. Bemorning ismi, sharifi.
4. Bemorning yoshi.
5. Vrachning ismi sharifi.

6. Vrach murojaati va dori-darmonning miqdori.

7. Bu lotincha qismda vrachning farmatsevtga dori shakli, uning dozasi, upakovkasi va dorini berish haqidagi aniq ko'rsatmasi yozilib, *Recipe* – Ol so'zi bilan boshlanadi.

8. *Signa* so'zi va vrachning dorini qabul qilish usuli haqidagi kasalga ko'rsatmasi yoziladi.

9. Vrachning shaxsiy imzosi va muhri.

Retseptdagi qo'shimcha quyidagi yozuvlar blankaning o'ng tomonida yuqori qismida yoziladi:

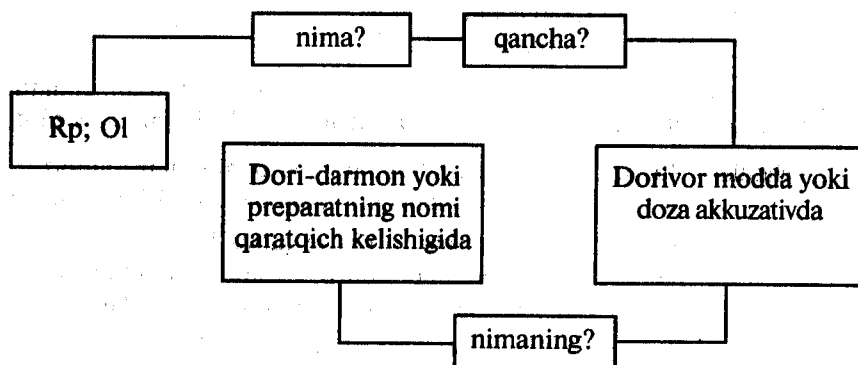
1. *Cito* – Darhol! yoki *Statim* – Tezlik bilan! (bemorga dori-darmonni shoshilinch berilishi zarurligini ko'rsatadi.)

2. *Repete!* – Takrorla yoki *Bis repetatur!* – Ikki marta takrorlansin! yozuvlari uzoq davom etuvchi davolanishda dori darmonning bir necha bor takrorlanishi kerakligini bildiradi

Retseptning lotincha qismi

Resept – *Recipe* – Ol fe'li bilan boshlanadi.

Sxemaga e'tibor bering.



Har bir dori-darmon yangi qatordan yoziladi. Qatorning boshlanishida *Rp*; dan keyin dorivor modda va o'simliklar nomi bosh harf bilan boshlanadi.

Dorivor moddalarning (preparatlarning) nomlari qaratqich kelishigida yoziladi. Dorivor moddarning soni (dozasi) Akkuzativda qo'llanadi.

Masalan: *Recipe: Infusi herbae Thermopsidis 0,1–100 ml.*

Liquoris Ammonii anisati 1 ml.

Natrii benzoatis 0,6

Sirupi Althaeae 20 ml.

Misceatur. Detur. Signetur.

Ol: Afsonak yer ustki qismi damlamasi 0,1–100 ml.
Novshadil spirti 1 ml.
Natriy benzoat 0,6.
Gulxayri sharbati 20 ml.
Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

Qattiq va sachratuvchi dorivor moddalar miqdori grammlar bilan belgilanadi «gramm» so'zi yozilmaydi, uning raqami o'nli kasr bilan ifodalanadi.

Masalan: Recipe: Unguenti Zinci 30,0.
Ol: Rux surtmasi.
Recipe: Anaesthesini 0,3.
Ol: Anestezin 0,3.
Recipe: Extracti Belladonnae 0,015.
Ol: Krasavka, ekstrakti 0,015.

Suyuq dorilarning miqdori millilitrda beriladi:

Recipe: Olei Vaselini 30 ml. (30,0)
Ol: Vazelin moyi 30 ml. (30,0)
Recipe: Extracti Crataegi fluidi 20,0
Ol: Suyuq do'lana ekstrakti 20,0

Suyuq dorivor preparatning miqdori 1 ml kam bo'lsa, u tomchilarda dozirovka qilinadi va birlikda Akkuzativda (guttam), ko'plikda (guttas) yoziladi.

Masalan: Recipe: Solutionis Adrenalini hydrochloridi 0,1 guttas 1.
Ol: Adrenalin gidroksloridining eritmasi 0,1 bir tomchi.
Recipe: Olei Menthae piperitae guttas 5.
Ol: Qalampir yalpiz moyi 5 tomchi antibiotiklar yozilganda dozirovka tasir birligida belgilanadi.
Recipe: Benzylpenicillini-natrii 250 000 ED.
Ol: Benzilpenisilin-natriy 250 000 TB.

Retseptlarda moddalarning miqdori qatorning o'ng tomonida yoziladi.

Eslab qoling! Ikkita yoki bir necha dorivor moddalar teng miqdorda berilsa uning dozasi oxirgi dorivor moddadan so'ng ko'rsatiladi va raqam oldida (tengma-teng – ana) so'zi yoziladi.

Recipe: Amidopyrini.
Analgini ana 0,25.
Da tales doses numero 12 in tabulettis.
Signa.

Agar bir qatorga dorivor modda sig' masa unda yozuv yangi qatordan shunday yoziladi-ki, dorivor modda miqdori o'ng tomonida qolishi kerak.

Tabletka va shamchalarni yozishida Akkuzativ kelishigining qo'llanilishi

1. Murakkab dori-darmon qo'shtirnoq ichida beriladi:

Tabulettae «Codterpinum».

«Kodterpin» tabletkalari.

Suppositoria «Neo-Anusolum».

«Neo-Anuzol» shamchalari.

2. Tabletkalar bitta ta'sir etuvchi moddadan iborat bo'lsa, dori shaklidan keyin qaratqich kelishigida yoziladi:

Tabulettae Cordigiti 0,0008

Kordigit tabletkalari 0,0008

3. Shamchalar bitta ta'sir etuvchi moddadan iborat bo'lsa uning nomi dori shakliga «cum» yordamida qo'shiladi va Abyativda yoziladi, keyin doza belgilanadi.

Masalan: Suppositoria cum Cordigito 0,0012
Shamchalar Kordigit bilan 0,0012

4. Retseptlarda tabletkalar va shamchalar qisqartirilib berilsa unda dori shaklini Akkuzativda ko'plikda yozishni unutmang.

Masalan: Tabulettas, tabulettas obductas, suppositoria, suppositoria vaginalia.

Tabletkalar, g'ilofchali tabletkalar, shamchalar, vaginal shamlar.

Dragee – draje degan fransuzcha so'z retseptlarda turlanmaydi.

Retseptlarda so'zlarning grammatik bog'lanishi

nimani?

nima bilan?

Rp: Suppositoria cum

- a) Dorivor moddaning dozasi qaratqich kelishigida
b) Trivial nomli preparat bosh kelishikda
(Ilovasi qo'shtirnoqda beriladi).

numero ...

Qancha?

Recipe: Tabulettas Monomycini 0,25 numero 50.

Detur. Signetur.

Ol: Monomisin tabletkalari 0,25 50 dona.

Berilsin. Belgilansin.

Recipe: Tabulettas «Thepaphyllum» numero 10.

Detur. Signetur.

Ol: Tepafillin tabletkalari 10 dona.

Berilsin. Belgilansin.

Recipe: Suppositoria cum Ichthyolo 0,2 numero 10.

Detur. Signetur.

Ol: Ixtiolli shamchalar 0,2 10 dona.

Berilsin. Belgilansin.

Shu zaylda ko'z plyonkalari ham *cum* ko'makchi yordamida Ablyativda yoziladi.

Masalan:

Recipe: Lamellas ophthalmicas cum Neomycini sulfato numero 30.

Detur. Signetur.

Ol: Ko'z plenkasi Neomitsin sulfat bilan 30 dona.

Berilsin. Belgilansin.

58- §. MASHQLAR

1. O'zbekcha so'zlarni lotin tiliga tarjima qiling:

Recipe: Tabulettas (yo'talga qarshi) numero 12

Recipe: Tabulettas Furacilini 0,02

(tashqaridan qo'llash uchun).

Recipe: Aetheris (narkoz uchun) 100 ml.

Recipe: Solutionis Diprophyllini 10% – 5 ml.

Da tales doses numero 6 (ampulalarda).

2. Quyidagi retseptlarni tarjima qiling:

1. Ol: Valeriana ekstrakti 0,3.

Do'lana nastoykasi 0,15.

Ravocho nastoykasi 0,8.

Barbital-natriy 0,2.

Etil spirti 20 ml.

Distillangan suv 200 ml gacha.

Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

2. Ol: Marvaridgul nastoykasi.

Valeriana nastoykasi tengma-teng 10 ml.

Nitroglitserin eritmasi 1% – 1 ml.

Validol 2 ml.

Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

3. Ol: Monomitsin 0,25
Shunday dozalarda 10 dona ber.
Belgila.
4. Ol: Barbitol-natriy 0,5.
Kakao moyi keragicha, shamcha hosil qilish uchun.
Shunday dozalarda 12 dona berilsin.
Belgilansin.
5. Ol: Eufillin 0,1.
Dimedrol 0,0125.
Shakar 0,2.
Aralashtir, kukun hosil bo'lsin.
Shunday dozalarda 12 dona kapsulalarda ber.
Belgila.

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

1. Tarjima qiling:

qalampir yalpiz moyi, mavrak bargi, marvaridgul o'ti, valeriana nastoykasi, evkalipt moyi, belladonna ekstrakti, furatsilin pastasi, kordigitli shamchalar, tetratsiklin surtmasi, sintomitsin linimenti, novokainli vaginal shamchalar, ravoch ildizining kukuni, chayono't barglarining damlamasi, efir narkoz uchun, do'lana nastoykasi, itjumrut po'stlog'ining qaynatmasi, kordiamin shpris tyubiklarda inyeksiya uchun, ampulalardagi pioesid, zig'ir urug'larining shillig'i, etil spirti, ergotal eritmasi ineksiya uchun.

II. Retseptni o'qing va tarjima qiling:

1. Recipe: Tincturae Convallariae 15 ml.
Signa.
2. Recipe: Codeini 0,5
Sirupi Althaeae 10,0.
Aqua destillatae 50,0.
Signa.
3. Recipe: Solutionis Iodi spirituosae 2 ml.
Tannini 3,0.
Glycerini 10 ml.
Misc. Da. Signa.

III. Tarjima qiling:

1. Ol: Marvaridgul nastoykasi.
Valeriana nastoykasi tengma-teng 10 ml.
Suyuq do'lana ekstrakti 5 ml.
Mentol 0,05.
Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

2. Ol: «Novomigrofen» tabletkalari 12 dona.
Berilsin. Belgilansin.
3. Ol: Sintomitsin linimenti 1%.
Novokain bilan 0,5 % – 50,0.
Berilsin. Belgilansin.
4. Ol: Dibazol eritmasi 5 ml.
Shunday dozalarda ampulalarda 6 dona ber.
Belgilansin.
5. Ol: Moyli nitroglitserin eritmasi 1% – 0,0005.
Shunday dozalarda kapsulalarda 6 dona ber.
Belgilansin.
6. Ol: Amidopirin.
Analgin tengma-teng 0,25.
Shunday dozalarda tabletkalarda 12 dona ber.
Belgila.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

<i>Qualis rex, talis grex.</i>	Mol egasiga o'xshamasa, xarom o'ladi.
<i>Non scholam, sed vitae discimus.</i>	Biz maktab uchun emas, hayot uchun o'qiyamiz.
<i>Mollities corpus debilitat.</i>	Yuki yengil bo'lsa, yotoq bo'ladi.
<i>Festina lente.</i>	Sekin shoshilgin.
<i>Male parte cito dilabuntur memoria.</i>	Yomon o'zlashtirilgan narsa, tezda yoddan chiqadi.
<i>Mare verborum, gutta rerum.</i>	So'zlar behisob, ish tayinsiz.

59- §. LEKSIK MINIMUM

Dorivor o'simliklarning nomlari:

Belladonna,ae,f	belladonna, momaqaymoq
Crataegus,i,f	do'lana
Frangula,ae,f	itjumrut
Rheum,i,n	ravocho
Urtica,ae,f	chayono't

Dorivor moddalarning nomlari:

Aether,eris,m	efir
Barbitalum-natrium,i,n	barbital-natriy
Cacao	kakao
Cordigitum,i,n	kordigit

Dimedrolum,i,n	dimedrol
Di prophyllinum,i,n	di profillin
Euphyllinum,i,n	eufillin
Furacilinum,i,n	furatsilin
Mentholum,i,n	mentol
Nitroglycerinum,i,n	nitroglitserin
Phenacetinum,i,n	fenatsetin
Saccharum,i,n	shakar
Tetracyclinum,i,n	tetratsiklin
Validolum,i,n	validol

Boshqa so'zlar:

aethylicus,a,um	etilga oid
aqua,ae,f	suv
destillatus,a,um	distillangan
fluidus,a,um	suyuq
obductus,a,um	gilof'chali, po'st bilan qoplangan
oleosus,a,um	moyli
quantum satis	keragicha
spiritus,us,m	spirt

60 - §. KIMYOVIY ELEMENTLARNING NOMLARI

Maqsad. Eng muhim kimyoviy elementlarning lotincha nomlarini bilish; lotin tilida kislot va oksidlarning nomlarini yasash ko'nikmalarini o'stirish.

Barcha kimyoviy elementlarning nomlari II turlanish sredniy roddagi otlar bo'lib, faqat ikkita: *Sulfur,uris,n* (III turlanish) – oltin gugurt va *Phosphorus,i,m* – Fosfor kimyoviy elementlarning nomlari bundan istisnodir.

Eslatma! Kimyoviy elementlarning belgisi lotincha nomlardan olingan bo'lib, ularning orfografik xususiyatini aks ettiradi: Ca – Calcium, Fe – Ferrum, K – Kalium va boshqalar.

ASOSIY KIMYOVIY ELEMENTLARNING NOMLARI

Kimyoviy element	Lotincha nomi	O'zbekcha nomi
Al	Aluminium i,n	alumin
Ag	Argentum i,n	kumush
As	Arsenicum i,n	mishyak
Au	Aurum i,n	oltin
B	Bromum i,n	brom

Ba	Barium i,n	bariy
Bi	Bismuthum i,n	vismut
C	Carboneum i,n	uglerod
Ca	Calcium i,n	kalsiy
Cl	Chlorum i,n	xlor
Cu	Cuprum i,n	mis
F	Fluorum i,n;seu Phtorum i,n(yunoncha)	/lot/ ftor seu
Fe	Ferrum i,n	temir
H	Hydrogenium i,n	vodorod
Hg	Hydrargyrum i,n	simob
I	Iodum i,n	yod
K	Kalium i,n	kaliy
Li	Lithium i,n	litiy
Mg	Magnesium i,n Magnium i,n	magniy seu
Mn	Manganum i,n	marganes
N	Nitrogenium i,n	azot
Na	Natrium i,n	natriy
O	Oxygenium i,n	kislorod
Pb	Plumbum i,n	qo'rg'oshin
Ph	Phosphorus i,m	fosfor
S	Sulfur, uris,n	oltingugurt
Si	Silicium i,n	kremniy
Zn	Zincum i,n	ruх

61- §. KISLOTALAR

Kislotalarning lotincha nomlari ikkita soʻzdan iborat: *acidum i, n* – kislota va mos kelgan sifat. Birinchi oʻrinda ot, ikkinchi oʻrinda sifat keladi. Sifat kislota nomini yasovchi element negiziga *-ic+um*, *-os+um* qoʻshimchasi yordamida yasaladi.

-icum qoʻshimchasi kislota tarkibida kislorod miqdorining ortiqqligini bildiradi va oʻzbek tilidagi *-at-* qoʻshimchasiga toʻgʻri keladi.

Masalan: *Acidum sulfuricum* – sulfat kislota

-osum- qoʻshimchasi kislota tarkibida kislorod miqdorining kamligini bildiradi va oʻzbek tilidagi *-it-* qoʻshimchasiga toʻgʻri keladi.

Acidum sulfurosum – sulfit kislota

Kislorodsiz kislotalarning nomlaridagi sifatlarning tarkibi quyidagicha yasaladi: *hydro-* old qoʻshimchasi + kislota nomini yasovchi element nomining oʻzagi *+icum* va oʻzbek tilidagi *-id* qoʻshimchasiga toʻgʻri keladi.

Acidum hydrosulfuricum – sulfid kislota

62- §. OKSIDLAR

Oksidlarning nomlari ikkita soʻzdan iborat: birinchi oʻrinda elementning nomi qaratqich kelishigida, ikkinchi oʻrinda oksid nomi keladi.

Oxy- kislorod borligini koʻrsatadi, old qoʻshimchalari esa birikma tarkibini aniqlaydi:

oxydum i,n	oksid
peroxydum i,n	peroksid
hydroxydum i,n	gidroksid

Oksid nomlariga misollar:

Zinci oxydum	rux oksidi
Hydrogenii peroxydum	vodorod peroksidi
Aluminii hydroxydum	alumin gidroksidi

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

I. Berilgan nomlardan kislotalarning lotincha nomlarini yasang:

borum, i,n – boʻr; lac, lactis, n – sut; acetum, i,n – sirka; carbo, onis m – koʻmir; citrus, i,m – limon; nicotinum, i,n – nikotin; sul fur, uris,n – oltingugurt; formica, ae,f – chumoli.

II. Oʻqing, tarjima qiling:

1. Recipe: Acidi salicylici 2,0.
Aluminis usti.
Talci ana 50.
Misce. Da. Signa.
2. Recipe: Acidi hydrochlorici 4,0.
Pepsini 2,0.
Aquaе destillatae ad 200,0.
Misce. Da. Signa.
3. Rec.pe: Solutionis Hydrogenii peroxydi dilutae 50 ml.
Detur. Signetur.
4. Recipe: Acidi hydrochlorici diluti.
Pepsini 2,0.
Aquaе destillatae ad 200.
Misce. Da. Signa.

III. Retseptlarni tarjima qiling:

1. Ol: Yogʻ kislotasi tabletkalari 0,25 50 dona.
Ber. Belgila.
2. Ol: Benzoat kislotasi 0,6.
Salitsilat kislotasi 0,3.

- Vazelindan 10,0.
Aralashtir, surtma hosil bo'lsin.
Ber. Belgila.
3. Ol: Askorbin kislota drajesi 0,5.
Ber. Belgila.
4. Ol: Salitsilat kislotali 5,0.
Rux oksidi 25,0.
Talx 50,0.
Aralashtir, kukun hosil bo'lsin.
Ber. Belgila.
5. Ol: Asetilsalitsilat kislotali.
Fenatsetin tengma-teng 0,25.
Kofein 0,20.
Shunday dozalarda 12 dona tabletkalarda ber.
Belgila.
6. Ol: Sariq simob oksidi 0,6.
Ixtiol 0,8.
Rux surtmasi 20,0.
Aralashtir, surtma hosil bo'lsin.
Ber. Belgila.
7. Ol: Salitsilat kislotali 1,0.
Rux oksidi.
Don kraxmali tengma-teng 1,25.
Vazelin 50,0 gacha.
Aralashtir, pasta hosil bo'lsin.
Ber. Belgila.

IV. Tarjima qiling:

«Boromentol» surtmasi, vazografin inyeksiya uchun, barbital-natriy tabletkalarda, shamchalar kseroform bilan, glyutamin kislotali g'iloqli tabletkalarda, yod tabletkalarda, suyultirilgan xlorid kislotali, tozalangan oltingugurt, nikotin kislotali tabletkalarda, sariq simob oksidi, rux pastasi, yog' kislotali eritmasi, konsentrlangan vodorod peroksidi eritmasi, magniy oksidi, salisilat kislotali spirtli eritmasi, murakkab qo'rg'oshin malhami.

V. Quyidagi retseptlarni tarjima qiling:

1. Ol: Oksasillin-natriy 0,25.
Shunday dozalarda 6 dona berilsin.
Belgilansin.
2. Ol: Hidrokortizon surtmasi 1% – 10,0.
Ber. Belgila.
3. Ol: Sulfatsil-natriy eritmasi 30% li – 5 ml.
Shunday dozalarda 6 dona ampulalarda berilsin.
Belgilansin.

4. Ol: Oksilidin eritmasi 2% 1 ml.
Shunday dozalarda 10 dona berilsin.
Belgilansin.
5. Ol: Asetilsalitsilat kislotasi 0,24.
Fenatsetin 0,18.
Kofein 0,03.
Kakao 0,015.
Limon kislotasi 0,02.
Shunday dozalarda 6 dona tabletkalarda berilsin.
Belgilansin.
6. Ol: Konsentrlangan vodorod peroksidi 5,0.
Distillangan suv 15 ml.
Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

1. *Amicus certus in re incerta cernitur.* Chin do'st boshga kulfat
tushganda bilinadi.
2. *Radices litterarum amare sunt
fructus dulces.* Fanning ildizlari achchiq,
mevalari esa shirindir.

63- §. LEKSIK MINIMUM

I.

Acidum aceticum	sirka kislotasi
Acidum acetylsalicylicum (Aspirinum)	asetilsalitsilat kislotasi
Acidum adenosintriphosphoricum	adenozintrifosfat kislotasi
Acidum ascorbinicum	askorbin kislotasi (vitamin S)
Acidum benzoicum	benzoat kislotasi
Acidum carbolicum	karbolat kislotasi
Acidum carbonicum	karbonat kislotasi
Acidum citricum	limon kislotasi
Acidum folicum	folat kislotasi
Acidum glutaminicum	glyutamin kislotasi
Acidum lacticum	sut kislotasi
Acidum lipoicum	yog' kislotasi
Acidum nicotinicum	nikotin kislotasi
Acidum nitricum	nitrat kislotasi
Acidum phosphoricum	fosfat kislotasi
Acidum salicylicum	salitsilat kislotasi
Acidum sulfuricum	sulfat kislotasi

II.

Acidum arsenicosum	arsenit kislotasi
Acidum nitrosum	nitrit kislotasi
Acidum sulfurosum	sulfit kislotasi

III.

Acidum hydrochloricum	xlorid kislotasi
Acidum hydrocyanicum	sinil kislotasi
Acidum hydrosulfuricum	sulfid kislotasi

DORILARNING NOMLARI

Amylum,(i n) Tritici	doli o'simliklar kraxmali
Coffeinum,i,n	kofein
Hydrocortisonum,i,n	gidrokortizon
Oleum Persicorum,olei	
Persicorum	shaftoli moyi
Oxacillinum,i,n	okcatsillin
Sulfacylum,i,n	sulfatsil
Talcum,i,n	talk
Vaselinum,i,n	vazelin

BOSHQA SO'ZLAR

albus,a, um	oq
concentratus,a,um	konsentrlangan
depuratus,a,um	tozalangan (oltingugurt bilan)
dilutus,a,um	suyultirilgan
flavus,a,um	sariq

64- §. TUZLARNING NOMLARI

Maqsad. Lotin tilida tuzlarning nomini bilish va ularning yasaliş usullarini o'zlashtirish.

Tuzlarning nomlari kation va anionning nomidan yasaladi birinchi o'rinda qaratqich kelishikda ifodalangan kationning nomi, ikkinchi o'rinda esa bosh kelishigidagi anionning nomi turadi:

MISOLLAR:

Calcii glycerophosphas	—	kalsiy gliserofosfat
Adrenalini hydrochloridum	—	adrenalin gidroxlorid
Methylii salicylas	—	metilsalisilat (efir)
Amylii nitris	—	amilnitrit (efir)

Anionlarning nomlari mos keluvchi kislotalarning lotincha nomi o'zagiga *-as, -is, -id+um* suffikslarini qo'shish yo'li bilan yasaladi.

ANIONLAR NOMLARI

Lug'at shaki modeli			Turl.	Lotincha misollar	O'zbekcha misollar	
Nom.	Gen.	Rod.			Suff.	Anion nomi
as	atis	m	III	sulfas, atis, m	at	sulfat
is	itis	m	III	sulfis, itis, m	it	sulfit
id-um	id-i	n	II	sulfidum, i, n	id	sulfid

Asosiy tuzlar anionlarining nomi *-sub* prefiksi yordamida, nordon tuzlar anionlarining nomi esa *-hydro* prefiksi yordamida yasaladi.

Masalan: hydrocarbonas, atis, m — gidrokarbonat
 subgallas, atis, m — asosiy gallas

TUZ NOMLARIGA MISOLLAR

I.

Magnesii sulfas	magniy sulfat
Cupri citras	mis sitrat
Codeini phosphas	kodein fosfat
Natrii hydrocarbonas	natriy gidrokarbonat
Platyphyllini hydrotartras	platifillin gidrotartrat
Bismuthi subnitras	asosiy vismut nitrat

II.

Natrii nitris	natriy nitrit
Kalii arsenis	kaliy arsenit

III.

Hydrargyri cyanidum	simob sianid
Thiaini chloridum	tiamin xlorid
Cocaini hydrochloridum	kokain gidroxlorid
Scopolamini hydrobromidum	skopolamin gidrobromid

65- §. UGLEVODOROD RADIKALLAR NOMLARIDA QO'LLANADIGAN TARKIBIY QISMLAR

1. Uglevodorod radikal nomlarida qo'llanadigan tarkibiy qismlar *-yl-* suffiksi yordamida yasalgan uglevodorodli radikalning nomlari dorivor moddalar nomlarini yasovchi murakkab otlardan iborat:

Benzylpenicillinum, Aethylmorphinum, Acidum acetylsalicylicum.

2. Ba'zan radikalarning nomlari mustaqil so'z holida ishlatiladi:

Masalan:

Methyl salicylas – metilsalitsilat (salitsilat kislotaning metil efiri);
Phenyl salicylas – fenilsalitsilat (salitsilat kislotaning fenil efiri); Amylii
nitris – amilnitrit (nitrit kislotaning izoamil efiri).

3. Kimyoviy ma'noga ega bo'lgan tarkibiy qismlarning orfografiyasini
esda tuting:

meth – metil gruppasi
aeth – etil gruppasi
phen – fenil gruppasi
benz – benzol gruppasi

MASHQLAR

1. Quyidagi dorivor moddalarni tarjima qiling:

Kaliy yodid, temir laktat, mis sitrat, gidrokortizon asetat, adrenalin
gidroxlorid, strixnin nitrat, kalsiy glitserofosfat, platifillin gidrotartrat,
vismut nitrat tuzining asosi, oleandomitsin fosfat, papaverin gidroxlorid,
kaliy asetat, kalsiy xlorid, magniy sulfat, asosiy magniy karbonat, kaliy
arsenat, kofein natriy benzoat, testosteron propionat, efedrin gidroxlorid,
qo'rg'oshin asetat, litiy karbonat, litiy benzoat.

2. Quyidagi tuzlar va efirlarning lotincha nomlarini yasang:

(simob, metil, fenil, natriy) salitsilat; (adrenalin, platifillin, oksitetratsiklin) etilmorfin; (oleandomitsin, kodein, kalsiy, natriy) fosfat; (strixnin, kumush, natriy) nitrat; (atropin, rux, bariy, streptomitsin) sulfat.

3. O'qing va o'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Recipe: Morphini hydrochloridi 0,01
Sacchari 0,1
Misce, fiat pulvis
Datur tales doses numero 6
Signetur.

2. Recipe: Mentholi 0,1
Natrii hydrocarbonatis
Natrii tetraboratis
Natrii chloridi ana 5,0
Misce, fiat pulvis.
Datur. Signetur.

3. Recipe: Thiamini chloridi
Riboflavini ana 0,003
Acidi nicotinic 0,02
Da tales doses numero 50 in dragee
Signa.

4. Recipe: Strychnini nitratis 0,003
Extracti et pulveris radices Glycyrrhizae 1,5
Misce, ut fiant pilulae numero 30
Da. Signa.
5. Recipe: Codeini phosphatis 0,015
Acidi acetylsalicylici 0,5
Acidi ascorbinici 0,1
Rutini 0,02
Dimedroli 0,02
Calcii lactatis 0,1
Misce, fiat pulvis.
Dentur tales doses numero 20
Signa.
6. Recipe: Aethylmorphini hydrochloridi 0,25
Vaselini 10,0
Misce, fiat unguentum
Da. Signa.

4. Quyidagi reseptlarni tarjima qiling:

1. Ol: Kumush nitrat 0,25
Vinilin 1,0
Vazelin 30,0
Aralashtir, surtma hosil bo'lsin.
Berilsin. Belgilansin.
2. Ol: Mentol 0,1
Fenilsalisilat 0,3
Vazelin moyi 10 ml gacha
Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.
3. Ol: Xloroform
Kungaboqar moyi
Metilsalisilat tengma-teng 15 ml.
Aralashtir, liniment hosil bo'lsin.
Ber. Belgila.
4. Ol: Morfin gidrokslorid 0,015
Apomorfin gidrokslorid 0,05
Suyultirilgan xlorid kislotasi 1 ml.
Distillangan suv 200 ml gacha
Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.
5. Ol: Platifilin gidrotartrat 0,003
Natriy bromid 0,15
Kofein natriy-benzoat 0,05
Aralashtir, kukun hosil bo'lsin
Shunday dozalarda 12 dona berilsin
Belgilansin.

- 6.OI: Barbamil 0,3
Distillangan suv 25 ml.
Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.
- 7.OI: Kodein fosfat 0,015
Asetilsalitsilat kislotasi 0,5
Askorbin kislotasi 0,1
Rutin 0,02
Dimedrol 0,02
Kalsiy laktat 0,1
Aralashtir, kukun hosil bo'lsin
Shunday dozalarda 20 dona ber.
Belgila.
8. OI: Etilmorfin gidroxlorid 0,1
Vazelin 10,0
Aralashtir, surtma hosil bo'lsin
Ber. Belgila.
- 9.OI: Linkomitsin gidroxlorid 0,25
Shunday dozalarda 20 dona kapsulalarda ber.
Belgila.
10. OI: Tiamin bromid eritmasi 3% – 1 ml
Shunday dozalarda 10 dona ampulalarda ber.
Belgila.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

1. *Amicitia magnium solatium* Birlik oldida tog' egilar.
in dolore.
2. *Exercitatio est optimus magister.* Amaliy ish ustozdir.

66- §. LEKSIK MINIMUM

Aethylmorphinum,i,n	etilmorfin
Atropinum,i,n	atropin
Barbamyllum,i,n	barbamil
Benzylpenicillinum,i,n	benzilpenitsillin
Camphora,ae,f	kamfora
Chloroformium,ii,n	xloroform
Codeinum,i,n	kodein
Coffeinum-natrii benzoas,	
Coffeini-natrii benzoatis	kofein-natriy benzoati
Ephedrinum,i,n	efedrin
Glucosum,i,n	glyukoza
Lincomycinum,i,n	linkomitsin

Methyl salicylas,	metilsalitsilat
Methyl salicylatis	morfin
Morphinum, i, n	oleandomitsin
Oleandomycinum, i, n	kungaboqar moyi
Oleum Helianthi	zaytun moyi
Oleum Olivarium (Oliva, ae, f)	fenobarbital
Phenobarbitalum, i, n	fenoksimetilpenitsillin
Phenoxymethylpenicillinum, i, n	fenilsalitsilat
Phenyl salicylas, Phenyl salicylatis	pilokarpin
Pilocarpinum, i, n	platifillin
Platyphyllum, i, n	rutin
Rutinum, i, n	streptotsid
Streptocidum, i, n	strixnin
Strychninum, i, n	sinestrol
Synoestrolum, i, n	teofillin
Theophyllum, i, n	tiamin
Thiaminum, i, n	vinilin
Vinylum, i, n	

BOSHQA SO'ZLAR

glycerophosphas, atis, m	glitserofosfat
hydrotartras, atis, m	gidrotartrat
isotonicus, a, um	izotonik
thiosulfas, atis, m	tiosulfat

67- §. RETSEPTDAGI QISQARTMALAR

Maqsad. Reseptlarda qabul qilingan qisqartmalardan foydalanishni bilish; dori shakllari o'simlik qismlarining nomlarini standart retseptura formulirovkalarini qisqartirish ko'nikmalarini shakllantirish.

Vrach retsept yozib berar ekan, qabul qilingan qisqartmalardan foydalanaadi. Dori shaklining nomlari, o'simlik qismlarining nomlari, standart retseptura formulirovkalari qisqartiriladi. Dorivor moddalar va o'simliklarning nomlari qisqartirilmaydi.

Retsepturada qo'llaniladigan muhim qisqartmalar

Qisqartma	To'liq yozilishi	Ma'nosi
Aa	ana	teng miqdorda
ac, acid	acidum	kislota
ad us. ext.	ad usum externum	sirtidan qo'llash uchun

Qisqartma	To'liq yozilishi	Ma'nosi
ad. us. int.	ad usum internum	ichdan qo'llash uchun, ichish uchun
aq.	aqua	suv
aq. dest.	aqua destillata	distillangan suv
comp, cps ,cpt	compositus	murakkab
concentr.	concentratus	konsentrlangan
cort.	cortex	po'stloq
D.	Da. Detur. Dentur.	Ber. Berilsin
dec., det.	decoctum	qaynatma
dep.	depuratus,a,um	qaynatma
dil.	dilutus,a,um	suyultirilgan
D.t.d.	Da (Dentur) tales doses	Shunday dozalarda ber.
empl	emplastrum	malham
emuls.	emulsum	emulsiya
extr.	extractum	ekstrakt
f.	fiat, fiant	hosil bo'lsin
fl.	flos	gul
fluid	fluidus,a,um	suyuq
fol.	folium	barg
fr.	fructus	meva
gel.	gelatinosus	jelatinni
gran.	granulum	granula, donacha
gtt, gttts.	guttam, guttas	tomchi, tomchilar
h.,hb.	herba	o't
in ampull.	in ampullis	ampulada
in caps.	in capsulis	kapsulada
inf.	infusum	damlama
in obl.	in oblatis	gilofda
in tab.	in tabulettis	tabletkalarda
in vitr, nigr.	in vitro, nigro	qora shishada
linim.	linimentum	liniment
liq.	liquor	suyuqlik
m.	Misce. Misceatur.	Aralashtir. Aralashtirilsin
mucil.	Mucilago	shilliq
N.	numero	soni (dona)
q.s	quantum satis	keragicha
r.rad.	radix	ildiz
rp.	recipe	ol
rectif.	rectificatus,a,um	tozalangan
rhiz.	rhizoma	ildizpoya
s.	Signa. Signetur.	Belgila. Belgilansin
sem.	semen	urug'

simpl. sir. sol. spec. steril.	simplex sirupus solutio species Sterilisa Sterilisetur	oddiy sharbat eritma yig'ma Sterilizatsiya qil Sterilizatsiya qilinsin
supp. supp.vagin. susp. tab. t-ra,tinct. ung.	suppositorium suppositorium vaginale suspensia tabletta tinctura unguentum	sham vaginal sham suspenziya tabletk tindirma surtma

MUSTAHKAMLASH UCHUN MASHQLAR

Qisqartmalarni qo'llab tarjima qiling:

1. Ol: Metilestradiol tabletkalari 0,0002
Berilsin. Belgilansin.
2. Ol: Aminazin eritmasi 2,5% 2 ml
Glyukoza eritmasi 5% 20 ml
Aralashtirilsin. Sterilizatsiya qilinsin
Berilsin. Belgilansin.
3. Ol: Aloening suyuq ekstrakti 1 ml
Shunday dozalarda 10 ampulalarda
Ber. Belgila.
4. Ol: Mentol 2,5
Novokain
Anestezin teng miqdorda 1,0
Etil spirti 70% 100 ml gacha
Aralashtir. Ber. Belgila.
5. Ol: Furazolidon tabletkalari 0,1 20 dona
Berilsin. Belgilansin.
6. Ol: Novshadil-arpabodiyen tomchilari 15 ml.
Berilsin. Belgilansin.
7. Ol: Sinestrolning moyli eritmasi 0,1%
Shunday dozalarda 6 ampula berilsin
Belgilansin.
8. Ol: Itjumrut po'stlog'i 30,0
Chayono't barglari 20,0
Mingbarg o'ti 10,0
Aralashtir yig'ma hosil bo'lsin
Berilsin. Belgilansin.

9. Ol: Streptotsid eritmasi 0,8% 15 ml.
 Furatsilin 0,003
 Dimedrol 0,02
 Efedrin gidroxlorid 0,2
 Adrenalin gidroxlorid eritmasi 0,1% 10 tomchi
 Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.
10. Ol: Sariqchoy o'ti 100,0
 Berilsin. Belgilansin.
11. Ol: Momaqaymok ekstrakti 0,02
 Kseroform 0,1
 Rux sulfat 0,05
 Glitserin 0,12
 Aralashtir, shamcha hosil bo'lsin.
 Shunday dozalarda 10 dona berilsin.
 Belgilansin.

MAQOLLARNI ESDA TUTING!

- | | |
|---|---------------------------------------|
| 1. <i>De facto.</i> | Dalillar asosida, amalda. |
| 2. <i>De jure.</i> | Yuridik jihatdan, rasmiy. |
| 3. <i>De mortuis aut bene, aut nihil.</i> | O'lganlar haqida yomon gapirmaydilar. |

68- §. LEKSIK MINIMUM

O'simliklar nomlari

Adonis vernalis m,f	bahorgi adonis
Adonidis vernalis	
Aloë, yës f	aloye
Althaea, ae f	gulxayri
Digitalis, is f	angushvonagul
Hypericum, i n	dalachoy, sariqchoy
Millefolium, ii n	mingbarg

Preparat nomlari

Aethazolum, i n	etazol
Aminazinum, i n	aminazin
Ampicillinum, i n	ampietsillin
Anaesthesinum, i n	anestezin
Bromisovalum, i n	bromizoval
Chinosolum, i n	xinozol
Corazolum, i n	korazol
Desoxycorticosteronum, i n	dezoksikortikosteron

Dichlothiazidum, i n	dixlotiazid
Erythromycinum, i n	eritromitsin
Furazolidonum, i n	furazolidon
Liquor Ammonii anisatus,	
Liquoris Ammonii anisati	novshadil arpabodiyon tomchisi
Methyloestradiolum, i n	metilestradiol
Neomycinum, i n	neomitsin
Nystatinum, i n	nistatin
Osarsolum, i n	ozarzol
Phenazepamum, i n	fenazepam
Phthoracizinum, i n	ftoratsizin
Streptomycinum, i n	streptomitsin
Sulfadimezinum, i n	sulfadimezin
Theobrominum, i n	teobromin

Boshqa soʻzlar

antiasthmaticus, a, um	astmaga qarshi
ophthalmicus, a, um	koʻzga oid
sirupus, i m	sharbat
solubilis, e	eruvchan

69- §. FARMATSEVTIK ATAMASHUNOSLIK VA RETSEPTURA BOʻYICHA KONTROL ISHGA TAYYORGARLIK UCHUN MUSTAQIL ISH

Maqsad. Retseptura materiallarini takrorlash; kontrol ishga tayyorgarlik koʻrish.

MASHQLAR

1. Quyidagi nomlarni tarkiban tahlil qiling, oʻzingizga tanish boʻlgan tarkibiy qismlarni aniqlab maʼnosini tushuntiring.

Methyloestradiolum, Methylenum coeruleum, Neomycinum, Aethylii chloridum, Lincomycinum, spiritus aethylicus, Aether, Aethazolum, Aethylmorphinum, Barbamylum, Diprophyllinum, Phenoxymethylpenicillinum, PhenylII salicylas, Dichlothiazidum, Phenazepamum, Thioproperasinum, Synoestrolum.

2. Turli tarkibiy qismlardan tuzilgan dorivor moddalar va preparatlarining nomlarini lotin tilida yozing:

Diozalin drajesi, natriy tiosulfat, tiamin bromid, tiamin xlorid, dixlotiazid tabletkalari, tiopental-natriy ampulalarda, sulfatsil-natriy surtmasi, streptomitsin sulfat, natriy sulfid, sulfadimezin tabletkalarda, norsulfazol-natriy eritmasi, korazol ampulalarda, etazol tabletkalarda,

dibazol papaverin bilan, eruvchan, «Ftorokort» surtmasi, florotsizin qobiq bilan oʻralgan tabletkalarda, ftoratan narkoz uchun, sulfapiridazin–natriy, «Oksikort» aerozoli, eruvchan streptotsid.

3. Dorivor moddalarning nomlarini lotincha yozing:

- a) *-oestr-* bilan: sinestrol, metilesradiol, oktestrol, dimestrol, estradiol;
- b) *-mycin* bilan: eritromitsin, oleandomitsin, rifamitsin, neomitsin, linkomitsin, monomitsin;
- d) *-cillin* bilan: oksasillin, ampisillin, benzilpenitsillin
- e) *-cyclin* bilan: tetratsiklin, metatsiklin, morfotsiklin;
- f) *-phyll-* bilan: teofillin, platifillin, eufillin;
- g) *-az, zol, zin, zid* bilan: fenazepam, korazol, aminazin, sulfadimezin, salyuzid;
- h) *-aeth-* bilan: etil spirti, efir narkoz uchun, etilmorfin, etaminal-natriy, etakridin.

4. Lotin tilida atamalar yasang:

evkalipt (yalpiz, doʻlana, marvaridgul) nastoykasi, glitserin (gidrokortizon, ~~dermatol~~ aseklidin, ixtiol, anestezin, sariq simob oksidi) surtmasi; streptotsid (lyuterin, aloe, murakkab xloroform) suyuq surtmasi; fenoksimetilpenisillin (tiamin bromid, riboflavin, askorbin kislotasi) drajesi; natriy paraaminosalitsilat (glitserofosfat, amidopirin) donachalari (granulalari); yogʻ kislotasi (aminazin, aloe oleandomitsin fosfat) qobiq bilan oʻralgan tabletkalari; sinestrol (kamfora, nitroglitserin, dezoksikortikosteron) yogʻli eritmasi; gramitsidin (koʻk metilen, furatsilin) spirtli eritmasi; mingbarg (chayonoʻt, aloye, belladonna) suyuq ekstrakti.

5. Tabletka va shamchalar uchun berilgan retseptlarni tarjima qiling:

- 1. Ol: «Teodibaverin» tabletkalari 12 dona
Ber. Belgila.
- 2. Ol: Barbamil
Bromizoval 0,15
Shunday dozalarda 6 dona tabletkalarda ber.
Belgila.
- 3. Ol: Belladonna ekstrakti 0,02
Kseroform 0,1
Rux sulfat 0,05
Glitserin 0,12
Kakao moyi 2,0
Aralashtir shamcha hosil boʻlsin.
Shunday dozalarda 10 dona ber.
Belgila.
- 4. Ol: Platifillin gidrotartrat 0,003
Papaverin gidroxlorid 0,03

Teobromin 0,25
Shunday dozalarda 12 dona tabletkalarda berilsin.
Belgilansin.

5. Ol: Diprofillin bilan shamchalar 0,5 – 10 dona
Ber. Belgila.

6. Eritmalar uchun berilgan retseptlarni lotin tiliga tarjima qiling:

1. Ol: Kamforaning moyli eritmasi 10% sirdan qo'llash
uchun 10 ml.
Ber. Belgila.

2. Ol: Furatsilinning spirtli eritmasi 0,1% 2 ml
Mentol 0,06
Evkalipt moyi
Kanakunjut moyi
Zaytun moyi 15 ml gacha
Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

3. Ol: Natriy tiosulfat 10,0
Distillangan suv 100 ml gacha
Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

4. Ol: Norsulfazol—natriy eritmasi 10%
Natriy xloridning izotonik eritmasi 10 ml dan
Aralashtir. Ber. Belgila.

5. Ol: Vodород peroksidining spirtli eritmasi 1,5%-50 ml
Ber. Belgila.

7. Retseptlarni lotin tiliga tarjima qiling va qisqartmalar bilan yozing:

1. Ol: Gulxayri ildizi damlamasi 3,0 0 – 100 ml
Gulxayri sharbati 20 ml
Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

2. Ol: Xloroform
Etil spirti 95% 20 ml dan
Etil efiri 10 ml.
Novshadil spirti 5 tomchi
Aralashtir. Ber. Belgila.

3. Ol: Metilsaltsilat murakkab suyuq surtmasi 50,0
Ber. Belgila.

4. Ol: Mentol 0,25
Evkalipt nastoykasi 50 ml.
Etil spirti 90% 100 ml gacha
Aralashtir. Ber. Belgila.

5. Ol: Teofillin 0,1
Efedrin gidroklorid 0,025
Aralashtir, kukun hosil bo'lsin
Shunday dozalarda 20 dona berilsin
Belgilansin.
6. Ol: Siydik haydovchi yig'ma 50,0
Ber. Belgila.
7. Ol: Etazol-natriy eritmasi.
Shunday dozalarda 6 dona ampulalarda berilsin.
Belgilansin.
8. Ol: Dibazol 0,005
Shakar 0,3
Aralashtir, kukun hosil bo'lsin.
Shunday dozalarda 20 dona berilsin.
Belgilansin.
9. Ol: Dalachoy o'ti 20,0
Mavrak barglari 30,0
Qalampir yalpiz barglari 10,0
Ber. Belgila.
10. Ol: Strixnin nitrat eritmasi 0,1% – 1ml.
Shunday dozalarda 12 dona ampulalarda ber.
Belgila.
11. Ol: Hidrokortizon asetat surtmasi 0,5%
Ber. Belgila.
12. Ol: Ixtiol 1,25
Rux oksidi
Bug'doy kraxmali 12,5 dan
Vazelin 50,0 gacha
Aralashtir, pasta hosil bo'lsin.
Ber. Belgila.

70- §. «GAUDEAMUS» – TALABALAR GIMNI

«Gaudeamus» – XIII asrda yaratilgan qadimiy talabalar qo'shig'i.

Bu qo'shiq Geydelberg va Parij universitetlari talabalari o'rtasida keng tarqalgan edi. Qo'shiq matni va kuyining mualliflari ma'lum emas. XV asrda flamand bastakori Jan Okkengeym uning kuyini qayta yozdi va shundan boshlab qo'shiq talabalarining an'anaviy gimniga aylandi.

*Gaudeamus igitur,
 Juvenes dum sumus!
 Post jucundam juventutem,
 Post molestam senectutem
 Nos habebit humus. (bis)
 Ubi sunt, qui ante nos
 In mundo fuere?
 Vadite ad superos,
 Transite ad inferos,
 Ubi jam fuere. (bis)
 Vita nostra brevis est,
 Brevi finietur;
 Venit mors velociter,
 Rapit nos atrociter.
 Nemini parcetur (bis)
 Vivat, Academia,
 Vivant professores!*

*Vivat membrum quodlibet,
 Vivant membra quaelibet!
 Semper sint in flore !(bis)
 Vivant omnes virgines,
 Graciles, formosae!
 Vivant et mulieres,
 Tenerae, amabiles,
 Bonae, laboriosae!(bis)
 Vivat et respublica,
 Et qui illam regit!
 Vivat nostra civitas,
 Maecenatum caritas,
 Quae nos hic protegit.(bis)
 Pereat tristitia
 Pereant dolores,
 Pereat diabolus,
 Quivis antiburschius
 Atque irrisores!(bis)*

LOTINCHA MAQOLLAR, MATALLAR VA AYRIM IBORALAR

- 1 *Ad usum externum* – sirtga ishlatish uchun.
- 2 *Ad usum internum* – ichga ishlatish uchun.
- 3 *Ad usum proprium* – xususiy usullarda ishlatish uchun.
- 4 *Alma mater.* – Emizikli ona (qadim studentlar dorilfununni shunday deb ataganlar).
- 5 *Alter ego.* – Ikkinchi men (qalbiga yaqin kishi).
- 6 *Amicorum sunt communia omnia.* – Do'stlarda hamma narsa o'rtada bo'ladi.
- 7 *Amicus cognoscitur amore, mare, ore, re.* – Do'st mehr-muhabbatidan, ahloqidan, gapidan, ishidan bilinadi.
Amicus Plato, sed magis amica veritas. – Platon – do'st, lekin haqiqat undan ham yaxshi do'st.
Amor tussisque non celatur. – Sevgi va yo'talni yashirib bo'lmaydi.
Aquila non captat muscas. – Burgut pashsha tutmaydi.
Ars longa, vita brevis. – San'at cheksiz, umr esa qisqa.
Audiatur et altera pars. – Ikkinchi tomon ham eshitsin.
Aut Caesar, aut nihil. – Yoki Sezar, yoki hech kim.
Bene dignoscitur – bene curatur. – Yaxshi aniqlansa, yaxshi davolanadi.
Bis dat, qui cito dat. – Tez bergan, ikki marta beradi.
Bonum initium est dimidium facti. – Yaxshi boshlanish – ishning yarmidir.
Carpe diem. – Kunni tut.

Conditio, sine qua non. — Zarur, shart.
Consuetudo est altera natura. — Odat — kishining ikkinchi tabiatidir.
Curriculum vitae. — Hayot yo‘li.
De gusibus non est disputandum. — Did haqida bahslashmaydilar.
De mortuis aut bene, aut nihil. — Marhumni qoralash kerak emas.
Diagnosis bona, curatio bona. — Aniq diagnoz davolanishning garovidir.
Divide et impera! — Bo‘l va hokimlik qil!
Docendo discimus. — O‘qitib, o‘rganamiz.
Dum spiramus, speramus. — Nafas olar ekanmiz, umid qilamiz.
Dura lex, sed lex. — Qonun shafqatsiz bo‘lsada — qontundir.
Edimus, ut vivamus, non vivimus, ut edamus. — Yashash uchun ovqat yeymiz, ammo ovqatlanish uchun yashamaymiz.
Est modus in rebus. — Hamma narsaning chegarasi bor.
Ex ungue leonem, ex auribus asinum cognoscimus. — Sher tirnog‘idan, eshak qulog‘idan bilinar.
Ex malis eligere minima oportet. — ~~Y~~ ~~...~~ dan eng kichigini tanlash lozim.
Exitus letalis. — O‘lim bilan tugallanish.
Feci, quod potui, faciant meliora potentes. — Qo‘limdan kelganicha qildim, mendan yaxshiroq qiladiganlar bo‘lsa — qilsin.
Festina lente. — Asta-sekin shoshil.
Finis coronat opus. — Xotima ishni yakunlaydi.
Fortes fortuna adiuvat. — Jasur odamlarga taqdir yordam beradi.
Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo. — Tomchi kuchi bilan emas, tez tushishi bilan tosh teshar.
Homini cibus utilissimus est simplex. — Oddiy ovqat odam uchun hamma narsadan foydali.
Homo locum ornat, non hominem locus. — Odam o‘rnini bezatadi, lekin o‘rin odamni emas.
Homo sum, nihil humani a me alienum puto. — Men odamman, odamga oid narsalarning hech qaysisi menga yot emas.
Honoris causa. — Hurmat uchun.
In medias res. — Ishlar o‘rtasida (eng muhimi).
Lapsus linguae. Lapsus calami. — Xato gap. (Til xatosi). Yozuvdagi xato.
Larga manu. — Saxiy qo‘l bilan.
Lege artis. — Qoidasi bilan (mohirlik bilan).

LOTINCHA—O‘ZBEKCHA LUG‘AT

A a

a, ab, abs (Abl). — -dan
abdomen, inis, n. — qorin
abdominalis, e — qoringa oid
abductor, oris, m. — uzoqlash-tiruvchi muskul
abscessus, us, m. — yara, chipqon
abortus, us, m. — abort
ac — va
accipio, cepi, ceptum, ere, III — olmoq
acer, acris, acre — o‘tkir
acetas, atis, m. — asetat
aceticus, a, um — asetatli
acidum, i, n. — kislota
acutus, a, um — o‘tkir
acromialis, e — yelka o‘sig‘iga oid
acromion, i, n — kurak suyagining yelka o‘sig‘i
ad (acc.) — uchun, -ga, -gacha, -da
addo, didi, ditum, ere, III — qo‘shmoq, orttirmoq
adductor, oris, m. (musculus) — yaqinlashtiruvchi muskul
aden, is, m. — bez
adeps, ipis, m., f. — yog‘, moy
adeps suillus — cho‘chqa yog‘i
adhibeo, bui, bitum, ere, II — qo‘llamoq, iste‘mol qilmoq
adiposus, a, um — yog‘li, moyli, semiz
aditus, us, m. — kirish
adiuvo, iuvi, iutum, are, I — yordam bermoq
adonis, idis, m — adonis
adonis vernalis — bahorgi adonis

adrenalis, e — buyrak oldi
adultus, a, um — katta yoshli, voyaga yetgan
aduro, ussi, ustum ere, III — kuydirmoq
aeger, gra, grum — kasal, bemor
aegre — zo‘rg‘a, qiyin
aegrotus, a, um — kasal, bemor
aequalis, e — teng baravar
aër, aëris, m — havo
aetas, aetatis, f — yosh
aether, eris, m — efir
aethereus, a, um — efirli
agito, avi, atum, are, I — chay-qatmoq
ago, egi, actum, ere, III — qilmoq
ala, ae, f. — qanot
albumen, inis, n. — oqsil
albuminuria, ae, f. — siydikda oqsil paydo bo‘lishi
albus, a, um — oq
alcohol, olis, n — alkagol
allergicus, a, um — allergiya
allenus, a, um — yot, begona
almus, a, um — rohatbaxsh, xayr
alius, a, um — boshqa
aloë, ës, f. — aloye (dorivor o‘simlik)
altius, a, um — baland
alter, era, erum — boshqa, ikkinchi
althaea, ae, f. — gulxayri
altus, a, um — baland
alveolaris, e — alveolaga tegishli
alveolus, i, m — yacheyka, katakcha, pufakcha

amarus, a, um — achchiq, taxir
amicus, i, m. — do'st
ammonium, ii, n. — ammiak
amidochloridum, i, n — amido-
 xlorid (dori)
amorphus, a, um — amorf holidagi
ampicillinum, i, n — ampitsillin
 (dori)
ammonium anisatum — nashatir-
 anis
amo, **avi**, **atum**, are, I — sevmuq
amor, oris, m. — sevgi
amplus, a, um — keng, katta
ampulla, ae, f. — ampula
amputatio, onis, f. — operatsiya yo'li
 bilan kesib tashlash
amygdala, ae, f. — bodom
amylum, i, n. — kraxmal
ana — tengma-teng
analginum, i, n — analgin
analysis, is, f — analiz
anamnesis, is, f — anamnez, eslash
anaesthesinum, i, n. — anestezin
anatomicus, a, um — anatomik
anatomia, ae, f. — anatomiya
angulus, i, m. — burchak
angustus, a, um — kambar, tor
animal, alis, n. — hayvon
animus, i, m. — jon, ruh
morbi animi — ruhiy iztirob, ruhiy
 kasalliklar
anisatus, a, um — arpabodiyonga oid
anisum, i, n. — arpabodiyon
annus, i, m. — yil
ante (Acc.) — oldida
antebrachium, ii, n. — bilak
anterior, ius — oldingi
anus, i, m. — orqa teshik
aorta, ae, f. — eng katta qizil qon
 tomiri, aorta
apex, apicis, m. — uch, cho'qqi
apomorphinum, i, n. — apomorfin
appelo, avi, atum, are, I — atamoq

aqua, ae, f. — suv
aquila, ae, f. — burgut
aquosus, a, um — suvli
arcus, us, m. — kamon (yoy) ravoq
argentum, i, n. — kumush
ars, **artis**, f. — san'at
arsenicus, a, um — margimushli
arteria, ae, f. — qizil qon tomiri
articularis, e — bo'g'imga oid
articulatio, onis, f. — bo'g'im
articulus, i, m — bo'g'im
artus, us, m. — bo'g'im, a'zo
ascendes, ntis — ko'tariluvchi
asellus, i, m — baliq; *oleum*
Aselli — baliq moyi
asinus, i, m. — eshak
asper, era, erum — g'adir-budir;
asthma, atis, n — astma (bo'g'ma)
 kasalligi
asthmaticus, a, um. — astmalangan
aspirinum, i, n. — aspirin
atlas, antis, m. — birinchi bo'yin
 umurtqasi
atrium, i, n — yurak oldi
atque — va
atrophia, ae, f. — atrofiya
atropinum, i, n. — atropin
auctor, oris, m. — avtor; *pro*
auctore — avtor uchun
audio, ivi, itum, ire, IV — eshitmoq
auditus, us, m. — eshituv
auditus, a, um — eshitilgan
auricula, ae, f — quloq chig'anog'i,
 supراسي
auricularis, e — quloqqa maxsus
aureus, a, um — oltin
auris, is, f. — quloq
aurum, i, n. — oltin
ausculto, avi, atum, are, I — quloq
 solib (asbob bilan) bemorning
 holatini aniqlamoq
avis, is, f. — qush
axungia, ae, f. — yog', moy

B b

bacca, ae, f — meva (o'simlik)
bacterium, ii, n. — bakteriya
balneum, i, n. — vanna
balzatum, i, n. — malham
barbamylum, i, n. — barbamil
basis, is, f. — asos
belladonna, ae, f. — belladonna
bene — yaxshi
benzinum, i, n. — benzin
benzoas, atis, m — benzoat
benzoicus, a, um — benzoat
benzophitolum, i, n — benzonaftol (dori)
bestia, ae, f. — yirtqich hayvon
betula, ae, f. — qayin daraxti
biliaris, e — o'tga oid
bilius, a, um — o't moddasiga boy
bivalens, entis — ikki valentli
biventer, tra, trum — ikki qorinli
bibo, bibi, ere, III — ichmoq
bicarbonas, atis, m. — bikarbonat
bicarbonicus, a, um — bikarbonat
biceps, ipitis — ikki boshli
bichloratus, a, um — bixlorid
bichloridum, i, n. — bixlorid
bini, ae, a — ikkitadan
bis — ikki marta
bolus, i, f. — loy, qum
bonus, a, um — yaxshi; **melior**, ius — yaxshiroq; **optimus**, a, um — juda yaxshi
bonum, i, n — yaxshilik
boras, atis, m. — borat
boricus, a, um — borat
brachium, ii, n. — yelka
brevis, e — qisqa (kalta)
bromidum, i, n. — bromid
bromcamphora, ae, f — bromkamfora
bronchialis, e — bronxga tegishli
bronchus, i, m — bronx
bucca, ae, f — lunjga oid
buccalis, e — lunji (si)

bulbus, i, m. — piyozcha, olmacha
bulbus oculi — ko'z soqqasi
bullae, ae, f — pufakcha
bursa, ae, f. — xalta; **bursa pastoris** — jag'-jag' (o'simlik)
butyrum, i, n. — moy; **butyrum Cacao** — kakao moyi

C c

cacao — kakao
cadaver, eris, n — murda
cado, cediti, casum, ere, III — yiqilmoq (yiqilib tushmoq)
caecus, a, um — ko'r
intestinum caecum, i, n. — ko'richak
calamus, i, n. — qamish
calcium, ii, n. — kalsiy
calcaneus, a, um — tovon suyagiga oid
calcar, aris, n — pix
calor, oris, m. — issiq
calvaria, ae, f. — kalla qopqog'i, gumbazi
camphora, ae, f. — kamifara
canaliculus, i, m — yo'l, kanalcha
canalis, is, m. — kanal
cancer, cri, m. — o'sma
caninus, a, um — kuchuk, it
capillaris, e — qilsimon, kapillyar
capillus, i, m. — soch
capio, cepi, **captum**, ere, III — olmoq, tutmoq
capitulum, i, n. — boshcha
capitatus, a, um — boshli
capsula, ae, f. — kapsula
capto, tavi, atum, are, I — ushlar-moq, tutmoq
caput, itis, n. — bosh
carbogenicum, ii, n. — uglerod
carbo, onis, m — ko'mir
carbonas, atis, m. — karbonat
carbonicus, a, um — karbonat

carcinoma, atis, m — o'sma
cardiacus, a, um — yurakka tegishli
caries, ei, f. — suyak chirishi, tish-
 dagi yiringlanish natijasida chirish
carotis, tidis, f — quloq atrofi
carpeus, a, um — kaft usti qismiga
 tegishli
carpus, i, m — kaft
carpo, psi, ptum, ere, III —
 uzmoq, tutmoq
cartilago, inis, f. — tog'ay
carus, a, um — qimmat
catarrhus, i, m. — organizmda
 shilliq pardasining yallig'lanishi,
 katar
causticus, a, um — kaustik
cavitas, atis, f. — bo'shliq
caverna, ae, f — g'ovak, bo'shliq
cavernosus, a, um — g'ovakli
cavo, avi, atum, are, I — teshmoq
cavum, i, n. — bo'shliq
cella, ae, f. — hujayra
cellula, ae, f — hujayra
cellularis, e — hujayraga oid
celo, avi, atum, are, I — bekitmoq,
 yashirmoq
Celsus, i, m. — Sels — qadimgi
 Rim olimi, vrach (m. a. I asr)
centum — yuz
centralis, e — markaziy
cera, ae, f. — mum
ceratus, a, um — mumlangan
cerebralis, e — miyaga oid
cerebrum, i, n — miya
cerebellum, i, n — miyacha
cervix, icis, f. — bo'yin
cervicalis, e — bo'yinga oid
chamomilla, ae, f. — moychechak
chininum, i, n — xinin
charta, ae, f. — qog'oz
charta cerata — mumlangan qog'oz
chirurgus, i, m. — jarroh (xirurg)
chloridum, i, n. — xlorid
chloroformium, ii, n. — xloroform

cholera, ae, f. — vabo
chole, es, f — o't
chorda, ae, f. — tor
chronicus, a, um — xronik, surunkali
cibus, i, m. — ovqat
cinereus, a, um — kulrang
cingulum, i, n. — belbog'
circulatio, onis, f. — aylanish;
circulatio sanguinis — qon
 aylanish
circulus, i, m. — doira; *circulus*
sanguinis maior — katta qon
 aylanish doirasi; *circulus*
sanguinis minor — kichik qon
 aylanish doirasi
circum (rav va kum. s Ass) —
 atrofida, doira
cito — tez; **citius** — tezroq;
citissime — juda tez
clausus, a, um — yopiq
clavicula, ae, f. — o'mrov
clavicularis, e — o'mrovga oid
clinica, ae, f. — kasalxonona, shifo-
 xona
cochlear, aris, n. — qoshiq,
 chig'anoqli nerv
coccyx, **coccygis**, m. — dum,
 quyruq
coccygeus, a, um — quyruqqa oid
cochlea, ae, f — (quloq) chig'anoq
cochlearis, e — chig'anoqli
codeinum, i, n. — kodein
cervicalis, e — bo'yinga oid
coffeinum, i, n. — kofein
cogito, avi, atum, are, I — fikr
 yuritmoq
cognosco, novi, nitum, ere, III —
 bilmoq, tanimoq
colo, avi, atum, are, I — suzmoq
colla, ae, f. — yelim
collega, ae, m. — o'rtoq, hamkasb
collum, i, n. — bo'yincha
colon, i, n. — chamber ichak
color, oris, m. — tus, rang
columna, ae, f. — ustun; *columna*

vertebralis — umurtqa pog'onasi
coma, atis, n — koma
commissura, ae, f — birikma, bitishma
communis, e — umumiy, odatdagi
communicans, antis, f — qo'shuvchi, tutasnuvchi
compactus, a, um — zich, qalin
comparativus, a, um — qiyoslash
completus, a, um — to'liq
compositus, a, um — murakkab
concordia, ae, f — ittifoq, rözilik, hamfikrlik
soncha, ae, f — chig'anoq
conditio, onis, f — shart-sharoit
coniunctiva, ae, f — ko'zning biriktiruvchi pardasi
coniungo, iunxi, iunctum, ere, III — bog'lamoq
conservo, avi, atum, are, I — saqlamoq
consilium, i, n — maslahat, kolsilium
contractio, onis, f — yanchilgan, qisqartirilgan
consistentia, ae, f — quyuq
consuetudo, inis, f — odat
contagiosus, a, um — yuqumli
contra (c.Acc) — qarshi
contritus, a, um — ezilgan
contundo, tudi, tustum, ere, III — to'ymoq
contusio, onis, f — kontuziya, lat yeyish
convallaria, ae, f — marvaridgul
cor, cordis, n — yurak
cornu, us, n — shox
corono, avi, atum, are, I — oxiriga yetkazmoq
corpus, oris, n — tana
corrugator, oris, m. — bujmaytiruvchi muskul
coxa, ae, f. (os) — chanoq suyagi
cortex, icis, m. — po'stloq

corticalis, e — po'stloqqa oid
costa, ae, f — qovurg'a
costalis, e — qovurg'aga oid
cranium, i, n — kalla suyagi
crassus, a, um — yo'g'on; *intestinum crassum* (sm. colon)
srataegus, i, f — do'lana
credo, didi, itum, ere, III — ishonmoq
cresco, crevi, cretum, ere, III — o'smoq
crista, ae, f. — qirra
criticus, a, um — keskin, kritik
periodus critica morbi — kasallikning keskin (kritik) davri
crus, cruris, n — oyoqcha, boldir
cubitus, i, m. — tirsak
cum (c Abl.) — bilan
cum — qachon bo'lsa
cuprum, i, n. — mis
curo, avi, atum, are, I — davolamoq
curriculum, i, n. — yo'l
curvatura, ae, f. — egrilik, burilma
cutaneus, a, um — teriga tegishli
cutis, is, f. — teri
cyanatus, a, um — sianidga oid
cyanidum, i, n. — sianid; *hydrargyri cyanidum* — simob sianid
cystis, is, f. — pufak

D d

digitalis, is, f. — angishvonagul
digitus, i, m. — barmoq
dignosco, gnovi, gnotum, ere, III — aniqlamoq
diluo, dilui, dilutum, ere, III — eritmoq
dilutus, a, um — eritilgan
dimidium, ii, n. — yarim
dionium, i, n. — dionin
disciplina, ae, f. — ta'limot, fan
disco, dici, ere, III — o'qimoq

diu — uzoq
diuretinum, i, n. — diuretin
diversus, a, um — turli, xilma-
 xil, o'xshamagan
divido, visi, visum, ere, III —
 bo'lmoq
divisio, onis, f. — bo'lish
do, dedi, datum, dare, I — bermoq
doceo, cui, ctum, ere, II — o'qimoq
doctrina, ae, f. — o'qish, fan
doctus, a, um — ilmli, olim
dolor, oris, m. — og'riq
domesticus, a, um — uyga
 o'rgatilgan, xonaki
dormio, ivi, itum, ire, IV —
 uxlamoq
dorsum, i, n. — orqa
dosis, is, f. — miqdor; *pro dosi* —
 bir marta ichilsin
da (dentur) **tales doses** — shuncha
 doza ichilsin
ducenti, ae, a — ikki yuz
duco, duxi, ductum, ere, III —
 olib bormoq; *alvum ducere* —
 me'dani tozalamoq
ductus, a, um — o'tkazilgan
dulcis, e — shirin
dum — hali, -ga, -gacha, qadar
duo, duae, duo — ikki
duodecim — o'n ikki
duodecimus, a, um — o'n ikkinchi
duodenum, i, n. — o'n ikki barmoq
 ichak
duplex, icis — ikki qavatli
durus, a, um — qattiq
dyspnoya, es, f. — nafas qisishi,
 xalloslash

E e

e, ex — -dan
ectomia, ae, f. — olib tashlash
edo, edi, esum, ere, III — yemoq,
 ovqatlanmoq
ego — men

eloquens, ntis — sergap, gapga usta
emplastrum, i, n. — malham
emulsum, i, n. — emulsiya
epidermis, idis, f. — teri ustki qavati
epigastrium, ii, n. — qorin usti
 sohasi
epistropheus, i, m. — «aylana-
 digan», ikkinchi bo'yin umurtqasi
ergotinum, i, n. — ergotin
 et — va
ethmoidalis, e — g'alvirsimon
etiam — shuningdek, hatto
euchininum, i, n. — euxinin
exacte — puxta, sinchiklab
exanthematicus, a, um — toshma
exceptio, onis, f. — istisno, mus-
 tasno
exemplar, aris, n. — namuna
exemplum, i, n. — namuna
exitus, us, m. — oxir, natija, oqibat
exitus letalis — o'lim bilan tugash
expers, ertis — ega bo'lmaslik
exploro, avi, atum, are, I —
 tekshirib chiqmoq, kuzatmoq
exspiro, avi, atum, are, I — nafas
 chiqarmoq
extensor, oris, m. — to'g'rilovchi,
 yozuvchi (muskul)
externus, a, um — tashqi, sirtqi
extractio, onis, f. — sug'urib
 tashlash
extractum, i, n. — ekstrakt
extraho, traxi, tractum, ere, III —
 sug'urib olmoq
extremitas, atis, f. — oxiri, qo'l-
 oyoq
exulceratus, a, um — yaralangan

F f

fabula, ae, f. — masal
facialis, e — betga (yuzga) tegishli
facies, ei, f. — yuz, sath
facilis, e — oson (yengil)
factum, i, n. — ish

facio, feci, factum, ere, III – ishlab chiqarmoq
farfara, ae, f. – kuka (dorivor o'simlik)
fascia, ae, f. – muskullarni o'rovchi yupqa parda
febris, is, f. – isitma
fel, fellis, n. – o't
felleus, a, um – o'tga oid
femininus, a, um – ayolga oid
femur, oris, n. – son suyagi
fermentum, i, n. – ferment
ferrum, i, n. – temir
festino, avi, atum, are, I – shoshilmoq
fibra, ae, f. – tola
fibrosus, a, um – tolali
fibula, ae, f. – kichik boldir suyagi
figura, ae, f. – tashqi ko'rinish
fili, icis, m. – qirqquloq
filtro, avi, atum, are, I – suzmoq
finio, ivi, itum, ire, IV – tamomlamoq
finis, is, m. – tamom
fio, factus, sum, fieri – hosil bo'lmoq
firno, avi, atum, are, I – mahkamlamoq, mustahkamlamoq
firmus, a, um – mahkam
fissura, ae, f. – yoriq, darz
flavus, a, um – sariq
flexio, onis, f. – bukish
flexor, oris, m. – bukuvchi (muskul)
floro, florui, ere, III – gullamoq
flos, floris, m. – gul
fluctuans, ntis – tebranuvchan, tebranayotgan, ikkilanuvchan
fluidus, a, um – suyuq
foeniculum, i, n. – shivit
folium, ii, n. – barg, yaproq
fons, fontis, m. – chashma, manba, buloq
foramen, inis, n. – teshik, yoriq
forma, ae, f. – shakl, tashqi qiyofa

formo, avi, atum, are, I – shakliga keltirmoq, tayyorlanmoq
formosus, a, um – chiroyli
fortis, e – jasur
fossa, ae, f. – chuqurlik, chuqur
fortuna, ae, f. – taqdir
fractura, ae, f. – sinish
frangula, ae, f. – itjumrut
frenulum, i, n. – yugancha
frictio, onis, f. – surtish
frigidus, a, um – sovuq
frons, frontis, f. – peshona, manglay
frontalis, e – peshonaga, manglayga tegishli
fructuosus, a, um – serhosil, samarali, sermahsul
fructus, us, m. – meva
fulcio, isi, itum, ire, IV – tiramoq
functio, onis, f. – vazifa
fundamentum, i, n. – fundament – asos
funiculus, i, m. – chilvir, tizimcha
fundus, i, m. – tub
fuscus, a, um – qoramtir

G g

galenus, i, m. – Galen – Rim vrachi, tabiatshunos (m. a. 130–200 yy.).
gaster, tris, f. – me'da, oshqozon
gastricus, a, um – me'daga oid; *succus gastricus* – me'da shirasi
gastritis, itidis, f. – me'da shilliq qavatining yallig'lanishi
gaudeo, gavisus sum, gaudere, II – shodlanmoq
gelatinosus, a, um – jelatin
gemma, ae, f. – kurtak
genero, avi, atum, are, I – tug'moq, vujudga keltirmoq
genu, us, n. – tizza, bukma
genus, eris, n. – nasl – jins

gingiva, ae, f. — milk (tish milki)
glaber, bra, brum — taqir
glacialis, e — muzli
glandula, ae, f. — bez
gloria, ae, f. — shuhrat
glucosum, i, n. — uzum shirasi
glycerinum, i, n. — glitserin
glycyrrhiza, ae, f. — chuchukmiya,
qizilmiya, shirinmiya
gramma, atis, n. — gramm
gravis, e — og'ir
grossus, a, um — yirik
gustus, us, m. — maza, ta'm
gutta, ae, f — tomchi

H h

habeo, bui, bitum, ere, II — ega
bo'lmoq, tutmoq
haemostaticus, a, um — qon
to'xtatadigan (dori)
haereo, haesi, haesum, ere, III —
mahkam yopishmoq
hallex (halux), icis, m. — oyoqning
bosh barmog'i
harminum, i, n. — garmin
helianthus, i, m. — kungaboqar
hepar, atis, n. — jigar
herba, ae, f. — o't
hiatus, us, m. — yoriq, teshik
his, haec, hoc — bu, shu
Hippocrates, is, m. — Gippokrat,
mashhur yunon vrachi, qadimgi
dunyo ilmiy meditsina fani asos-
chisi (m. a. V asr)
homo, inis, m. — odam, kishi
honor, oris, m. — shon, sharaf
hora, ae, f. — soat
horizontalis, e — gorizontal
humanus, a, um — odam, odamiy,
insoniy
humerus, i, m. — yelka
humor, oris, m. — suyuqlik, nam
hydrargyrum, i, n. — simob

hydrogenium, ii, n. — vodorod
hyoscyamus, i, n. — mingdevona
hyper — o'ta, ortiq
hypertonia, ae, f. — qon bosimining
ko'tarilishi
hypnoticus, a, um — gipnozga oid
hypo — tagida, ostida degan ma'-
noni ifodalovchi old qo'shimcha
hypogastrium, ii, n. — qorin osti
sohasi

I i

iaceo, cui, citum, ere, II — joy-
lashmoq
ibi — u yerda
ichthyolum, i, n. — ixtiol
iecur, oris, n. — jigar
igitur — demak
ignis, is, m. — olov
ille, illa, illud — u, anovi
immobilis, e — harakatsiz
impedio, ivi, itum, ire, IV —
buyurmoq
impero, avi, atum, are, I —
hokimlik qilmoq
impleo, evi, etum, ere, II —
to'ldirmoq
in (Acc. Abl.) — -ga, -da; *in vitro*
nigro — qora shisha idishda
incisio, onis, f. — kesish
incisivus, a, um — kesuvchi
incisura, ae, f. — kesma
incognitus, a, um — noma'lum
incomplectus, a, um — to'lmagan
incubatio, onis, f. — kasallikning
yuqqan kunidan to birinchi
alomatlari paydo bo'lguniga qadar
o'tadigan yashirin davr
infans, ntis, m, f — bola
infectio, onis, f. — kasallikning
yuqishi, yuqtiruvchi manba
inferior, ius — pastki
inflammatio, onis, f. — yallig'lanish
infra (c Acc.) — ost, ostki

infraorbitalis, e – ko‘z osti
infusum, i, n. – damlama
ingrediens, ntis – kiruvchi (-ga)
inhalatio, onis, f. – ingalatsiya,
 nafas olidirib davolash
injectio, onis, f. – tomirga, teri
 ostiga dori yuborish (ukol qilish)
initium, ii, n. – boshlanish
insanabilis, e – davosiz
insolubilis, e – erimaydigan
insectum, i, n. – hasharot
inspiro, avi, atum, are, i – nafas
 olmoq
instar – o‘xshash
instrumentum, i, n. – asbob
intellego, lexi, lectum, ere, III –
 fikr yuritmoq
inter (Acc.) – ora, oraliq
interdum – ba‘zan
internus, a, um – ichki
interosseus, a, um – suyak orasi
intestinum, i, n. – ichak
duodenum, i, n – o‘n ikki barmoqli
 ichak; *crassum duodenum* – yo‘g‘on
 ichak; *caecum duodenum* – ko‘r
 ichak; *rectum duodenum* – to‘g‘ri
 ichak
tenuis – ingichka ichak
ieiunum – achchiq (och) ichak
intimus, a, um – ichki qatlami,
 eng ichkarigi
intra (c Acc.) – ichidagi degan ma‘-
 noni bildiruvchi old qo‘shimcha
intracutaneus, a, um – teri ichiga
 oid
intro, avi, atum, are, I – kirmoq
invalidus, a, um – kuchsiz, dar-
 monsiz
inversus, a, um – ag‘darilgan
iodidum, i, n. – yodid
iodoformium, ii, n. – yodoform
iodum, i, n. – yod
isotonicus, a, um – teng bosimli

J j

jungo, nxi, nctum, ere, III –
 birlashtirmoq, qo‘shmoq
juventus, utis, f. – yoshlik
juvo, juvi, jutum, juvare, I –
 yordam bermoq, yengillashtirmoq

K k

kalium, ii, n. – arabcha kaliy.

L l

labium, ii, n – lab
labor, oris, m. – ish, mehnat
laboro, avi, atum, are, I –
 ishlamoq
ac, lactis, n. – sut
lacer, era, erum – yirtiq, yirtilgan
lacrimalis, e – ko‘z yoshiga tegishli
laesus, a, um – zararlangan,
 yaralangan
lamella, ae, f. – pilakcha
lana, ae, f. – yung
lanolinum, i, n. – lanolin
lapis, idis, m. – tosh
lapsus, us, m. – yiqilish; *lapsus*
linguae – so‘zda adashish
largus, a, um – sahiy
laryngitis, itidis, f. – hikildoqning
 yallig‘lanishi
lateralis, e – yondagi
latinus, a, um – lotincha
latus, eris, n. – yon, tomon
latus, a, um – keng, serbar
laudo, avi, atum, are, I –
 maqtamoq
lavo, avi, atum, are, I – yuvmoq
lago, legi, lectum, ere, III –
 o‘qimoq
lente – sekin
leo, leonis, m. – sher
lepus, oris, m. – quyon

letalis, e — o'ldiradigan
levator, oris, m. — ko'taruvchi
lex, legis, f. — qonun
libenter — jon deb
liber, bri, m. — kitob
lien, lienis, m. — taloq
ligamentum, i, n. — boylam,
 bog'ich
limpidus, a, um — tiniq
linea, ae, f. — chiziq
lingua, ae, f. — til
lingualis, e — tilga tegishli
linimentum, i, n. — suyuq maz
linum, i, n. — zig'ir
liquidus, a, um — suyuq
liquiritia, ae, f. — chuchukmiya,
 qizilmiya, shirinmiya
liquor, oris, m. — suyuqlik
littera, ae, f. — harf
litterae, arum, (plur.), f. — yozuv,
 fanlar
lobus, i, m. — bo'lak
locatus, a, um — o'rinlashgan,
 joylashgan
locus, i, m. — joy
longitudinalis, e — uzunasiga
longus, a, um — uzun
lumbalis, e — belga oid
lupus, i, m. — bo'ri
luxatio, onis, f. — chiqish
lymphaticus, a, um — limfaga oid

M m

maceratio, onis, f. — bukish
macula, ae, f. — dog'
maximus, a, um — eng katta
magis — kattaroq
magister, tri, m. — o'qituvchi
magnesium, ii, n. — magniy
magnitudo, inis, f. — hajm
malignus, a, um — yomon sifatli
magnus, a, um — katta

maialis, e — may
malus, a, um — yomon
mamma, ae, f. — ayol ko'kragi,
 ko'krak bezi
mandibula, ae, f. — pastki jag'
malum, i, n. — yovuzlik
maneo, mansi, nsum, ere, II —
 qolmoq
manubrium, ii, n. — dasta
manus, us, f. — qo'l, kaft
mare, is, n. — dengiz
margo, inis, m. — chet, chegara,
 qirg'oq
mas, maris, m. — erkak
masculinus, a, um — erkakka oid
massa, ae, f. — massa
mater, matris, f. — ona (*pia mater* —
 miyaning yumshoq pardasi; *dura*
mater — miyaning qattiq pardasi)
materia, ae, f. — modda
maxilla, ae, f. — yuqori jag'
mays, maydis (mais, maidis), f. —
 makkajo'xori
meatus, us, m. — yo'l, kanal
medeor, mederi, II — davolamoq
medialis, e — o'rtaga yaqin
medicamentum, i, n. — dori
medicatrix, icis — shifobahsh
medicatus, a, um — davolashga oid
medicina, ae, f. — tibbiyot, davo-
 lash ilmi
medicus, i, m. — doktor
medius, a, um — o'rtadagi
medulla, ae, f. — miya
medulla ossium — iliq suyak miyasi
 (ko'migi)
membrana, ae, f. — parda
membranaceus, a, um — pardali
membrum, i, n. — bo'lak, a'zo
mens, mentis, f. — aql, ruh
mensalis, e — ovqatga oid
mensis, is, m. — oy
mentha, ae, f. — yalpiz

mentha piperita — qalampir yalpiz
mentholum, i, n. — mentol
mesogastrium, ii, n. — qorinning
 o'rtasi qismi
metacarpalis, e — kaft suyagiga oid
metacarpus, i, m. — qo'l kafti
metallum, i, n. — metall
methodus, i, f. — usul
microorganismus, i, m. —
 mikroorganizm
minimus, a, um — juda kichik
mineralis, e — mineral
minor, minus — kichikroq
misceo, scui, xtum, ere, II —
 aralash-tirmoq
mixtio, onis, f. — aralash-tirish
mixtura, ae, f. — aralashma
mobilis, e — harakatchan
modus, i, m. — usul
molaris, e (dens) — oziq tish
mollis, e — yumshoq
morbis, i, m. — kasallik
morphinum, i, n. — morfin
mors, mortis, f. — o'lim
mortifer, era, erum — o'ldiradigan
mortuus, a, um — o'lgan
mos, moris, m. — urf, odat
moveo, movi, motum, ere, II —
 qo'zg'atmoq, harakatlantirmoq
mucilago, inis, f. — shilliq
multo — ancha, ko'p
multus, a, um — ko'p
munio, ivi, itum, ire, IV — himoya
 qilmoq, mustahkamlamoq
muriaticus sm. **hydrochloricus**
musca, ae, f. — pashsha
musculosus, a, um — sermuskul
musculus, i, m. — muskul
muto, avi, atum, are, I —
 o'zgartirmoq
myocardium, ii, n. — yurak muskuli
myologia, ae, f. — muskullar
 haqidagi fan

N n

naphthalanum, i, n. — naftalan
narcosus, is, of. — narkoz — uxlatib
 qo'yish
naris, is, f. — burun teshigi
narro, avi, atum, are, I — aytmoq,
 hikoya qilmoq
nasalis, e — burunga oid
nascor, natus sum, nasci — tug'il-
 moq, paydo bo'lmoq
natrium, ii, n. — natriy
natura, ae, f. — tabiat
naturalis, e — tabiiy
nasus, i, m. — burun
necessarius, a, um — zaruriy
ne — ma, emas;
neco, avi, atum, are, I — yo'qot-
 moq, o'ldirmoq
nervosus, a, um — nervga oid,
 asabiy
nervus, i, m — nerv
neuter, tra, trum — o'rtacha
nicotinicus, a, um — nikotin
niger, gra, grum — qora
nihil — hech narsa
nitens, ntis — yaltiroq
niteo, tui, ere, II — yaltiramog
nitras, atis, m — nitrat
nitrogenium, ii, n. — azot
nocens, entis — zarar yetkazadigan
nocea, cui, citum, ere, II — zarar
 yetkazmoq;
noli, nocere — zarar yetkazma
 nolens, ntis — istamaydigan
nomen, inis, n. — nom, ism
nomino, avi, atum, are, I — atamoq
non — emas, — ma
nonnullus, a, um — birmuncha
nos — biz
normalis, e — normal
nostrer, nostra, nostrum — bizning
nota, ae, f. — belgi
novus, a, um — yangi

nucha, ae, f. — ensa
nullus, a, um — hech qanday
numerus, i, m. — son
nunc — endi
nutrio, ivi, itum, ite, IV — oziqlan-
tirmoq
nutritius, a, um — oziqlantiruvchi
nux, nucis, f. — yongʻoq

O o

obduco, duxi, ductum, ere, III —
oʻrab olmoq
oblata, ae, f. — oblatka
obliquus, a, um — qiya, qiyshiq
observo, avi, atum, are, I —
tomosha qilmoq, kuzatmoq
obtineo, tinui, tentum, ere, II —
ega boʻlmoq, mustahkam tutmoq
obturatus, a, um — berk
occipitalis, e — ensaga oid
octavus, a, um — sakkizinchi
octo — sakkiz
oculus, i, m. — koʻz
oesophagus, i, m. — qiziloʻngach
officina, ae, f. — dorixona
oleum, i, n. — moy
oleum jecoris (Aselli) — baliq moyi
oleum Ricini — kanakunjut moyi
olla, ae, f. — banka
olfactus, us, m. — hidlov
omnis, e — hamma, har bir
operatio, onis, f. — harakat, ish
ophthalmicus, a, um — koʻzga oid
opium, ii, n. — afyun
oportet, tuit, ere, II — kerak
opticus, a, um — koʻrishga oid
optimus, a, um — juda yaxshi
opus, operis, n. — ish, hosil
orbita, ae, f. — koʻz kosasi
orbitalis, e — koʻz kosasiga oid
organismus, i, m. — organizm
organon (um), i, n. — aʼzo (organ)

orno, avi, atum, are, I — bezamoq
os, oris, n. — ogʻiz
os, ossis, n. — suyak
osseus, a, um — suyakka oid
otium, ii, n. — dam olish
ovis, ovis, f. — qoʻy
ovum, i, n. — tuxum
oxydatus, a, um — oksidlangan
oxygenium, ii, n. — kislorod

P p

palpatio, onis, f. — paypaslab
koʻrish
palpebra, ae, f. — qovoq
pantocrinum, i, n. — pantokrin
panniculus, i, m. — qavat, qatlam
panniculus adiposus — teri ostidagi
yog qavati
papaver, eris, n. — koʻknor
papilla, ae, f. — soʻrgʻich
par, paris — bir xil, teng, juft
par, paris, n. — juft
parathyreoidinum, i, n. — para-
tireoidin
pararus, a, um — tayyorlangan
parietalis, e — devorga tarqalgan
qism, boshning tepa suyagiga oid
paro, avi, atum, are, I — tayyor-
lamoq
parotitis, itidis, f. — quloq oldi
bezining yalligʻlanishi
pars, partis, f. — qism
partus, us, m. — tugʻish
parvus, a, um — kichik
pater, patris, m. — ota
patria, ae, f. — vatan
pax, pacis, f. — tinchlik
pectoralis, e — koʻkrakka oid
pectus, oris, n. — koʻkrak
pelvis, is, f. — chanoq
penicillinum, i, n. — penitsillin
pepsinum, i, n. — pepsin
per (c Acc.) — orqali, ustidan

per os — og'iz orqali
perforo, avi, atum, are, I —
teshmoq, sanchib olish
perforatus, a, um — teshilgan
periculosus, a, um — xavf, xatarli
periodontitis, itidis, f. — tish
ildizlari pardasining yallig'lanishi
periodus, i, f. — davr
periodus critica — keskin kritik davr
periosteum, i, n. — suyak usti
pardasi
periploca, ae, f. — chirmovuqgul
peroxydatus, a, um — peroksid-
langan
perpetuus, a, um — adabiy, uzluksiz
persicum, i, n. — shaftoli
pes, pedis, m. — oyoq
pessimus, a, um — juda yomon
pharynx, yngis, m. — halqum
pilula, ae, f. — hab dori
pilus, i, m. — soch
piper, eris, n. — murch, qalampir
piperitus, a, um — qalampirli
piscis, is, m. — baliq
pituitrinum, i, n. — pituitrin
pix, picis, f. — qatron
pix liquida — qoramoy
planta, ae, f. — o'simlik
planus, a, um — tekis, silliq, yassi
plene — to'la
plumbum, i, n. — qo'rg'oshin
plumbi acetas — qo'rg'oshin asetat
pluralis, e — ko'plik
pneumonia, ae, f. — o'pkaning
yallig'lanishi, zotiljam
pollex, pollicis, m. — qo'lning bosh
barmog'i
pomatus, a, um — olma
pono, posui, situm, ere, III —
(qo'ymoq) tutmoq
porcelanicus, a, um — chinni
porto, avi, atum, are, I — olib
bormoq
possum, potui, posse — olmoq

potest — oladi
post (c Acc.) — keyin, orqadagi,
keyingi
posterior, ius — orqadagi, ortki
potens, ntis — qudratli, kuchli
potentia, ae, f. — qudrat, kuch
potius — tezda, yaxshiroq
praecipitatus, a, um — cho'ktirilgan
praecipue — xususan, ayniqsa
praemolaris, e (dens) — kichik oziq
tish
praeparatio, onis, f. — tayyorlash
praeparatum, i, n. — preparat
praeparo, avi, atum, are, I —
tayyorlamoq
praescribo, scripsi, scriptum,
ere, III — yozib bermoq
primus, a, um — birinchi
principium, ii, n. — boshlanish
pro (c Abl.) — uchun, -ga
processus, us, m. — o'siq, o'simta
prodest — foydali
profundus, a, um — chuqur
prognosis, is, f. — oldindan aytib
berish
progressivus, a, um — progressiv
prolapsus, us, m. — tushishi
prominens, ntis — chiqib turuvchi
proprior, ius — juda yaqinroq
proprius, a, um — asli, xususiy
pruritus, us, m. — qichish
publicus, a, um — ijtimoiy
puer, pueri, m. — o'g'il bola, chaqaloq
pugno, avi, atum, are, I — urishmoq
pulcher, chra, chrum — chiroyli,
go'zal
pulmo, onis, m. — o'pka
punctum, i, n. — nuqta
pulpa, ae, f. — yumshoq modda, et
pulso, avi, atum, are, I — tepmoq
pulsus, us, m. — qon tomir urishi,
puls
pulvis, eris, m. — poroshok
purus, a, um — toza

Q q

quadragesima — qirq
quadriceps, i pitis — to'rt boshli
quaero, sivi, situm, ere, III —
 ehtiyoj sezmoq, ahtarmoq
quantum satis — qancha kerak bo'lsa
quartus, a, um — to'rtinchi
quattuor — to'rt
quercus, us, f. — eman
quies, etis, f. — tinchlik, orom
quindecim — o'n besh
quini, ae, a — beshtadan
quinque — besh
quintus, a, um — beshinchi

R r

rabies, ei, f. — quturish (kasallik),
 g'azab
radialis, e — bilak suyagiga oid
radiatus, a, um — nursimon
 (bilakka xos)
radius, ii, n. — bilak suyagi
radix, icis, f. — ildiz
ramosus, a, um — sertarmoq
ramus, i, m. — shox, tarmoq
ramulus, i, m. — shoxcha
rarus, a, um — siyrak
rasus, a, um — qirib tozalangan
racens, ntis — yangi
recenter — yangi
recipio, recepi, ceptum, ere, III —
 qaytarib olmoq, olmoq
rectificatus, a, um — tozalangan
rectum (intestinum), i, n. — to'g'ri
 ichak
rectus, a, um — to'g'ri
reditus, us, m. — qaytalanish
reduco, duxi, ductum, ere, III —
 orqaga qaytmoq
refrigero, avi, atum, are, I —
 sovitmoq
regio, onis, f. — soha

remedium, ii, n. — dori, dori-
 darmon
ren, renis, m. — buyrak
renalis, e — buyrakka oid
reperio, reperi, repertum, ire, IV —
 topmoq
repetitio, onis, f. — takrorlash
repeto, tivi, titum, ere, III —
 takrorlamoq
res, rei, f. — narsa, ish
risus, us, m. — kulgi
resistentia, ae, f. — qarshilik
respiro, avi, atum, are, I — nafas
 chiqarmoq
rete, is, n. — to'rt
rheum, i, n. — ravoch
rhizoma, atis, n. — ildizpoya
ricinus, i, m. — kanakunjut
robur, oris, n. — kuch
Roma, ae, f. — Rim
ruber, bra, brum — qizil
rubor, oris, m. — qizarish

S s

saccharum, i, n. — qand
saccus, i, m. — xalta
saccuso lacrimalis — ko'z yoshi
 xaltachasi
saepe — tez-tez
sal, salis, m., n. — tuz
salicylas, atis, m. — salitsilat
saluber, bris, bre — shifobahsh
salus, utis, f. — sog'liq, omonlik
salveo, -, -, ere, II — sog'-salomat
 yashamoq
sanans, ntis — sog'aytiradigan
sanguifer, era, erum — qon
 eltuvchi
sanguis, inis, m. — qon
sanies, ei, f. — qonli yiring
sanitas, atis, f. — sog'liq
sano, avi, atum, are, I — davolamoq
sanus, a, um — sog'

sapiens, entis – dono, donishmand
sapo, onis, m. – sovun
sapor, oris, m. – maza, ta'm
satis – ancha, hetarli
scabies, ei, f. – qo'tir
scapula, ae, f. – kurak
scatula, ae, f. – quticha
skeleton (um), i, n. – skelet
schola, ae, f. – maktab
scientia, ae, f. – bilim
scribo, psi, ptum, ere, III –
yozmoq
secale, is, n. – javdar
secale cornutum – javdar qoramig'i
secerno, crevi, cretum, ere, III –
chiqarmoq, ajratmoq
secundus, a, um – ikkinchi
sed – lekin, ammo, biroq
sedativus, a, um – tinchlanti-
radigan
seiungo, iunxi, iunctum, ere, III –
ajratmoq
semel – bir marta
semen, inis, n. – urug'
semi – yarim
semilunaris, e – o'roqsimon,
yarimoysimon
semper – hamisha
Seneca, ae, m. – Seneka –
mashhur rim yozuvchisi va olimi
(m. a. I asr)
senilis, e – qarilikka oid
sensus, us, m. – sezgi
sentio, sensi, sensum, ire, IV –
sezmoq
septem – yetti
septum, i, n. – to'siq, devorcha
series, ei, f. – qator
sero – kech
serotinus, a, um – kechki; *dens*
serotinus – aql tish
serus, a, um – kech, davomli
servo, avi, atum, are, I – saqlamoq
servio, ivi, itum, ire, IV – xizmat
qilmoq

seu – yoki
sex – olti
sexagesimus, a, um – oltmishinchi
sexaginta – oltmish
si – agar
sicco, avi, atum, are, I – quritmoq
siccus, a, um – quruq
sigillum, i, n. – kalit
signo, avi, atum, are, I –
belgilamoq
signatura, ae, f. – belgi
signum, i, n. – belgi
silvester, tris, tre – o'rmon
simplex, icis – oddiy
sine (c Abl.) – siz
singularis, e – birdan-bir, yagona
sinister, tra, trum – so'l, chap
sinuatus, a, um – bukilgan
sinus, us, m. – bo'shliq, chuqurlik
sirupus, i, m. – sharbat
sive – q. **seu**
solanum, i, n. – ituzum
solidus, a, um – zich, mahkam,
pishiq
solubilis, e – eritilgan
solutio, onis, f. – eritma
solvo, solvi, lutum, ere, III –
eritmoq
somnifer, era, erum – uxlatadigan
dori
species, ei, f. – yig'ma
spermaticus, a, um – urug'lik
spero, avi, atum, are, I – umid
qilmoq
sphenoidalis, e – ponasimon
spina, ae, f. – qirra
spinalls, e – orqa miyaga oid, o'tkir
qirrali
spinusus, a, um – qirrali
spiritus, us, m. – ruh, spirt
spiritus vini – vino spirti
spiro, avi, atum, are, I – nafas
olmoq

spissus, a, um — quyuq
spongiosus, a, um — g'ovakli
spurius, a, um — soxta
squamosus, a, um — tangachali
stadium, ii, n. — davr, oraliq
stannum, i, n. — qalay
statim — darhol
status, us, m. — ahvol, holat
sterilis, e — sterilizatsiya qilingan
sterilisatus, a, um — sterillangan
steriliso, avi, atum, are, I —
sterillamoq
sternum, i, n. — ko'krak, to'sh
stigma, atis, n. — gulning onalik
ustunchasi; *stigmata maydis* —
makkajo'xori gulining onalik
ustunchasi
streptocidum, i, n. — streptotsid
strophantus, i, m. — strofant
structura, ae, f. — tuzilish
strychninum, i, n. — strixnin
studeo, dui, —, ere, II — o'qimoq
studium, ii, n. — o'qish
stultus, a, um — tentak
sub (Acc. va Abl.) — ostki
subcutaneus, a, um — teri osti
sublevo, avi, atum, are, I —
yengillashtirmoq
substantia, ae, f. — modda
subtilis, e — ingichka, mayda
succurro, curri, cursum, ere, III —
istiqboliga chiqmoq, yordam
bermoq
succus, i, m. — shira
sudor, oris, m. — ter
sudorifer, fera, ferum — terga oid
sulcus, i, m. — egat, tarnovcha
sulfur, uris, n — oltingugurt
sulfas, atis, m — sulfat
sulfidum, i, n — sulfid
sulfuricus, a, um — sulfat
sulfuratus, a, um — sulfid
sum, fui, esse — bor bo'lmoq,
yordamchi fe'l

sumo, sumps, mptum, ere, III —
ichmoq, olmoq
sumptio, onis, f. — ichish
super — yuqorigi, ustki
superficialis, e — yuzaki
superficies, ei, f. — yuza, sath
superior, ius — ustki
suppositorim, ii, n. — shamcha
supra — q. **super**
supremus, a, um — juda baland
sura, ae, f. — boldir
sutura, a, um — chok
symptoma, atis, n. — belgi
synthomycinum, i, n. — sintomitsin
systema, atis, n. — sistema
systole, es, f. — yurak qisqarishi
(torayishi, siqish)

T t

tabula, ae, f. — taxta
tabletta, ae, f. — tabletka
taceo, cui, citum, ere, II — jim
turmoq
tactus, us, m. — sezish
talcum, i, n. — talk
tego, texi, tectum, ere, III —
yopmoq
tegmen, inis, n. — tom, qopqoq
tela, ae, f. — to'qima
temporalis, e — chakkaga oid
tempus, oris, n. — vaqt
tendo, inis, m. — pay
tenuis, e — yupqa
ter — uch marta
terebinthina, ae, f. — terepentin;
oleum terebinthinae — skipidar
teres, etis — yumaloq
terni, ae, a — uchtdan
tero, trivi, tritum, ere, III —
ishqalamoq
terra, ae, f. — yer
tertius, a, um — uchinchi
thea, ae, f. — choy

thermopsis, idis, f. — afsonak, kandimiya
thiocolum, i, n. — tiokol
thoracalis, e — ko'krakka oid
thorax, acis, m. — ko'krak qafasi
thymolum, i, n. — timol
thyreoides, a, um — qalqonsimon
thyreoidinum, i, n. — tireoidin
tibia, ae, f. — katta boldir suyagi
tinctura, ae, f. — tindirma
toxicus, a, um — zaharli
toxinum, i, n. — zahar
trachea, ae, f. — kekirdak
traho, traxi, tractum, ere, III — sudramoq
transfusio, onis, f. — quyish
transversus a, um — ko'ndalang
tres, tria. — uch
triceps, i pitis — uch boshli
triginta — o'ttiz
trigonalis, e — uch burchakli
tritus, a, um — kukunlangan, qirilgan
trochlearis, e — g'altaksimon
tropicus, a, um — tropik
truncus, i, m. — tana, gavda
tu — sen
tuber, eris, n. — bo'rtiq, do'mboq
tuberculum, i, n. — tepacha, do'mboqcha
tumor, oris, m. — o'sma
turbidus, a, um — loyqa
tussis, is, f. — yo'tal
tympanum, i, n. — nog'ora bo'shlig'i
typhus, i, m. — terlama;
t. abdominalis — ich terlama;
t. recurrens — qaytalanma terlama;
t. exanthematicus — tepkili terlama.

U u

ubi — qayerda; -ganda
ulcus, eris, n. — yara, jarohat
ulna, ae, f. — tirsak suyagi

undecimus, a, um — o'n birinchi
unguentum, i, n. — surtma dori
unguis, is, m. — tirnoq
unus, una, unum — bir
urina, ae, f. — siydik
urtica, ae, f. — chayono't
ursus, i, m. — **ayiku s i t a t u s**, a, um — qo'llaniladigan
usura, ae, f. — ortiqcha
usus, us, m. — iste'mol qilinishi, foydalanish, tajriba; *ad usum internum* — ichga ishlatish uchun; *ad usum externum* — sirtga ishlatish uchun
ut — uchun
utilis, e — foydali
uva, ae, f. — uzum
uva ursi — «ayiquzum» (dorivor o'simlik).

V v

vagina, ae, f. — qin
vagus, a, um — adashgan
valeo, lui, litum, ere, II — sog' bo'lmoq
vale — assalom
valeriana, ae, f. — valeriana
valetudo, inis, f. — sog'liq
validus, a, um — sog'
valvula, ae, f. — qopqoq
varius, a, um — turli, har xil
vas, vasis, n. — idish, tomir
vaselinum, i, n. — vazelin
veho, vexe, vectum, ere, III — eltmoq, ko'tarmoq
vena, ae, f. — vena
venenum, i, n. — zahar
venio, veni, ventum, ire, IV — kelmoq
venosus, a, um — venaga oid
venter, ventris, m. — me'da
ventriculus, i, m. — qorincha
verbum, i, n. — so'z, fe'l

veritas, atis, f. — haqiqat, chin
vernalis, e — bahorgi
verus, a, um — haqiqiy, chin
veronalum, i, n. — veronal
versus, a, um — to'ntarilgan
vertebra, ae, f. — umurtqa
vertebralis, e — umurtqaga oid
vesica, ae, f. — pufak
viburnum, i, n. — bodrezak
victoria, ae, f. — g'alaba
video, vidi, visum, ere, II —
ko'rmoq
viginti — yigirma
vinco, vici, victum, ere, III —
yengmoq
vinum, i, n. — vino
vir, viri, m. — er, erkak kishi
viridis, e — yashil
virus, i, n. — virus
vis (Gen. vi), f. — kuch
visceralis, e — ichki organlarga oid
viscus, eris, n. (plur. — viscera,
erum) — ichki organlar
visus, us, m. — ko'rish
vita, ae, f. — hayot

vitium, ii, n. — nuqson, kamchilik
vitium cordis — yurak porogi
vitreus, a, um — shishasimon
vitrum, i, n. — shisha, shisha idish
vivo, vixi, victum, ere, III —
yashamoq
vocalis, e — jarangli, tovushli
voco, avi, atum, are, I — atamoq
vola, ae, f. — kaft
volo, avi, atum, are, I — uchmoq
vomicus, a, um — qustiruvchi;
nux vomica — qustiruvchi yong'oq
vox, vocis, f. — tovush
vulnus, eris, n. — jarohat

X x

xeroformium, ii, n. — kseroform

Z z

zincum, i, n. — rux
zygoma, atis, n. — yonoq suyagi
zygomaticus, a, um. — yonoq
suyagiga oid

O'ZBEKCHA—LOTINCHA LUG'AT

A

avval — ante
ayol — femina,ae f
azot — nitrogenium, i n
azotga oid — nitricus,a,um
azotli — nitrosus,a,um
a'zo — organum, i n;organismus, i m
aylantirmoq — verto, ere 3
aylanma — circumflexus,a,um
ayrisimon — thymus,i m
allergiya — allergia,ae f
aloy — aloë,es f
aluminium — aluminium, i n
amidopirin — amidopyrinum, i n
ammoniy — ammonium,i n
ampula — ampulla,ae f
anatomiyaga oid —anatomicus,a,um
aniqlash — diagnosis,is f
analiz (tekshirish) — analysis,is f
anor — granatum,i n
aorta — aorta,ae f
arpabodiyon — anisum, i n
arpabodiyonga oid — anisatus,a,um
arteriyaga oid — arteriosus,a,um
arteriyalar ichiga oid —
intraarterialis,e
arteriya (qizil qon tomiri) —
arteria,ae f
asab — nervus,i m
asabga oid — nervosus,a,um
asosiy — basilaris,e
asos — basis,is f

B

barmoq — digitus,i,m
barmoqqa tegishli — digitalis,e
barmoq suyaklari — phalanx,ngis,f
baland — altus,a,um
bachadon — uterus,i,m
bachadon ustki pardasi —
perimetrium,i,i,n
bez — glandula,ae,f
bel — lumbus,i,m
bemor ayol — aegrota,ae,f
bemor erkak — aegrotus,i,m
besh — quinque
bet — facies,ei,f
bet suyagi — zygoma,atis,n
bet suyagiga oid —
zygomaticus,a,um
betga oid — facialis,e
bet, yuz — facies,ei,f
birinchi buyin umurtqasi — atlas,
antis,m
bitishma — commissura,ae,f
bilak suyagi — radius,i,m
bilak — antebrachium,i,n
birlashtiruvchi — communicans,antis
bilakka oid — radialis,e
bilak yelkaga oid — brachiradialis,e
bod kasalligi — rheumatismus,i,n
boldir — crus,cruris,n
bosh suyagining tepa qismi,
cho'qqisi — vertex,icis,m

bosh miya – cerebrum, i, n
botiq – concavus, a, um
bog‘lanish – connexio, onis, f
bog‘lama – ligamentum, i, n
bronxga oid – bronchialis, e
bronx – bronchus, i, m
burun – nasus, i, m
burunga oid – nasalis, e
burun teshigi – naris, is, f
burun oldi – paranasalis, e
burchakli – angularis, e
burchak – angulus, i, m
buyrak – ren, renis, m.
buyrakka oid – renalis, e
buyrak jomi – pelvis renalis
buyrakka yaqin – adrenalis, e
burmasimon – spiralis, e
bukilgan – flexura, ae, f
bukuvchi – flexor, oris, m
bukish – flexio, onis, f
bugun – hodie
bo‘yinturuq – iugum, i, n
bo‘yinturuqqa oid – iugularis, e
bo‘yinga tegishli – cervicalis, e
bo‘yin, bo‘yinch – cervix, icis, f,
collum, i, n
bo‘g‘inlararo – interarticularis, e
bo‘g‘inlar haqidagi ta‘limot –
arthrologia, ae, f
bo‘g‘inga tegishli – articularis, e
bo‘g‘in – articulatio, onis, f
buzilmaydigan holat –
coservatus, a, um
bo‘shliq – cavum, i, n
bo‘sh, ozod – liber, era, erum
bo‘sh – cavus, a, um

D

dasta – manubrium, i, n
daraxt – arbor, oris, f
davolash – curatio, onis, f
davolashga oid – curo, are, l
davr – stadium, i, n, periodus, i, m
darmana – cina, ae, f
darhol – statim
darvoza – porta, ae, f
deltasimon – deltoideus, a, um
deltasimon, ko‘krakka oid –
deltodeopectoralis, e
devor – paries, etis, m
diafragma – diaphragma, atis, n
dimog‘ suyagi – vomer, eris, m
donolik – sapientia, ae, f
donishmand – sapiens, ntis
dorivor o‘tlar yig‘masi – species, ei, f
dori-darmon – medicamentum, i, n
dorivor – officinalis, e
dorixona – officina, ae, f
dorishunos – pharmaceuta, ae, f
doyalik – obstetricus, a, um
dum – coccyx, ygis, m
dumga oid – coccygeus, a, um
dumg‘aza – sacrum, i, n
dumg‘azasimon – sacer, cra, crum
dumg‘azaga tegishli – sacralis, e
dumg‘aza dumga oid –
sacroccygeus, a, um
dumg‘aza qirraga oid –
sacrospinosus, a, um
dunyo – mundus, i, m
do‘mboq (tepa) – tuber, eris, n
do‘mboqcha – tuberculum, i, n
do‘lana – crataegus, i, f

E

egat – sella,ae f
ensa – occiput,itis n; nucha,ae f
ensaga oid – occipitalis,e
eng katta qon tomir – aorta,ae f
erkaklar tashqi jinsiy a'zosining katakchasi – balanus,i m
erkaklar jinsiy a'zosining toq bezi – prostata,ae f
erkaklar jinsiy olati – penis,is m
eruvchan – solubilis,e
emchak – papilla,ae f
emchaksimon – papillaris,e
eshituv – auditus,us m
eshitishga.oid – auditivus,a,um
eshitib ko'rib kasallikni aniqlash – auscultatio,onis f
ehtiyotlik bilan – caute

F

fenilsalitsilat – phenylis salicylas(atis)
fenobarbital – phenobarbitalum,i n
fenol – phenolum,i n
fenoksimetilpenitsilin – phenoxymethylpenicillinum,i n
fosfat – phosphas,atis, m
fosforli – phosphoricus,a,um
fosfor – phosphorus,i m
furazolidon – furazolidonum,i n
furatsilin – furacilinum,i n

G

gardish – anulus,i,m
gijja – helmins,ntis,f
glitserin – glycerinum,i,n

glukonat – gluconas,atis,m
glukoza – glucosum,i,n
gul – flos,floris,m
gumbaz – fornix,icis,m
go'sht, go'sht to'qimasi – carno, carnis,f

H

hab dori – pilula,ae f
havo – aer,aeris m
hazm qilishga doir – digestorius,a,um
hayot – vita,ae f
havo bilan to'lgan – pneumaticus,a,um
hayot daraxti – arbor vitae
halqa – anulus,i m
halqasimon – anularis,e
halqum – pharynx,yngis m
halqumga oid – pharyngeus,a,um
harakat – mobilis,e
harakatlantiruvchi – motorius,a,um
harakatlanmaydigan bo'g'im – synarthrosis,is f
hid – odor,oris m
hiqildoq – larynx,yngis m
hiqildoqqa oid – laryngeus,a,um
hiqildoqning yallig'lanishi – laryngitis,idis f
hidlov – olfactio,onis f
hidlovchi – olfactorius,a,um
hujayra – cella,ae f; cytus,i m
hujayracha – cellula,ae f
hujayra haqidagi ta'limot – cytologia,ae f

I

ijobiy – positivus, a, um
izogenli – isogenus, a, um
ikki boshli – biceps, bicipitis
ikki boshli muskulga oid –
bicipitalis
ikkinchi – secundus, a, um
ikki – duo, duae, duo
ikki qorinli – biventer, tra, trum
ikki marta – bi, bis
ikkinchi bo'yin umurtqasi –
axis, is, m
ikki marta tozalangan –
bidestillatus, a, um
ikki hissa oshish – duplicatura, ae, f
ikki tishli – bidens, ntis
ildiz – radix, icis, f
ildizli – radicularis, e
ingichka ichak – jejunum, i, n
issiq – calidus, a, um
issiqlik – calor, oris, m
ichak – intestinum, i, n (*enteron* –
yunon)
ichakka tegishli – intestinalis, e
ichburug' – dysenteria, ae, f
ichki a'zolar – viscera, um, n
ichki – internus, a, um
ichi – intra
idish (tomir) – vas, vasis, n
iyak – mentum, i, n
iyakka oid – mentalis, e

J

jarohat – vulnus, eris, n
jarroh – chirurgus, i, m
jigar – hepar, atis, n
jigarga oid – hepaticus, a, um

jigar oshqozonga oid –

hepatogastricus, a, um

jonsizlanish – necrosus, a, um

juda katta – maximus, a, um

juda keng – latissimus, a, um

juda uzun – longissimus, a, um

K

kalla qopqog'i – calvaria, a, f

kalla qopqog'i suyagining ko'mik

bo'lagi – di ploe, es, f

kallaning egarsimon chuqurchasi –

ciinocephalis, e

kamar, belbog' – zona, ae, f

kamarga oid – zonalis, e

kamfara – camphora, ae, f

kamqonlik – anaemia, ae, f

karbolen – carbolenum, i, n

kanal – canalis, is, m

kapsula – capsula, ae, f

katakli, pufakli – alveolaris, e

katakcha, pufakcha – alveolus, i, m

katta jag' tishi – dens molaris

katta – magnus, a, um

kattaroq – major, jus

kaft suyagi – metacarpus, i, m

kaftga oid – palmaris, e

kaft – manus us m

kaft oldi – carpus, i, m

kallacha – capitulum, i, n

kasallikning yashirin davri –

incubatio, onis, f

kasallikni oldindan aytib berish –

prognosis, is, f

kasallikni aniqlash – diagnosis, is, f

katta boldir suyagi – tibia, ae, f

kengayish – dilatatio, onis, f

kesib tashlash – amputatio, onis, f

kesikka oid — incisivus, a, um
kesma — incisura, ae, f
keng — latus, a, um
keltiruvchi — afferens, entis
kichik miyaga oid — cerebellaris, e
kirish — aditus, us, m
kichik boldir suyagi — fibula, ae, f
kichik boldir suyagiga oid —
 fibularis, e
kirish (teshik) — ostium, i, n
kichikroq — minor, us
kindikka oid — umbilicalis, e
kiprik — cilium, i, n
kuydirilgan — ustus, us, m
kurak — scapula, ae, f
kurtak — gemma, ae, f
kurak suyagining yelka o'sig'i —
 acromion, i, n
**klitor (ayollarda erkak tashqi
 jinsining a'zosining qoldig'i)** —
 clitor, idis, f
ko'z kosasi — orbita, ae, f
ko'k zangori — coeruleus, a, um
ko'knori — papaver, eris, n
ko'krak — pectus, oris, n; sternum, i, n
ko'krakka oid — pectoralis, e
ko'krak bezi — mamma, ae, f
ko'k tomir, vena — vena, ae, f
ko'krak qafasi — venosus, a, um
ko'krak qafasiga oid —
 thoracicus, a, um
ko'rishga oid — opticus, a, um
ko'rsatkich barmoq — index, icis, m
ko'tariluvchi — abscendens, entis
ko'tariluvchi mushak —
 m. levator, oris
ko'z yoshi — lacrima, ae, f
ko'z yoshiga oid — lacrimalis, e
kust — trochanter, eris, m

ko'z qorachig'i — pupilla, ae, f
ko'rish — visus, us, m
ko'rinish — forma, ae, f
ko'richak — caecum, i, n
ko'z yoshi xaltasi — dacryocystis, is, f
ko'z osti — infraorbitalis, e
ko'z — oculus, i, m
ko'z soqqasi — bulbus oculi

L

lab — labium, i, n
labga maxsus — labialis, e
lanolin — lanolinum, i, n
limfa tomiri — vasa lymphatica
limfasimon — lymphaticus, a, um
lunj — bucca, ae, f
lunjga oid — buccalis, e
lunj muskuli — buccinator, oris,

M

manglay, peshona — frons, frontis, f
manglayga, peshonaga oid —
 frontalis, e
manglay yoshga oid —
 frontolacrimalis, e
manglay g'alvirsimonga oid —
 frontoethmoidalis, e
manglay yuqorigi jag'ga oid —
 frontomaxillaris, e
margumush — arsenicum, i, n
markaz — centrum, i, n; centralis, e
mato (to'qima) — textus, us, m
me'da — gaster, tris, f
me'daga oid — gastricus, a, um
me'da osti bezi — pancreas, atis, n
me'da osti beziga oid —
 pancreaticus, a, um

milk — gingiva,ae,f
milkning yallig'lanishi —
 gingivitis,idis,f
miyacha — cerebellum,i,n
miyaga oid — cerebralis,e
miya pardasi — mater,tris,f
miya — medulla,ae,f
miyaga oid — medullaris,e
miya pardasi — meninx,ngis,f
miya moddasi, orqa miya —
 medulla,ae,f
miya ortig'i, gipofiz —
 hypophysis,is,f
miyaning qattiq pardasi — dura
 mater
miyaning yallig'lanishi —
 encephalitis,itidis,f
modda — materia,ae,f;substantia,ae,f
moyillik — dispositio,onis,f
moy — oleum,i,n
muguz — cornu,us,n
muskul — musculus,i,m
muskulga oid — muscularis,e
muskul orasiga — intermuscularis,e
muskulni o'rab olgan plastinka —
 fascia,ae,f

N

naychasimon yo'l — canalis,is,m
narkotikka oid — narcoticus,a,um
natija — exitus,us,um
natriy — natrium,i,n
nay — tuba,ae,f
nafas olish — respiratio,onis,f
nog'ora — tympanum,i,n
nog'ora bo'shlig'i — cavum tympani
nog'oraga oid — tympanicus,a,um
nursimon — radiatus,a,um

O

ovqat hazmning buzilishi —
 dyspepsia,ae,f
odam — homo,inis,m; anthropos
odamiylik — humanus,a,um
oddiy — simplex,icis
oyoq tagi — planta,ae,f
oyoq tagiga oid — plantaris,e
oyoq kaft oldi — tarsus,i,m
oyoq kafti — metatarsus,i,m
oyoqning katta barmog'i —
 hallex,icis,m
oziqlantiruvchi — nutricius,a, um
ozod — liber,era,erum
oy — mensis,is,m
oksid — oxydum,i,n
old — ante
oldida (atrofida) — peri
oltin — aurum,i,n
ona — mater,tris,f
ona qornidagi bola —
 embryo,onis,m
ona qornidagi bolaning o'sishi
haqidagi fan — embryologia,ae,f
orqa — dorsum,i,n
orqaga oid — dorsalis,e
orqa o'rtalik — dorsomedialis,e
orqa miyaga oid — cerebrospinalis,e
orqa,ustidan — per
orqadagi — posterior,ius
orqa, oraliq — inter
orqa miya — medulla spinalis
orqa teshikka oid — anafis,e
organizmni tuzilishini o'rganadigan
fan — anatomia,ae,f
orqa teshik — anus,i,m
orqa yonli — dorsolateralis,e
ortiq — hyper

ost ,ostki — sub,infra,
ota — pater, tris, m
och ichak — jejunum, i, n
otsiz — anonymus, a, um
och ichakka oid — jejunalis, e
oshqozon pardasi —
 perigastrium, ii, n
oshqozon taloqqa oid —
 gastrolienalis, e
oshqozon chiqish joyi — pylorus, i, m
oshqozon osti bezi — pancreas, atis, n
oshqozonning kirish joyi — pars
 cardialis
oshqozon — gaster, tris, f
oshqozonga oid — gastricus, a, um
oq — albus, a, um
oqim — ductus, us, m
oqimcha — ductulus, i, m
oq yoy pardasi — iris, idis, f
og'iz — os, oris, n
og'izga tegishli — oralis, e
og'riq — dolor, oris, m
og'riqsizlantirish — narcosis, is, f

P

pastki — inferior, ius
pastki jag' — mandibula, ae, f
pastki jag'ga oid — mandibularis, e
parda — membrana, ae, f
pardali — membranaceus, a, um
pay — tendo, inis, m
pastga tushiravchi —
 depressor, oris, m
parda — tunica, ae, f
piramidasimon — pyramidalis, e
pix — calcar, aris, n
pixga oid — calcarinus, a, um
piyozcha — bulbus, i, m

pilorik — pyloricus a um
pilakcha — lamella, ae, f
piramida — pyramis, idis, f
ponasimon — sphenoidalis, e
poya, gavda — truncus, i, m
pusht — blastus, us, m
pusht hujayrasi — blastomeros
pufakcha — bulla, ae, f
pufak — vesica, ae, f; cystis, is, f
pufakka oid — cysticus, a, um
plevraga oid — pleuralis, e
po'stloq — cortex, icis, m

Q

qavariq — clavus, i m
qayin — betula, ae f
qaynatma — decoctum, i n
qalqonsimon — thyreoideus, a, um
qand kasalligi — diabetes, ae f
qanotsimon — pterygoideus, a, um
qancha — quantum satis
qanot — ala, ae f
qanotsimon — alaris, e
qayiqsimon — scaphoideus, a, um
qatlam — plica, ae f
qattiq — durus, a, um
qarshi — anti, contra
qayiqsimon — navicularis, e
qatqorin — mesenterium, i n
qattiq miya pardasi — dura mater
qizamiq — morbilli, orum m
qizil — ruber, bra, brum
qizilo'ngach — oesophagus, i m
qizilo'ngachga oid —
 oesophageus, a, um
qiyin — difficilis, e
qiyshiq — obliquus, a, um
qin — vagina, ae f

qinga oid — vaginalis, e
qism — lobus, i m
qismcha — lobulus, i m
qisuvchi — sphincter, eris m
qisqa — brevis, e
qisqarish — contractio, onis f
qism — pars, partis f
qizlik parda — hymen, inis m
qizil qon hujayrasi — erythrocytus, i m
qovoq — palpebra, ae f
qovurg'a — costa, ae f
qovurg'aga oid — costalis, e
qovurg'alararo — intercostalis, e
qovuq — pubes, is f
qovurg'a osti — infracostalis, e
qovuzloq — ansa, ae f
qon, qonli — haema, atis n;
 sanguis, inis m
qon oqish — haemorrhagia, ae f
qon bosimini oshishi —
 hypertonia, ae f
qon bosimini pasayishi —
 hypotonia, ae f
qonning (suyak qismi) —
 plasma, atis n
qoplangan — obductus, a, um
qopqoq — valvula, ae f
qora — niger, gra, grum
qorin — abdomen, inis n; venter, tris m
qoringa oid — abdominalis, e
qoringa tegishli — ventralis, e
qoziq tish — dens caninus
qorin pardasi — peritoneum, i n
quymuch suyagi — ischium, i n
quymuch suyagiga oid —
 ischiadicus, a, um
qo'yish — transfusio, onis f
quloq oldi bezi — parotis, idis f
quloq — auricula, ae f

quloq chakkaga oid —
 auriculotemporalis, e
quyi — hypo
quloqsimon — auricularis, e
qo'l kaft — manus, us f
qo'ltiq tagi — axilla, ae f
qo'ltiq tagiga oid — axillaris, e
quyruq — cauda, ae f
qo'lining katta barmog'i —
 pollex, icis m
qo'l oyoqning kattalashishi —
 acromegalia, ae f
qo'shilish — symphysis, is f
qo'shimcha — accessorius, a, um

R

ravoq — arcus, us, m
rang — color, oris, m
retsept — receptum, i, n

S

sakkiz — octo
sakkizinchi — octavus, a, um
sariq — flavus, a, um
sezgi — sensus, us, m
sezgi a'zolari haqidagi fan —
 aesthesiologia, ae, f
sezgi a'zosiga oid — sensorius, a, um
siydik — urina, ae, f
siydikka oid — urinarius, a, um
siydik yo'li — ureter, eris, m
siydik chiqaruvchi kanal —
 urethra, ar, f
sinish — fractura, ae, f
siquvchi — constrictor, oris, m
skelet — sceleton, i, n
siquvchi mushak — m. constrictor
son — femur, oris, n

songa oid – femoralis, e
soch – capillus, i, m
soqol – barba, ae, f
sog'liq – salus, i, m
spirit – spiritus, us, m
suyuqlik – humor, oris, m;
liquor, oris, m
suyak usti pardasi – periosteum, i, n
suv – aqua, ae, f; hydro
sut – lac, lactis, n
suyak orasi – interosseus, a, um
suyak – os, ossis, n
suyakka oid – osseus, a, um
suv pardasi – amnion, ii, n
suvsiz – anhydricus, a, um
suyaksiz – anosseus, a, um

T

tabiat – natura, ae, f
tabiiy – naturalis, e
tayoqcha – calamus, i, m
talab qilingan – ex tempore
taloq – lien, lienis, m
tana – corpus, oris, n
tanglay – palatum, i, n
tanglayga oid – palatinus, a, um
tangchasimon teri – squama, ae, f
taranglashgan – tensus, a, um
tashqi, yon – externus, a, um
tashqi teshik dumga oid –
anococcygeus, a, um
temiratki – herpes, etis, m
teng – aequalis, e
teng qismlarga bo'l → divide in
partes aequalis
tepaga tegishli – parietalis, e
teri – cutis, is, f
teriga oid – cutaneus, a, um

terining ustki qismi –
epidermis, idis, f
teri ostiga oid – hypodermicus, a, um;
subcutaneus, a, um
ter – sudor, oris, m; hidro
terlatuvchi – diaphoreticus, a, um
terebintin moyi – oleum
terebinthinae
terlama kasalligi – typhus, i, m
teshik – foramen, inis, n;
ostium, i, n; porus, i, m
teshik (eshik) – apertura, ae, f
tegi (tubi) – fundus, i, m
tizza qopqog'i – patella, ae, f
tizza – genu, us, n
til – lingua, ae, f; glosso
til osti – sublingualis, e;
til ostiga tegishli – hypoglossus, a, um
til ostiga oid (suyak nomi) –
hyoideus, a, um
tilcha – uvula, ae, f
tilga oid – lingualis, e
tinchlantiruvchi – sedativus, a, um
tirnoq – unguis, is, m
tirsak, tirsak suyagi – ulna, ae, f
tirsakka oid – ulnaris, e
tirsak o'sig'i – olecranon
tish – dens, dentis, m
tishga oid – dentalis, e
tish og'rig'i – odontalgia
tish chiqishi – odontogenia
tishning suyak pardasi –
periodontium, i, n
tishsimon – serratus, a, um
tovon suyagi – calcaneus, i, m
tovon suyagiga oid –
calcaneus, a, um
tovon – katta boldir –
calcaneotibialis, e

tovon-kichik boldir –
 calcneofibularis,e
toj – corona,ae,f
tojsimon – coronarius,a,um;
 coronalis,e
toza – purus,a,um
tozalangan – depuratus,a,um
tozalangan (suv) –
 (aqua) destillatus,a,um
tozalangan (spirtda) –
 rectificatus,a,um
tozalik – puritus,atis,f
toza holda – per se
tola – fibra,ae,f
tolasimon – fibrionosus,a,um
tolaga oid – fibrosus,a,um
tom – tegmem,inis,n
tomir – angion,n
tomirlar haqidagi fan – angiologia
tomir urushi – pulsus,us,m
tomchi – gutta,ae,f
tor – chorda,ae,f
torayish – stenosis
toshsimon – petrosus,a,um
toshsimon tangchali –
 petrosquamosus,a,um
tog'ay – cartilago,inis,f
tog'ayga oid – cartilagineus,a,um
tugun – nodus,i,m;
tugmachasimon – ovalis,e
tugun (nerv) – ganglion,i,n
tuzish – compositio,onis,f
tuzatuvchi – corrigens,entis
tuzilish – structura,ae,f
tuz – sal,salis,m
tumshuqcha – stigma,atis,n
tur – genus,eris,n
tushuvchi – descendens,entis
tuxum – ovum,i,n

tuxumsimon – ovalis,e
tug'ish – partus,us,m
tug'ma miyasizlik –
 anencephalia,ae,f
to'g'ri – rectus,a,um
to'g'ri ichak – rectum,i,n
to'yimli, oziqlantiruvchi –
 nutricius,a,um
to'siq, devor – paries,etis,m
to'rt boshli – quadriceps,i,pitis
to'rt burchakli – quadratus,a,um
to'r – rete,is,n
to'rsimon – reticularis,e
to'rsimon parda – retina,ae,f
to'qillatib eshitib ko'rish –
 percussio,onis,f
to'g'ri ichak orqali – per rectum
to'qimalar haqidagi fan – histologia

U

uzoqlashtiruvchi – abducens,entis
uzoqlashtirish – abductio,onis f
uzoqlashtiruvchi muskul –
 m.abductor
uyqu tomiri – carotis,idis f
umumiy – communis,e
umurtqa – vertebra,ae f
umurtqaga oid – vertebralis,e
umumiy o't – choledochus,a,um
uyma – incisura,ae f
ustida, ustki – super,supra
ustki – superficies,ei f
usul – methodus, i f
ustun – columna,ae f
uxlatuvchi – somnifer,fera,ferum
uch – apex,icis m
uch (tepa) – vertex,icis m
uchga oid – apicalis,e

uch – tres, tria
uchinchi – tertius, a, um
uch boshli – triceps, tricipitis
uch bo'lakli – tripartitus, a, um
uch yoshli – triennis, e
uch marotaba – ter
uch marta katta – triplex, icis
uch rangli – tricolor, oris
uch shoxli (asabga oid) –
trigeminus, a, um
uch qopqoqli – tricuspidalis, e
uqalab surtish – trictio, onis f
uchi, oxiri – extremitas, atis f
uzun – longus, a, um

V

va – et
vabo – cholera, ae, f
vazilin – vaselinum, i, n
valeriana – valeriana, ae f
vatan – patria, ae, f
vazifa – functio, onis, f
vismut – bismuthum, i, n
vitamin – vitaminium, i, n
vodorod – hydrogenium, i, n
voyaga yetganlik – veritalis, e
vena – vena, ae, f
venaga oid – venosus, a, um

X

xalta – bursa, ae f
xavfli – malignus, a, um
xavfli o'sma – cancer, cri m;
carcinoma, atis n
xalq – populus, i m
xalqaro – internationalis, e
xinin – chininum, i n

10 –A-231

xotinga oid – femininus, a, um
xanjarsimon – xi phoideus, a, um
xloroform – chloformium, i n

Y

yallig'lanish – inflammatio, onis f
yangi tug'ilgan bola – neonatus, i m
yara – ulcus, eris n
yaracha – aphthae, arum f
yarim – semi
yaproq – folium, i n
yaqinlashtiruvchi – adducens, entis
yaqinlashtirish – adductio, onis f
yaqinlashtiruvchi muskul –
m. adductor
yelka – brachium, i, n
yelka suyagi – humerus, i, m
yelkasimon – brachialis, e
yelkaga oid – humeralis, e
yelka o'sig'i – acromialis, e
yelka o'mrovga oid –
acromioclavicularis, e
yelka blakka oid – humeroradialis, e
yengil – levis, e
yetti – septem
yettinchi – septimus, a, um
yelkaning tashqi vena qon tomiri –
cerhaliea, era, f
yigirma – viginti
yiring – pus, puris, n
yiringli yara – abscessus, us, m
yiringli yallig'lanish –
phlegmone, es, f
yiringli yallig'lanishga oid –
phlegmonosus, a, um
yod – iodum, i, n
yoy – arcus, us, m

yoyilgan — diffusus,a,um
yolg'on — spurius,a,um
yomon — malus,a,um
yon — latus,a,um
yonboshga oid — lateralis,e
yonbosh ichakka oid — iliacus,a,um
yoriq (darz) — fissura,ae,f
yonbosh ichak — iliacus,a,um
yonbosh va ko'richakka oid — ileocaecalis,e
yonbosh suyagi — ileum,i,n
yonida — par,para
yopiq — obturatus,a,um
yog'li — adiposus,a,um
yog' — adeps,adipis,m,f
yuzga oid — facialis,e
yuz — facies,ei f
yumaloq — teres,teretis
yumaloq — rotundus,a,um
yumshoq — mollis,e
yumshoq miya pardasi — pia mater
yumshoq laqqa go'shit — pulpa,ae f
yupqa — tenuis,e
yurak — cor,cordis,n
yurakka oid — cardiacus,a,um
yurakning kengayishi — diastole,es f
yurak muskullarining torayishi — systole,es f
yurak oldi — atrium i n
yurak oldi xaltasi — pericardium,i n
yurak oldi xaltasining yallig'lanishi — pericarditis,idis f
yurak oldi xaltasiga tegishli — pericardiacus,a,um
yurakning ichki pardasi — endocardium,i n
yurak qon yo'lini to'suvchi qism — valva,ae f

yurakning yuqori bo'limi,
qorinchasi — antivenricularis,e
yuqori — superior,ius
yuqori jag' — maxilla,ae f
yuqori jag'ga oid — maxillaris,e
yo'g'on ichak — crassum,i,n
yo'l, yo'lak — meatus,us,m
yo'tal — tussis,is,f

Z

zaytun moyi — oleum olivarium
zarba — ictus,us,m
zaharli — toxicosus,a,um
ziddi zahar — antidotum,i,n
zich — compactus,a,um
zuluk — hirudo,inis,f

Ch

chakka — tempus,oris, n
chakkaga oid — temporalis,e
chambar ichak — colon,i n
chandir, pay — tendo,inis m
chanoq — pelvis,is f
chanoq suyagi — coxa,ae f
chap — sinister,tra,trum
chambar ichakka oid — colicus,a,um
chaynov muskuli — m.masseter
chechak kasalligi — variola,ae f
chet (chegara) — margo,inis m
chigal — plexus,us m
chigalga oid — ganglionaris,e
chig'anoq — cochlea,ae f
chiziq — linea,ae f
chirish — caries,ei f
chiroyli — formosus,a,um
chok — raphe,es f

chuqur — profundus, a, um
chuqurcha — fovea, ae f
chuqur — fossa, ae f
cho'zinchoq — oblongatus, a, um

G'

g'ayritabiy kattalashish —
hypertrophia, ae f
g'ayritabiy holat — anomalia, ae f
g'adir-budir — tuberositas, atis f
g'adir-budir — asper, aspera, um
g'alvir — ethmos
g'alvirsimon — ethmoidalis, e
g'alvirsimon yuqori jag'ga oid —
ethmoidemaxillaris, e
g'or — cavema, ae f
g'orsimon — cavernosus, a, um

O'

o'zak — nucleus, i m
o'zimga qo'llash uchun — per se
o'lat — pestis, is m
o'lik — cadaver, eris n
o'ldiruvchi — letalis, e
o'likni ochib ko'rish — autopsia, ae f
o'mrov suyagi — clavícula, ae f
o'mrov suyagi ostida —
subclavius, a, um
o'mrov osti — infraclavicularis, e
o'mrov suyagiga oid — clavicularis, e
o'mrov ko'krakka oid —
clavipetoralis, e
o'n bir — undecim
o'ng — dexter, tra, trum
o'ninchi — decimus, a, um

o'n — decem
o'n ikkinchi — duodecimus, a, um
o'n ikki barmoqli ichak —
duodenum, i n
o'n ikki barmoqli ichakka oid —
duodenalis, e
o'pka — pulmo, onis m
o'pkaga oid — pulmonalis, ae f
o'pkaning yallig'lanishi —
pneumonia, ae f
o'pka uchi — apex, pulmonis
o'pkani o'ragan parda — pleura, ae f
o'rtadagi — medius, a, um
o'rinli — localis, e
o'rtalik — perineum, i n
o'simta — processus, us m
o'siq — appendix, icis f
o'tkir — acer, acris, acre
o't — fel, fellis n; chole, es f
o'tga oid — felleus, a, um
o'tli — biliosus, a, um
o't (yer ustki qismi) — herba, ae f
o'q tomir — arteria, ae f

Sh

shakar — saccharum, i n
sharbat — sirupus, i m
shaklsiz — amorphus, a, um
shilliq modda — mucilago, inis f
shilliqsimon — mucosus, a, um
shish — oedema, atis n
shoxsimon — corneus, a, um
shox — ramus, i m; cornu, us n
shoxcha — ramulus, i m
shoxcha — stipes, itis m

MUNDARIJA

Soʻzboshi	3
Kirish	4
1- §. Fonetika	11
2- §. Unlilarning oʻqilishi	11
3- §. Diftonglar	12
4- §. Undosh harflar	12
5- §. Harf birikmalari	13
6- §. Digraflar	13
7- §. Mustahkamlash uchun mashqlar	13
8- §. Leksik minimum	16
9- §. Urgʻu qoidalari	16
10- §. Leksik minimum	18
11- §. Ot va uning grammatik kategoriyalari	19
12- §. Negiz	20
13- §. Moslashmagan aniqlovchi	21
15- §. Sifat va uning grammatik kategoriyalari. Sifatlarning ikki guruhi. Lugʻat shakli. Moslashgan aniqlovchi	24
16- §. Moslashgan aniqlovchi	25
17- §. Sifatlarning turlanishi	26
18- §. Leksik minimum	27
19- §. Sifat darajalari	28
20- §. Leksik minimum	31
21- §. Sifatlarning orttirma darajasi	32
22- §. Leksik minimum	32
23- §. Otlarning uchinchi turlanishi. Uchinchi turlanish. Mujskoy roddagi otlar	33
24- §. Uchinchi turlanish. Mujskoy roddagi otlar	34
25- §. Muskullarning vazifasiga koʻra nomlari	35
26- §. Leksik minimum	37
27- §. Otlarning uchinchi turlanishi. Jenskiy roddagi otlar	37

28- §. Leksik minimumni yodlang	39
29- §. Otlarning uchinchi turlanishi. Sredniy roddagi otlar	40
30- §. Leksik minimum	41
31- §. I–V turlanishdagi otlar va I–II guruh sifatlarining bosh kelishik ko‘plik shaklini yasash	42
32- §. Leksik minimum	46
33- §. Ot va sifatlarning genetivus pluralis shaklini yasash	47
34- §. Gen. Pl. qo‘shimchalarining umumiy sxemasi	48
35- §. Leksik minimum	50
36- §. Qo‘llanmaning birinchi qismiga kiritilgan asosiy grammatik ma’lumotlarning umumiy jadvali	53
37- §. Klinik atamashunoslikka kirish. Klinik atamalarni yasash usullari. Prefiksatsiya. Lotin–yunon so‘z yasovchi prefikslari ..	54
38- §. Klinik atamalar yasovchi qatnash elementlari	60
39- §. Ilmni, fanni, diagnostik usullarni, davolanishni, istirobnii, kasalliklarni ifodalovchi yunon atama elementlari	61
40- §. Klinik atamalar yasash	63
41- §. Yunon–lotin dubletlari va yakka atama elementlari	64
42- §. Organlardagi va to‘qimalardagi patologik o‘zgarishlarni, terapevtik va xirurgik usullarini ifodalovchi yunon atama element	65
43- §. Klinik atamalar yasash	67
44- §. Funktsional va patologik holat hamda jarayonlarni ifodalovchi yakka atama elementlar	69
45- §. Klinik atamalar yasash	72
46- §. Klinik atamashunoslik va so‘z yasash bo‘yicha kontrol ishga tayyorgarlik uchun mustaqil ish	74
47- §. Farmatsevtik atamashunoslik. Ayrim asosiy farmatsevtik atamalar	78
48- §. Trivial nomlardagi tarkibiy qismlar	80
49- §. Dori shakllari haqida qisqacha ma’lumot	81
50- §. Leksik minimum	84
51- §. Fe’l va uning grammatik kategoriyalari	84
52- §. Retseptura formulirovkalari	85
53- §. <i>fio, fieri</i> fe’lining retseptura formulirovkalari	86
54- §. Leksik minimum	88

55- §. Ko'makchilar. Retsept va uning tarkibi.	
Ko'makchilar bilan qo'llaniladigan retseptura iboralari	89
56- §. Retsepturada eng ko'p qo'llaniladigan iboralar	89
57- §. Retsept strukturasi	90
58- §. Mashqlar	94
59- §. Leksik minimum	96
60- §. Kimyoviy elementlarning nomlari	97
61- §. Kislotalar	98
62- §. Oksidlar	99
63- §. Leksik minimum	101
64- §. Tuzlarning nomlari	102
65- §. Uglevodород radikallar nomlarida qo'llaniladigan tarkibiy qismlar	103
66- §. Leksik minimum	106
67- §. Retseptdagi qisqartmalar	107
68- §. Leksik minimum	110
69- §. Farmatsevtik atamashunoslik va retseptura bo'yicha kontrol' ishga tayyorgarlik uchun mustaqil ish	111
70- §. «Gaudeamus» — talabalar gimni	114
Lotincha—o'zbekcha lug'at	117
O'zbekcha—lotincha lug'at	135

LOTIN TILI

Tibbiyot instituti talabalari uchun

«O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi»
Davlat ilmiy nashriyoti, 2005

Tuzuvchilar: *L.Xo‘jayeva*

X.Zohidova

Z.Rahmatullayeva

Mas‘ul muharrir *L.Bozorova*

Muharrir *Z.Karimova*

Texnik muharrir *Z.Alimov*

Musahhih *I.Meliqulova*

Badiiy muharrir *A.Burhonov*

Bosishga ruxsat etildi 02.08.2005 y. Bichimi 60×90¹/₁₆.
Garn. TimesTAD. Kegli 10, shponli. Shartli b. t. 9,5. Nashr t. 9,2.
Adadi 3000 nusxada bosildi. Buyurtma № A-231 .

«O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti.
Toshkent, 129. Navoiy ko‘chasi, 30.

«O‘zbekiston» nashriyot-matbaa ijodiy uyi bosmaxonasida bosildi.
Toshkent, 129. Navoiy ko‘chasi, 30.

L24

Lotin tili: Tibbiyot oliy o'quv yurtlari talabalari uchun
/Tuzuvchilar: L.U.Xo'jayeva va boshq. Mas'ul muharrir
L.Bozorova; /O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash
vazirligi. T.: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy
nashriyoti, 2005. – 152 b.

BBK 5ya2+81.2Lat-4